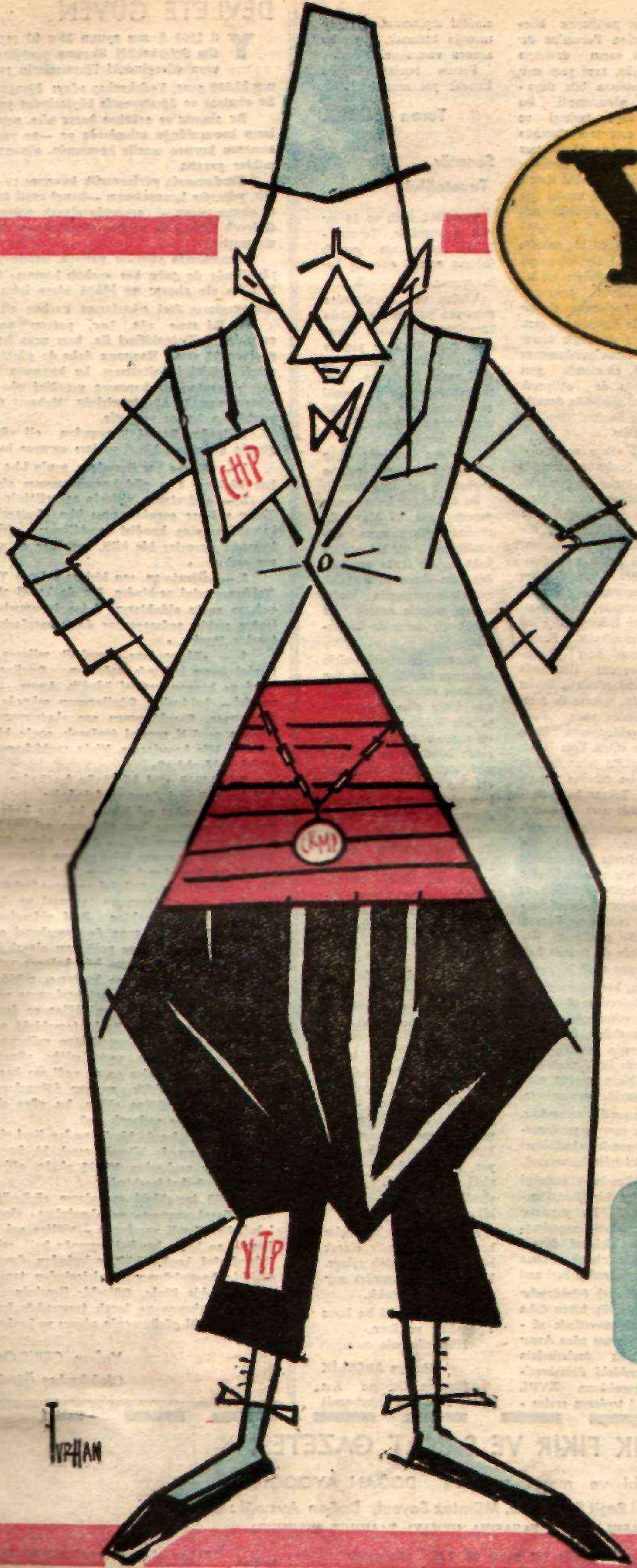
YÖN

HAFTALIK GAZETE

Yeni bir çıkmaz

Yıl : 1 - Sayı : 27 | 20 Haziran 1962 | 100 Kuruş

OKUYUCU'DAN YÖN'E

Forum Dergisi, Orta Yol ve Yollar

1954 yılındanberi yayınına devam eden *Forum* Dergisi, çıkışının sekizinci yıldönümünde «Orta Yol» diyerek yolunu açıkladı. Bu Dergi ve dolayısıyla açıklaması üzerinde, durmak gerektiği kanısındayım.

Okuyucuları önüne ilk çıktığı zaman «Her sorunun tek bir cevabı yoktur.» demişti. Bu sıralarda «hür bir *düşünce alanında, her fikre* yaşama hakkı tanıyan, tartışılmasına yol açmaya» uğraşan bir dergiydi. Sonraları, iktidar partisinin partizanca bir idareye kayması üzerine eğilmekle yetinmedi. Bu arada da «Yurdun sosyal ve iktisadî meseleleri üzerine derinlemesine inemediğinden» yakınmıştı.

Çıkışının altıncı yılında partizan gidiş durduruldu. Yeni bir oluş devri başladı. Forum'dan artık, bu güne değin inemediği yerlerde tartışma alanları açması beklenirken, birden karşımızda «Orta Yol» diyerek katılaştı. Hem de kendisinden beklenilmeyen bir acelecilikle.

Forum «Orta Yol» kelimeleri ile ifade ettiği rejimin tutunmasını» isterken «Yurdumuzda iki aşırı cereyan» görüyor. *Birincisi* «aşırı sağcı ve milliyetçi grubun» savunduğu cereyan. İkincisi «aşırı devletçi ve sosyalist eğilimli cereyan.»

Bu cereyanın «iktisadî alanda mutlak şekilde hususî teşebbüs ve liberalizm'i ileri sürdüğünü» söylüyor. Kaynak olarakta, Yeni İstanbul günlüğünün adını vermekle *yetiniyor. Oysa* bu günlüğü izleyenler bilirler ki, bu günlük ve etrafında toplananlar, doktrinel ve olumlu bir ekonomik liberalizm istemekte çok bulanık kalırlar. Eğer Forum, işi ciddiye alarak düşünseydi, böylesine bir kesinliği onlara kolay kolay yakıştıramazdı, sanırız. Zira Yeni İstanbulda, bir müddet önce yayınlanan A. F. Başgil imzalı yazıları gözden geçirmiş olanlar —kendilerine göre (!)— bir «sosyal adalet» istediklerini göreceklerdir. Yine, —aynı grubun sesinden gelen— bazı kitaplara bakınca, durumun değişeceğini anlıyacaklardır. Çünkü son günlerde «İslâmda sosyal adalet» diye eokrtik bir toplumsal düzenden «sosyal adalet kuramları» çıkartmağa başladılar.

Forum, devam ederek «daha ziyade tek bir siyasî disiplini esas tutan, diğer görüşlere ve partilere yer bırakmayan bir otoriter rejim dahilinde yürütülmek istendiği intibaı, ister istemez hâkim oluyor» diyor. Otoriter amaçları olduğuna dair, sağlam bir kanıt göstermeden, sadece «intiba olarak uyanıyor» diyor. Oysa bunlar, son günlerde hep «demokrasi» millî hâkimiyet» «muhalefet hakları» ndan bahsetmektedirler. Ancak, *bu bahsedenler* grubunun, politikadaki yerleri ve çalışma amaçlarını göz önüne alınca durum değişebilir. O zaman da daha açık konuşması gerekirdi. Bunu da yapmamış.

Daha Yeni Anyasaya aykırı âdi kanunlar yıkılamadı. Çalışır bir hükûmet yerini tam olarak alamamak*tadır*. Dolayısıyla, bu zümre diyeceğini açıkça söyleyememektedir.

Forum'a göre yurdumuzdaki ikinci aşırı cereyan «aşırı devletçi ve sosyalist eğilimli zümre» dir. Bunlar için «Türkiyenin meselelerinin halledilmesini, iktisadî organizasyonda yapılacak temel değişmelere, devletin iktisadî hayatta üstün bir mevkiye sahip olmasına ve hususî teşebbüsün talî bir durumda kalmasına bağlamaktadırlar» diyor. Hür düşünceye yer vererek, yurdun her türlü sorununa bakabilenlerin; devletçi ve sos*yalist eğilimlere ait yukarıda* bahsedilen görüşü savunmalarını, doğal karşılamaları gerekir. Oysa Forum bunu yapamamış «Bu şartlar altında ileri devletçilerin siyasî kanaatleri hakkında ister istemez uyanan intiba, çok partili siyasî demokrasiyi arzu etmedikleri, iktisadî kalkınmayı gerçekleştirecek yegâne rejimin otoriter bir rejim olması lâzım geldiğine inandıkları şeklindedir» diyerek öbür cereyan için baş vurduğu yoldan yürümüş «uyanan bir intiba» ile kesinleşmiş.

Forum, sonunda üçüncü *bir cereyandan* söz açmış. Kendisini de buna katarak şöyle demiş: «Türkiyede siyasî demokrasi rejimi, ancak bazı müsbet ve ileri hamlelerin yapılması ile kurtulabilir». «Müsbet ve ileri hamleler» gibi yuvarlak sözleri bir yana bırakarak «siyasî demokrasi» den ne anladığını, nasıl yürütülmesi gerektiğini açıklamasını Forumdan istemeliyiz. Çünkü «demokrasi» diyor arkasından da zanlarla, intibalarla, kendi görüşünün (!) dışında kalan düşünce temsilcilerinin başına geçeceklere «diktatör» diyor. Kendilerininki «lider» oluyor. Eğer Forum gerçekten «Normal bir demokrasi nizamı ve kaideleri dahilinde kalmak» istiyorsa, batı demokrasileri gibi bir demokrasinin gelmesi için uğraş*masına devam ederdi*. Örneğin, bir Fransız demokrasisi, bir İtalyan demokrasisi «komünist partilerine bile» yer verirken Forum'un demokrasisi «aşırı devletçi» bir görüşün, yeni yeni sesini çıkarmasına bile dayanıklılık gösteremedi. Bu hali ile «aşırı devletçi ve sosyalist cereyanın sözcüsü» dediği Yön için «Batılı tarz da bir demokrasi nizamını benimsediğini kabul itmek çok zor» derken kendsi için «benimsiyor» diyebilir miyiz?

Şimdi burada bir noktayı hatırlatalım. Demokrasinin tanımı, artık yalnız biçimsel veya soyut çerçevede kalamaz. Toplumsal, ekonomik işlerle karışması şart. Bu, Batıda da böyle olmadı mı? Buna yurdumuzun toplumsal, ekonomik geri kalmışlığını da ekliyerek Forum'un, günümüz demokrasisini de benimsiyemediğini gösterelim.

Forum, «Bazı cereyanlara aşırı ismini vermemizin sebebi *bu cereyanların*, normal bir demokrasi nizamı ve kaideleri dahilinde kalmakla iktifa etmiyerek sadece otoriter bir ortamı arzulamak istidadında olmalarındandır» diyor. Gelelim kendi durumuna. Kendisi «batılı tarzda» bir siyasî demokrasi istiyor. (195 nci sayıda yayınlanan, Forum Kadrosunun, Açık Oturumuna göre de) Ekonomik alanda özel sektörle, devlet sektörünün, semaye ile emeğin eşliğinden yana. Bunları gerçekleştirecek idare şeklini de «Orta Yol» la adlandırıyor. Bu yolun dışında *kalanlar ise otoriter* amaçlı oluyor. Tekrar hatırlatalım: «batılı tarz demokrasi» artık soyutluktan kurtulmuştur bir. İkincisi bu demokrasilerde komünist partileri bile olduğu halde kimse çıkıpda, «otoriter amaçlı» diyerek demokrasiye aykırı bulmamış. Forum, bu hali ile günümüz demokrasisinin de dışında kalmış olmuyor mu?

Asıında, kendisinin yerinde bir gözlemine göre «demokratik *rejimin* başarı veya başarısızlığını, iktidardaki hükûmetin başarı veya başarısızlığı ile ölçmek gibi esasında biraz insafsız olan bir temayül umumidir». Doğru; temayül umumidir. Herhalde, çaresi yurdumuzun ekonomik, toplumsal gösterimini iyice kavrıyarak, bunların üzerine gerçekçi gözle eğilen bir *idareyi* çalıştırmaktır. Bu yapılmayınca, demokrasi nazariyatla başlar, biçimsel devam eder, otoriter olarak sonuca gider. Yüzyıllardan beri geri kalmış ülkeleri (sömürgelerini) sömürmüş, hâlen daha yetenekleri kuvvetinde sömürmeye devam eden Avrupanın büyük devletlerinin XX. *yüzyıldaki* demokrasisini, Avrupalıların XVIII. yüzyıldaki toplumu seviyesindeki toplumumuza yapıştırmağa kalkmak, hep bu sonucu verecektir.

Forum bunları hesaba katarak yol aramalıydı.

Turan YÜKSEL

Senatör Tevetoğlu!.

18.4.1962 tarih ve 18 sayılı gazetenizde, Tevetoğlu'nun hakkımızda yaptığı ihbarın neşrini okumuş bulunuyoruz.

Vicdan ve karakterden tamamen yoksun bir kişinin lüzumsuz, hakikatten tamamen uzak iftira ve yegâne *sermayesi olan şarlatancılık* ve jurnalcılıklarından birini misâl olarak kıymetli gazetenizde yer israf ettiği*niz için* üzüldüğümüzü bilmenizi isterim.

Zira bu; kendisine hitap edilmek seviyesini çoktan kaybetmiş bir vatandaştır.

Bu bakımdan hakkımızda yaptığı ihbarı 27 Mayıs ihtilâlinden biraz sonra öğrendiğimiz vakit sadece kahkaha ile iktifa etmiştik. Biz karı—koca «12» yıllık meslek hayatımızda vicdanımızı rencide edecek en küçük bir durumda kalmadık.

Kocam; hürriyetlerimizin tamamen kısıldığı o meş'ûm günlerde müraîlik edemediği için istifa etmek mecburiyetinde kaldı, radara girdi ve namusu ile çalıştı. Bu arada kendinin ve kendisi gibi düşünenlerin fikirlerini «Halkın Sesi» gazetesini çıkararak Samsun efkârına duyurmaya çalıştı.

Zamanın D.P. İl başkanı Tevetoğlu «Halkın Sesi» gazetesini kapatması için az mı mücadele etmişti. Evimize kadar tekrar tekrar gelerek az mı vaatlerde bulunmuştu. Kendi bu gayretlerini gayet iyi hatırlar.

Arzuları kabul edilmeyince; on parmağı yağlı kara elini ve çamurunu bize de sürmeye çalıştı. Zavallı!.

Tevetoğlu Fethi; bizim her akşam Amerikalılara parti verdiğimizi yaydığı o günlerde; kendi 17 — 18 yaşındaki öz kızı Nur Te*vetoğlu Amerikalıların gece* kulübünde barmenlik yapıyor, gençlere kadeh kadeh viskî sunuyordu. Acaba şimdi bu kızcağız nerede ki?...

Maalesef, böyle tipler her cemiyette nadir olarak bulunur. Allah ıslâh eyleye. Ya biz bunu «senatör» seçtik başkente yolladık.

İşte en çok bizi bu konu ilgilendirir ve üzer.

Hürmetlerimle.

Huriye ARÇELİK
(Samsun Deneme Kız Enstitüsü Öğretmeni)

KÖYLÜ GÖZÜNDE DEVLETE GÜVEN

Yıl 1960 Kasım ayının 10'u 97 sayılı Eğitim Seferberliği Kanunu gereğince, Lise veya düzeyindeki öğretimlerin tamamlamış 17.000 genç, Yedeksubay adayı öğretmen ismi ile okulsuz ve öğretmensiz köylerimize yollandık.

Bu olumlu ve erkekce karar bile, ucuz konuların konuşulduğu salonlarda ve —ne yazık ki— zamanın kurucu meclis havasında, olumsuz polemikler yarattı.

Yurdumuzda yurtseverlik kavramı ve ülkücülük, yıllardır konuşulması —hangi çeşit toplulukta olursa olsun— sevimsiz olarak anlaşılmıştır. Giderek ülkücü de ya hor görülmüş ya da hafife *alınmıştır*.

Gerçeklerle yüzyüze gelmek, hamle yapmak, yönetimde de çoğu kez «rahatı kaçmış» bir ruh hali ile ele alınıp; ne idüğü bizce iyice belirli demogagların özel çıkarlarına kurban gitmiştir.

Bir-iki avuç ağa, bey, patron yaslanmış çoğunluk milletvekilleri ile, bazı ucuz basın organları; 97 sayılı Kanunun daha da güçlü ve devamlı tatbikini baltalamış, bu kanunun Üniversite bitirenleri de kapsama gereğini gün ışığına çıkarmamış, 55 ağa tehcirinin, Mehmet Can yapıcılığının başını yemiştir.

Yıllardır, Devlet kapısından eli yüreğinde girmiş, kovulmuş köylü şunları soruyor bana:

1 — «Keşke her ilçemizde, senin bize okuduğun *Mehmet Can gibi kaymakamımız olsa..*»

2 — «Öğretmen, sizlerin askerliğiniz bitiyor. Sizler gidince çocuklarımızı kim okutacak?» Ve karşılığını yine kendisi verebiliyor: «Okulların kapısına vururlar bir kilit, çocuklar da yine davar ardına...»

3 — «Öğretmen, sen bizlere aylarca Yassıada Mahkemelerini açıkladın. Biz de kendi aklımızla onların suçlu olduklarına iyice inanmıştık. Asılanlar asıldı, asılmayanlar da, cezaevlerinde yatacaktı. Hani?...»

4 — «Bizler âşar ödemiştik yıllarca. Sonra Devlet bunu kaldırdı, sağolsun. Bugüne kadar arazi ve hayvan vergisi ödedik. Anem —hayvan vergisi— kaldırıldı. Oğullarımızı askerde devlet doyuruyor. Çocuklarımızı sen okutuyorsun. Hepimizin verdiği vergiyi toplasak, senin bir aylık maaşını bile karşılamaz. Niçin sanki hayvan vergisini kaldırdılar?»

Görüldüğü gibi köylünün bu kadar da devleti tanır, özveri duygusu içindedir.

Son on-onbeş yıl içinde köylere kadar yayılmış olan seçmene hoş görünme çabası, köylüyü o kadar yıldırmış ki...... Araya giren 27 Mayıs bu yaranma havasını iyice yüzeye çıkarmış.

Bizde Demokrasi, Güven Başbakanı İnönü'nün bir konuşmasında «Tekelci sermayedarlığın baskı grupları» na, ağalarımızın tarımsal ve siyasî sömürgenliğini eklemekten ileri gidemiyen bir kavram oluyor. Ve gene de demokrasi oyununu devam ettirmeyi, huzur politikası olarak öne süren; köylü sağduyusunun bile kolayca yakaladığı gelişmelerden, büyük ve kurtarıcı müjdeler yaratacağını söyleyen hükûmet başkanına ve temsil ettiği organlara güven, genişliğine ve derinliğine daha da sarsılacaktır. Ta ki temeldeki sorunlar, görüldüğü halde görünmezlikten gelinmesin.

Toprak reformu, vergi ıslâhı, yönetim düzeniyle, yıllardır yılın en az yedi ayı boş duran, dedikodu, geçimsizlik ve kan dökmelere sebep olan köylü işsizliğine eğilip, bu güce akıllı ve olumlu kanallar açılacak mı?..

***Biliyorum bu da bir özlemden ileri gidemiyecek ama şunu da bilmek gerek ki,* bugünlerde gerçekçiler cephesine 17.000 zinde, oldukça bilinçli olarak katılmaktadır.**

Köylü temeldeki sorunların çözümünde payına düşeni «yanma» ve «kurtulma» olumluluğu içindedir. Kendi yaralarını —yiğitce yol gösterilirse— en başta kendisi sarmağa kalkacaktır. Bu özlemlerini kırık-dökük seslerinden duydum ve birlikte başardığımız köy işlerinden tanıdım.

Nevşehir ilinin, Gülşehir ilçesinin Nernek köylüsü, tabanca ve bıçak taşımadığı halde, taşıyormuş gibi görünmenin utancı ve korkusu içindedir.

Yalçın CERİDOĞLU
(Yedeksubay Öğretmen)

HAFTALIK FİKİR VE SANAT GAZETESİ

YÖN

İmtiyaz sahibi ve mesul müdür: DOĞAN AVCIOĞLU

Kurucuları: Cemal Reşit Eyüboğlu, Mümtaz Soysal, Doğan Avcıoğlu

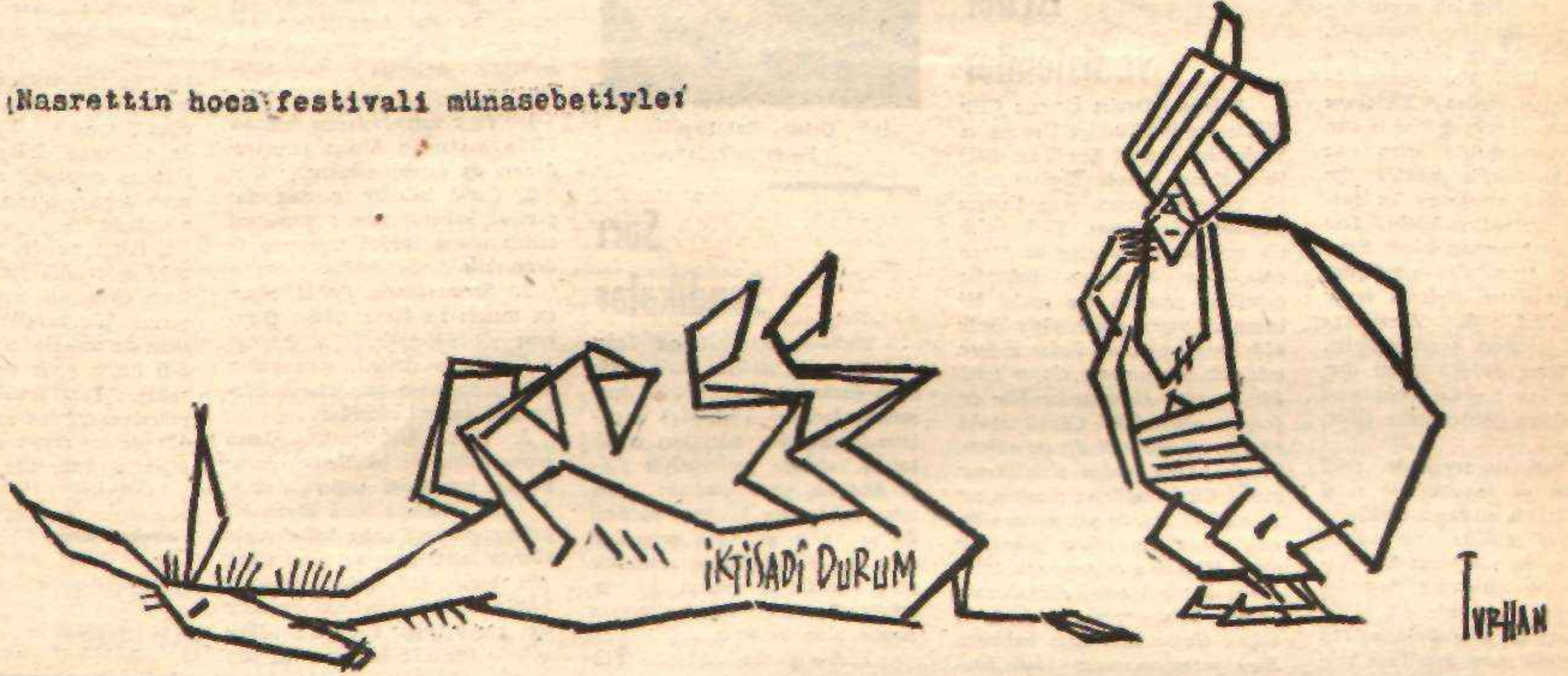
(BASIN AHLAK YASASINA UYMAYI TAAHHÜT ETMİŞTİR)

İDAREHANE: BAKANLIKLAR — ANKARA. ATATÜRK BULVARI 137/8
Telefon: 12 72 88 ★ İstanbul Bürosu: Mollafenari sokağı 32 Cagaloglu, Posta kutusu: 512 — İstanbul, Telefon 229316 ★ Dizilip basıldığı yer: VATAN Gazetecilik ve Matbaacılık T.A.Ş. — İSTANBUL

ABONE: Yıllığı (52 sayı) 50 T.L., altı aylığı (26 sayı) 25 T.L., üç aylık (13 sayı) 12:50 T.L.'dır. 1962 yılı için özel indirimli abone tarifesi: Yıllık 40 T.L., altı aylık 20 T.L., Üç aylık 10 T.L.'dır. Yurt dışı abonelerinde posta ücreti tutarında ilâve yapılır.

İLÂN: *Beher sütunda santimetresi 25 T.L.'dır.* 1, 3, 4, 5 ve orta sayfalara ilân kabul edilmez. Renkli ilânlar özel tarifeye ve pazarlığa tâbidir. *Devamlı çıkacak ilânlar için özel anlaşmalar* yapılır. İlânlardan dolayı hiç bir mes'uliyet kabul olunmaz.

(Nasrettin hoca festivali münasebetiyle)

Hoca-_Tam açlığa alışmıştı kı....

BAKIŞ

Fikir namusu

Şu içinde bulunduğumuz rejimin adı bir çok kimseye göre demokrasidir. Bize göre demokrasi değildir.

Buna rağmen içinde bulunduğumuz rejimden çıktığımız zaman, arkadan karanlık, çok karanlık, zulmet devirlerinin geleceği korkusu bir takım kimselerin yüreklerini çarptırmaktadır. Bu yürekleri çarpanlar arasında öyle kimseler vardır ki hallerine baktıkça şaşkınlıktan küçük dilimizi yutmamamız imkânsızdır. Bununla beraber bugünkü rejim buhranlarının Türkiyeyi nerelere götüreceği, veya nerelere götüreceği aşağı yukarı belli olduğuna göre bu kimselerin yüreklerinin atmasını tabii karşılıyoruz.

Bir de bu memlekete hangi idare gelirse gelsin umurlarında olmıyan insanlar vardır. Bu insanlar çoğunluktadır. Çünkü şimdiye kadar bu memlekete gelen idareler o insanlara hiç bir zaman erişememiştir. Bizim kendi aramızda «karanlık devir» «aydınlık devir» gibi isimlerle tasnif ettiğimiz devirlerden o insanların haberleri bile yoktur.

O insanlar zaten karanlıkta yaşamaktadırlar.

Kendi kendimizi kandırmayalım: *Bu memleketin kaymağını yiyen bir mutlu azınlığın, «karanlık devir» edebiyatına başvuran milyonlarca çoğunluğun yaşadığı bir ülkedir Türkiye... Hayatın bir çile, bir meşakkat, hayvanlarınkinden farksız bir macera olduğu yerlerde klâsik demokratik hürriyetlerin komikleştiğini yazmak bile fazladır.*

Bununla beraber bugün içinde yaşadığımız *sözde çok partili rejimin* meselelerimizi konuşmakta çok az da olsa bir takım imkânlar sağladığı da gerçektir. *Bir kalkınma felsefesinde çıkış yolu* bulabilmek ve umumî efkârı bir yönde toplıyabilmek ancak serbest bir tartışma ortamında mümkün olacağına göre bugünkü kör topal demokrasi rejiminin devamında hem kendimiz, hem de fikirlerine karşı olduğumuz için büyük faydalar görüyoruz.

Ancak bu düşünce, ortadaki bir takım gerçekleri değiştiremez, bir takım gerçekler vardır ki onları görmemek, sırtımızı dönmek hem doğrulukla bir arada yürümez, hem de zararlı olur, hem de namusluca bir iş sayılmaz. Ortada bir acayip demokrasi rejimi vardır. Bu acayip demokrasi rejimine aydınlarımızın kimi «soyut demokrasi», kimi «şekli demokrasi» demektedir. Kimi de başka başka adlar takmıştır. Zamanı geçmiş, eskimiş, mânasını yitirmiş bir «şekli» demokrasiyi hiç bir zaman savunacak değiliz savunmuş da değiliz, ama bu rejimi bu haliyle savunanlar, bu haliyle mükemmel bulanlar, demokrasiyi bir oy mekanizmasından ötede yorumlamayanlar eksik değildir Bunlar gazetelerde ve haftalık siyasî dergilerde soyut demokrasinin şampiyonluğunu yapmakta, demokrasi kahramanı rolüne çıkmaktadırlar.

Bu konuda Demokrat Parti'nin mirasçılarına söylenecek sözümüz yok. Onlar bu dâvanın temsilcisi olabilirler. Çünkü bu *demokrasi* onların *demokrasisidir* Onlar, ağalara vurgunculara; köşebaşı milyonerlerine dayanan bir *sistemin yenilmez* ustalarıdır. Oy almak için satışa çıkarmıyacakları maddi ve manevi hiç bir değer tasavvur edilemez.

Ama Cumhuriyet Halk Partisinin soyut demokrasiyi savunan bir çevresi *vardır ki* İsmet Paşa *etrafında kümelenen* bu grupun fikirlerinde büyük bir boşluk hasıl olmaktadır. Hukuk düzeni... *statüko... açık rejim... Hepsi iyi...* hepsi güzel... Ama hukuk düzeni de, açık rejim de, seçim mekanizması da Paşa babamızı *iktidara getirmezse* ve bir Paşa babamızı iktidara getirmek için başka kuvvetlere dayanırsak şekli demokrasinin *prensiplerine ihanet etmiş* oluruz.

O zaman tapındığımız savunduğumuz, *baş üstünde tuttuğumuz prensiplere* büyük bağlılığımız nasıl izah edilecektir?

Taş boşlukta *durmaz. Siyasî istemler* yamalı bohçalar değildir. Bugün soyut demokrasinin şampiyonluğunu yapan *bazı kalemler, bu sistemin kanunlarına* ve neticelerine neden ihanet ettiklerini izah etmek zorundadırlar Özlenen gerçek *demokrasinin* ancak *bazı reformlar* gerçekleştirilebilirse yürürlüğe gireceğini savunanları demokrasiye karşı imiş *gibi gösterebilmek gayretine haydi gülüp* geçelim... Ama bazı kalem erbabının:

— Halk Partisiz ve İsmet Paşasız koalisyon olmaz... diye öne atılıp durup dinlenmeden İsmet Paşa propagandası yapmalarını bu tekliflerini parlâmento dışı kuvvetlere dayanarak gerçekleştirmelerini hangi mantıka, hangi soyut demokrasi prensibiyle savunacaklar?

Eğer bir insanda Batı ölçüleri içinde bir fikir haysiyeti varsa savunduğu fikirlerin sistemini kurmak zorundadır. Ötekini berikini demokrasi düşmanı ilân etmek kolaydır. Ama madem ki bugünkü soyut demokrasiye bu kadar inanıyorlar, madem ki bugünkü seçim sistemine bu kadar saygı duyuyorlar, O zaman dâvalarına inanmış namuslu insanlar gibi kalkıp:

— Arkadaş... demeliler, ben bu tip demokrasinin en iyi sistem olduğuna inanıyorum. Bu tip demokrasinin seçim*ler sonunda iktidara getireceği* herkese karşı sonsuz saygı duymak inandığım fikirlerin icabıdır. Halk Partisi, Adalet *Partisi İsmet Paşa, Pala Paşa; Ali* Fuat, Burhan Apaydın... Kim olursa olsun seçimin tayin ettiği grup ve şahıs *iktidara geçecektir. Ben sonuna kadar* bu fikrin yanındayım, ölünceye kadar bu fikri savunacağım.

Batılı düşünce olayları bir sisteme yerleştirme zarureti ve fikir namusu bunu gerektirir. Gerisi osmanlı kurnazlığı... ve şark *dalaveresi... İşine geldiği* zaman soyut demokrasi... gelmediği zaman ihtilâlcilik.

Yanıldığımız nokta güvendiğimiz kuvvetlerin bu oyuna sonuna kadar devam edecekleri düşüncesidir. Edemezler. Etmelerine *imkân yoktur*. Çünkü bu seçim, bu ekonomik düzen, bu sosyal yapı, bu iktidarı başa geçirir, sizin *istediğinizi değil...* İsterseniz on kere tekrarlayınız.

Bu düşünce yürümez. Çünkü yerine oturmamıştır. Çünkü bir düşünce mantık düzeni ve toplum düzeni içinde yerine oturmamışsa yürümez. Bugün soyut demokrasiyi savunan çok akıllı bazı kişilerin haysiyet sahibi ve fikir namuslu kişiler olması için iki şeyden birini tercih etmeleri gerekmektedir:

Ya Ali Fuatın yanında yer alacaklardır, ya da sosyal reformcuların.

Bunun ikisinin ortası yoktur. Kendi kendimizi aldatmıyalım. Taş havada durmaz. Soyut demokrasiye taraftar Halk Partisi çevreleri Demokrat Parti mirascılarından çok daha az namuslu olmak tehlikesiyle karşı karşıyadırlar.

İlhan Selçuk

fazla Kralcılar

Türkiyedeki Amerikan Misyonunun faaliyetleriyle ve Millî Eğitim Bakanlığına vaki son müdahaleyle ilgili yazımız, Amerikalılardan Ziyade, Amerikanofillerde tepki uyandırmış bulunuyor. Bakanlığın çeşitli dairelerini ellerinde bulunduran ve her biri resmî maaşlı görevlerinden başka iki hattâ üç yerden ödenek alarak Amerikan yardımından azamî derecede faydalanan bu memurlar, son zamanlarda, işi oldukça azıtmışlardır. İşgâl Almanyasının eğitim müşavirliğinden Türkiyeye naklonunan bir uzman kişinin emrinde sayıları hergün artan ve State Department'in muvafakatiyle gönderilen «müşavir» ler faaliyetlerini hızlandırmaktadır. Teknik Yardım Programı içinde burslu olarak Amerika'ya gönderilen Türk öğretmenler, diploma ve lisan bilgileri değil, Amerikaya sempatisi ölçülerek tespit edilirler. «Parayı veren düdüğü çalar» derler. Amerikan hayranı olmayanı da Amerikaya göndermezler elbette.

Bu bursların tevziinde millî duyguların ve haysiyetlerin nasıl ve ne miktarda mübayaa edildiğine dair sayısız misâller verilmektedir. Araştırma yapıyoruz diye başlanılan ciddî memleket meselelerini yabancı «müşavirler» le birlikte, şahıs çıkarı için soysuzlaştıran Amerikanofil memurlar, Türk Millî Eğitiminin Amerikanlaştırılmasına büyük emekler harcamaktadırlar. Şimdi de beş tane büyük uzman getirilmiş Türk köyleri hakkında anket yaptırılacakmış. Ankete oldukça ilmî (!) ve önemli sorular konuyormuş. Meselâ Türk köylüsüne sorulacakmış: Hiç Amerikalı gördünüz mü? Amerikan yardımı hakkında ne biliyorsunuz? Türkiyeden başka bir memlekette yaşamanız icap etse nereyi tercih edersiniz? v.s. Tabiî köylüler ağız birliği ederek cevap verecekler: «Amerikalı gördüm, çok şirin, hârika insanlar. Yardım meselesini büyük sanayiciler kadar yakından bilmiyorum ama, adam çiğnedikten sonra birkaç yüz dolar tazminat ödediklerini duydum, Amerika dünya Cennetiymiş, «I love America.»

Bunlar düpedüz Türk — Amerikan dostluğunu köstekliyen davranışlardır. Haydi Amerikalıların gözlerini hırs bürümüştür. İşgâl Almanyasından Türkiyeye nakledilen başmüşavir vazifesini çok ateşli bir şekilde yapmaktadır. Haydi maaşının iki üç katını haftada bir kaç saat uğramak suretiyle Amerikalılardan kazanan, Amerikada yetişmiş yerli uzmanlar işi ticarete dökmüştür.

Ya Millî Eğitim Bakanı ne yapar? Sabık vali, müstafi bakan, makamını terketmeye hazırlandığı günlerde dahi vali dostlarının telefon ricalarıyle önemli tayinler yapmakla meşguldür. Düşük iktidar devrinde hakkında dosyalar dolusu şikâyet olduğu için işinden uzaklaştırılan bir maarif müdürü, bakanın dostlarının tavassutuyla, giderayak Talim — Terbiye Kuruluna tayin edilmiştir. 27 Mayıs ihtilâlinin suçlu diye uzaklaştırdığı adamlar, İncesulu tarafından «Eğitim ıslâhatı» yapmak üzere kilit noktalara getirilmiştir. Ha gayret Türk Millî Eğitimini bir taraftan Amerikalı uzmanlar, bir taraftan İncesulu'lar nereye kadar düzeltecekler!..

Komiser Bakanlar

İktisadî Devlet Teşebbüslerine, plânlı gidişe ayak uyduracak bir hâle getirmek için Maliye Bakan[illegible]met, düzenleme işini u-[illegible] zaman uyuttuktan sonra, uzmanların, iktisadî devlet teşebbüslerini, bakanların günlük müdahalelerinin dışına çıkartmak ve onları kalkınma plânının disiplini içine almak yolunda giriştikleri gayreti beğenmemiş bulunuyor.

Bu, Hükûmetin plânlı gidişe ayak uyduramıyacağını gösteren yeni bir örnektir. Son tutumla, plânlama teşkilâtının, bir süs hâline getirilmesinden korkulur.

İşçiler ve sistemler

Bâlâdaki Devlet Üretme Çiftliğinde yapılan Türkiye Üretme ve Yetiştirme İşçileri Sendikası Bâlâ Şube Genel Kurul toplantısında bir konuşma yapan genç Kongre Başkanı Fikri Sunar, Türk işçisinin oynanan oyunlardan ve dönen dolaplardan tamamen haberdar olduğunu gösteren ilgi çekici bir konuşma yaptı. Sınar şöyle dedi: *«20 kuruşluk tavuk kadar değerimiz yok, diyorsunuz. Gayet tabiî. Bir kuruşluk sinek kadar bile değerimiz olmıyabilir. Çünkü ağalık fikri ve düzeni hâlâ devam ediyor. Tarım işçileri neden teşkilâtlanamadı? Çünkü milletvekillerinin çoğu ağadır. Ağalar saltanatının devam etmesi için, tarım işçileri kanunu Meclisten çıkarılmadı. Sizde dâva, dert pek çok. Dâvalarınızı halletmek istiyorsanız, birleşmeniz lâzım. Hafta tatili sizin hakkınız. Niye yapmıyorsunuz? İşte istismarcı zihniyetin bir örneğidir. Hükûmet bile bir patron. İstismarcının birisi de bugün için odur. Hattâ en büyüğü...»*

Konuşma Türk işçisinin 3—5 kuruşluk ücret zammı talepleriyle dertlerinin çözülemiyeceğini anlayıp, iktisadî ve siyasî sistemle ilgilenmeye başladığını göstermesi bakımından önemli.

14'ler ve Feyzioğlu

Bir Ankara gazetesine demeç veren 14'lerden Rifat Baykal «Bize daha şimdiden bir başka yol daha teklif ediliyor: Mevcut partilerden birine girmek». Bu sözler, bazı çevrelerde, Turhan Feyzioğlunun Brüksel seyahatinden sonra ortaya çıkan bir söylentinin teyidi gibi karşılandı. Ankarada fısıldanır ki, Feyzioğlu, Brükselde, 14'ler arasında irtibatı sağlıyan Orhan Kabibay ile 8 saat süren bir konuşma yapmış ve Kabibay ile arkadaşlarının CHP.'ye girmesini istemiş. Kabibay ise pek cazip bulmadığı bu teklife, «partinin idaresini bize verirseniz, geliriz» cevabını vermiş.

Bu yaygın söylentiyi, Kabibay'a veya Feyzioğlu'na düzeltme fırsatı vermek için yazıyoruz.

Turhan Feyzioğlu
Ne teklif etti?

Orhan Kabibay
Parti mi?...

Sarı Sendikalar

Türk—İş İkinci Bölge Temsilciliğinin bir bildirisi, halk efkârının gözünden kaçtı. Bildiri bazı sermayedarların Türk—İş'i zayıflatmak amacıyla, bazı sarı sendikaları harekete geçirmesiyle ilgili. Bildiride şöyle deniyor: «Bu sarı sendikaların kimlerin yardımı ile ve hangi gayelerin gerçekleşmesi için kurulduklarını senelerdir takip etmekte ve onların işçi topluluğuna getirdiği zararları zaman zaman hissetmekteyiz.

Türk—İş Teşkilâtlanma Plânını mesnet ve istismar ederek şimdi de maskeli bir hüviyetle karşımıza çıkan işverenlerin beslemesi veya onların teşviki ve yardımı ile kurulan bu sendikalar, kimlere hizmet etmekte oldukları artık ortaya çıkarmışlardır.»

Demokrasi

Cumhuriyet gazetesinde bizim demokrasiyi inceliyen Prof. Cahit Tanyol, şu sert hükme varıyor: «Burjuvazisi vücud bulmamış bir memlekette burjuva demokrasisinin kalıplarını uygulamaya kalkmak, halkın değil, ancak Ağa Hanların arzu ve iradelerini gerçekleştirir.»

Tanyol, incelemesini «Biz demokrasiye başka kaynak, başka temel aramalıyız. Bu kaynak mevcuttur; yeter ki gerçeklere yönelelim» diye bitiriyor. Fakat mevcut kaynağın ismini söylemiyor.

Servet Beyannameleri

CHP. uzun bir direnmeden sonra, servet beyannameleri konusunda önemli bir tâviz verdi: Servet beyannameleri açılmadan geri verilecek ve yeni beyannameler düzenlenecek. Böylece, servet ve vergi kaçakçıları, istediklerini yarı yarıya başardılar. Şimdi beyanname müessesesini tamamen kaldırmaya çalışacaklar.

Beyannameleri geri vermek, kaçakçılara servetlerini işlerine gelen şekilde göstererek eskisi gibi vergi kaçırma imkânını verecektir. *Beyannameler, Yönün defalarca belirttiği üzere, ancak bir şartla geri verilebilir. Bu şartta, servetini yanlış gösteren beyanname sahiplerinin bunu belgelerle ispat etmesi ve bu belgelere dayanarak gerekli düzeltmelerin yapılmasıdır.*

Açık rejim ve iyi niyet bunu gerektirir. Aksi halde, vergi kaçıranlar ve servetini gizliyenler, korunmuş olacaklardır. Durum budur ve Hükûmet kendini vergi kaçakçılarını korumaya mecbur hissetmektedir.

Emekçi kütleden yükselen sese aldırış eden yoktur. Nitekim, CHP. lideri servet beyannamele[illegible] diyorlar «Türkiyede ağalık fikri, ağalık düzeni hâlâ devam ediyor. Bakın servet beyannameleri kalksın diyorlar. Hırsızların büyüğü çoğalsın diye istiyorlar. Ağalar benim oyumu alır, Meclise gelirler. Büyük hırsızların üremesi için, servet beyannamesini kaldıralım» derler.

Kapitülasyon!

Alman Heyeti ile özel sermaye konusunda, Ankarada yapılan müzakereler geçen hafta sonuçlandı. Müzakerelerden sızan haberler, bir cins kapitülasyon anlaşmasının imzalandığını göstermektedir. Anlaşma esasları şöyledir:

1. Türk vatandaşlarına tanınan bütün haklardan Alman sermayedarları da faydalanacaktır.
2. Gerek istimlâk, gerekse olağanüstü hallerde Alman sermayesi tahrip olursa, bedeli tamamen ödenecektir.
3. Sermayedarla ihtilâf çıkarsa, mesele La Haye Adalet Divanına götürülecektir.
4. Alman devleti, sermayedarlara, sermayenin tam olarak ödeneceğini garanti edecektir.
5. Türk Hükûmeti, Alman sermayesinin ve hâsılâsının gecikmeden transferini sağlıyacaktır.

DP. devrinde buna benzer bir anlaşmanın çok daha hafifi Amerikayla imzalanmış ve Sabri Dilek gibi bazı DP. milletvekilleriyle birlikte CHP. muhalefeti kıyametleri kopartmıştı. CHP.'nin hâkim olduğu bugünkü hükûmet ise, böyle bir anlaşmayı rahatlıkla imzalıyabiliyor! Bu arada, İkinci Dünya Harbi dolayısıyla Almanyada biriken alacaklarımız unutulmuşa benziyor.

Anlaşmanın en komik tarafı, Türk sermayesinin de Almanyada eşit haklara sahip olması. Namus, böylece kurtarılıyor!

Yardım müzakereleri

Pariste İktisadî İşbirliği ve Kalkınma Teşkilâtı (OECD) ile yapılan müzakerelerden Türk Heyeti temsilcileri, oldukça iyimser döndü.

Müzakereler, Teşkilâtın İktisadî Gelişme Komitesi ile yapıldı. Komite, müzakerelerin ışığı altında bir rapor hazırlıyarak, OECD Bakanlar Konseyine sunacak. Karar yetkisi tabiî ki bakanların. Fakat Komite raporunun, bu kararda rolü olacak.

Türk temsilcileri, komitenin lehimizde rapor vereceği kanısındalar. Zira kalkınma plânını inceliyen Batılı uzmanlar, plânı iyi ve rakamlarını güvenilir bulmuşlar. Yüzde 7 kalkınma hızına da itiraz etmemişler. Sadece, Hükûmetten endişeleri var. Hükûmetin plânı ciddiyetle uygulayacağından şüphe ediyorlar. Fakat uzmanlar, bu meseleye raporlarında dokunmayı uygun bulmamışlar.

Yabancı uzmanların başka bir endişesi, plânda özel teşebbüse yeteri kadar yer verilmemiş olması. Bu endişe, yabancı uzmanların memleketimizi ne kadar az tanıdığını gösteriyor. Uzmanlar, sanki Türkiyede de Batıdakine benzer, gelişmiş bir özel sektör varmış gibi hüküm veriyorlar. Aslında, plânda özel sektöre, imkânlar çok üstünde geniş bir yer ayrılmış. 1962 — 63 devresinde, özel sektör yatırımlarının yüzde 6.6 dan yüzde 8'e, yani 3.5 milyardan 5.9 milyara çıkması lâzım. Mesken yatırımlarında da önemli bir artışa gidilmiyeceğine göre, özel sektörün doğrudan doğruya verimli alanlardaki yatırımlarını çok büyük ölçüde arttırması gerekecek. Üstelik, özel teşebbüs her alanda istediği gibi yatırım [illegible] medliğini ileri sürebiliyor.

Türk temsilcileri, beyhude yere gerçeği göstermeye çalıştılar. Özel sektörün, Sınaî Kalkınma Bankasının sağlam projeler için çok elverişli şartlarla verdiği kredileri bile tamamen kullanamadığını belirttiler. Fakat muhataplarını ikna ettikleri söylenemez. Zira itiraz ekonomik olmaktan çok siyasî. Esasen Türk temsilcileri, devamlı şekilde karşılaştıkları bu özel teşebbüs meselesi üzerinde durmadılar. Onları daha çok yardımın ne şekilde verileceği ilgilendiriyordu. Bir defa, yardım grubunda hangi memleketler yer alacaktı? Sırf OECD üyesi bulunduğu için, meselâ bir Yunanistan Türkiyeye yardımda söz sahibi olacak mıydı? Türk uzmanları, bu tehlikenin önlendiği, yardım grubuna muhtemelen yardım yapmayı arzuluyanların katılacağı kanısındadır.

İkinci mesele, yardımın daha çok, programın finansmanı şeklinde olmasıydı. Batılı dostlar, bu sayımızdaki Ereğli Çelik hikâyesinin de nedenlerini açıkça gösterdiği üzere, proje finansmanına taraftar. Türk temsilcileri, Paris müzakerelerinden sonra, bu güçlüğün de bir dereceye kadar önlendiğini düşünüyorlar.

Bu iyimserliğin, haklı olup olmadığını yakında öğreneceğiz.

CHP. Grupu

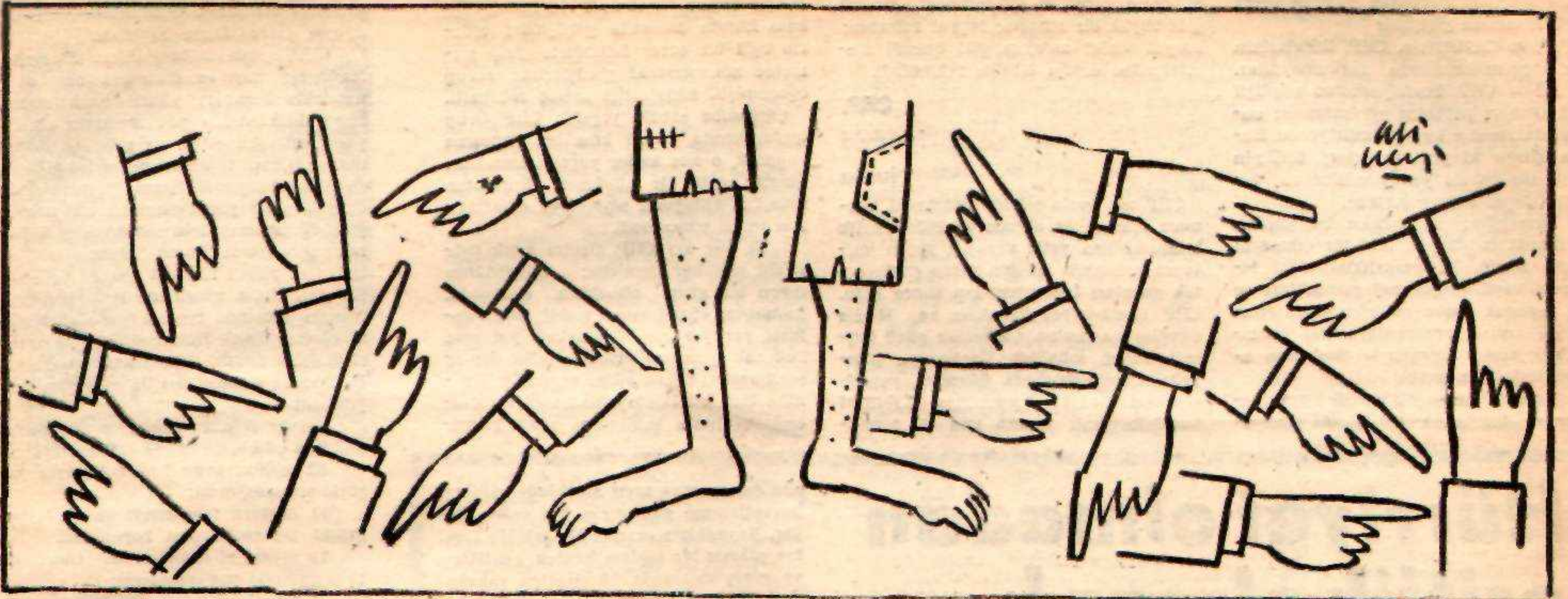
Rüştü Özal
«Emri vâki yok»

CHP. milletvekillerinin tükenmiyen bir üzüntüsü de emrivâkilerle karşılaşmak. Milletvekilleri, İnönünün önemli konularda karar alıp uyguladıktan sonra, gruba gelmesinden şikâyetçiler.

Bunun en son örneklerinden biri, İnönünün gruptan habersiz yeni kabineyi kurmayı kabul etmesi oldu. Grup, İnönünün böyle bir vazifeyi kabul edip etmemesini tartışırken, Ulus, «İnönü Başbakanlığı kabul etti» diye manşet atmış bulunuyordu.

CHP. Konya milletvekili Rüştü Özal, kürsüye gelerek «emrivâki» yi tenkit etti ve Ulus'un, parti liderlerinin tasvibi olmadan böyle bir şey yapamıyacağını söyledi. Devlet Bakanı Feyzioğlu, bu sözlerden nedense alındı. Rüştü Özalı dışarı çağırttı. Meclis koridorları, Feyzioğlu ile eski İmar ve İskân Bakanı Rüştü Özal arasında sert bir tartışmaya sahne oldu. Feyzioğlunun «dilim tutulsaydı da seni komiteye tavsiye edip, bakan yaptırmasaydım» sözleri birçok milletvekili tarafından işitildi. Haysiyetine düşkünlüğü ve mertliğiyle tanınan Rüştü Özal'ın bu sözlere gereken cevabı verdiğini söylemeye tabiî ki lüzum yok.

Genel Sekreter Aksal, Ulus'un bütün sorumluluğunun kendine ait olduğunu söyliverek, ortalığı yatıştırmaya çalıştı

REJİM :

Çamurdan çıkma çabaları, çamura biraz daha saplanmaktan başka sonuç vermedi ve Başbakan adayı İnönü, koltuk pazarlıkları yüzünden kabineyi kurmaktan vazgeçti Milletin iş ve ekmek beklediği devrede yapılan koltuk kavgaları, politikacıarımızın memleket gerçeklerinden ne kadar uzakta yaşadıklarını bir defa daha ortaya koydu.

Şimdi ne olacak?

[İ]stifa tehditlerinden sonra; sökün eden istifalara da yavaş yavaş alışılmaya başlanıyor. Bu yüzden İnönünün Başbakan adaylığından istifası, Başbakanlıktan istifası ölçüsünde bomba tesiri yapmadı.

İnönünün devamlı istifa lâfı etmesi ve istifalar; herkesi böyle bir ihtimale hazırlamıştı. Nitekim pazar günkü pazarlık konuşmalarından sonra da İnönü, «Ben bu masaya pazarlık yapmak için oturmadım. Buraya otururken işi kısa kesmek istiyordum. Görüyorum ki bunun imkânı kalmamıştır. Beni üzen kabinedeki sandalye taksimi, İçişleri Bakanlığı meselesi değil alışılmış zihniyetin devamında hâlâ ısrar edilmesidir. Bu şartlar içinde emaneti Cumhurbaşkanına teslim etmeye mecbur kalıyorum. Başka türlü hareket imkânım yoktur» demişti

İnönü pazartesi günkü toplantıya da bu kötümser hava içinde geldi. Gazetecilerle; «Çok az ümit var» şeklinde konuştu. Kapıda rastladığı Ahmet Emin Yalman'a «Ben yarın sabah Heybeliadaya gitmek istiyorum. İstirahati hakkettim artık. Arada da olsa ziyaretime gelirsin» dedi. Yalman'ın, «Peki Paşam; siz çekilirseniz ne olacak? Başka yol var mı?» tarzındaki sorusuna da «Onu siz bulursunuz» cevabını verdi.

Fakat bu sözlere doğrusu inanılmadı. İnönünün koalisyon müzakerelerinde [p]azarlık kudretini artırmak için, «D[ile]klerimizi kabul etmezseniz çeki[li]rim» silâhına baş vurduğu sanılıyordu. [İ]stifalara alışılmıştı fakat istifaların ciddiyetine inanılmıyordu. Nitekim koalisyon müzakereleri, çekişe çekişe bir pazarlık hâlinde başladı. Çekişme konusu; *tabii ki ciddi memleket meselelerinden* çok koltukların paylaşılmasında oldu. CHP. nin yeni ortakları, Meclisteki milletvekili sayısından daha çok koltuk ele geçirmeye çalıştılar. Fakat istifa, İçişleri Bakanlığını kimin alacağı ve üçüncü Başbakan yardımcılığı meselelerinden ortaya çıktı. CHP. kendisine de bir Başbakan yardımcılığı verilmesi ve İçişleri Bakanlığının CHP ye bırakılması için dayatıyordu. CHP nin Başbakan Yardımcılığı talebi Alican'ın iktisadi işleri tamamen ele almasını önlemek maksadıyla son günlerde ortaya atılmıştı. CHP.; Aksal bu görevi kabule yanaşmadığına göre; Feyzioğlu'nu bu mevkie getirerek; işleri başkalarına kaptırmak istemiyordu Bu düşünce açıkça ortaya konulamıyacağı için CHP. «İnönü partiler üstü bir şahsiyettir. Onu partili saymamak lâzımdır. Bu sebeple her parti gibi CHP. ye de bir Başbakan yardımcılığı verilmelidir» tezini savunuyordu. Koalisyona katılacak öbür partiler ise; «Başbakanlığı elinde tutan partiye, bir de Başbakan Yardımcılığı verilmez» diyorlardı. Özellikle Alican; geçen hükümetteki AP bakanları gibi «Tâbi ortak» olmayı asla istemediğinden bu konuda dayattı. Bununla beraber asıl çekişme İçişleri Bakanlığı konusunda ortaya çıktı. Geçen hükûmette bu koltuğu AP. ye kaptıran CHP. İçişleri Bakanlığını elde tutmanın önemini anlamıştı. CHP. grubu da, bu koltuğu kaptırmak istemiyordu. Fakat CHP. ekibi için bu meselede tatminkâr bir gerekçe bulmak mümkün olmadı. İnönü «Tecrübem, İçişleri Bakanının Başbakanın partisinden birine verilmesi gerektiğini gösteriyor» tarzında konuştu. Bazı CHP.liler ise «İdâri reform yapacağız: İçişleri Bakanlığı bizim elimizde olmazsa yapamayız» tarzında sudan gerekçelerle taleplerini kabul ettirmeye çalıştılar. YTP: ve CKMP. ise; «İçişleri Bakanlığı, koalisyondaki hâkim partinin elinde olmamalıdır. Koltuğun mutlâkâ bize verilmesi şart değil. Buraya isterseniz bir tarafsızı getirin» tezini savundular. Bu tez; hiç değilse ilk bakışta çok daha câzipti. Fakat; CHP; İçişleri Bakanlığında ısrarlıydı. Anlaşma imkânı bu yüzden bulunamıyordu. Bunun üzerine İnönü, Cumhurbaşkanı Gürsel'e giderek; hükûmeti kurmaktan vazgeçtiğini bildirdi. Fakat Gürsel, derhal yeni bir Başbakan adayı bulmaktan kaçındı. Pazartesi gecesi Aksal; Dinçer ve Alican'ı çağırarak gece yarısına kadar onlarla konuştu. Gürsel; tarafların arasını bulmaya çalıştı.

Arabuluculuğunun ne sonuç vereceği henüz belli değildir. Fakat taraflar; karşılıklı tâvizer vermedikçe anlaşmak mümkün olmıyacaktır. Başka bir ümit; AP. de bir türlü gerçekleşmiyen «Ilımlıların» partilerinden ayrılmasıyla ortaya çıkacaktır. «Milli Koalisyon» ise en son çâredir.

Bu takdirde, İnönünün fikir değiştirmesi ümit edilebilir. Fakat işin normalı; Gürsel'in yeni bir Başbakan adayı bulmasıdır. Bununla beraber; yeni adayın hükûmeti kurması; İnönünün denemesinden çok daha güç olacaktır Hele CHP muhalefette kalmaya karar verirse; hükûmetin kurulması; kurulsa da yaşatılabilmesi imkânsız gibidir.

Yeni denemelerin AP. — CHP; koalisyonunu bile aratmasından korkulur»

YTP. Lideri Ekrem Alican
Uyuşma yok..

Yanlış hesap

Halbuki CHP. liderleri; af pazarlıklarındaki önemsiz bir görüş ayrılığı yüzünden koalisyonu bozarken, son derece iyimserdiler. Büyük bir siyasi manevra çevirdiklerine inanıyorlardı. İnönünün istifası AP. yi şaşkına çevirecek; AP: Ilımlılarından 70—80 kişi partiden ayrılacak, böylece başka partilere muhtaç olmadan CHP. nin hâkimiyetinde bir hükûmet kurulacak ve ciddi çalışma devresi başlıyacaktı. Koalisyon; af pazarlığı bahane edilerek asıl bu yüzden bilerek bozulmuştu Fakat evdeki hesaplar çarşıya uymadı. Beklenen istifalar çok mahdut sayıda gerçekleşti. Bu yüzden CHP. liderleri aslâ arzulamadıkları halde; YTP: ve CKMP ile işbirliği yapmak zorunda kaldılar. Aslında CHP. liderleri defalarca belirttikleri üzere; AP. den hükûmet seviyesinde son derece memnundular. AP.li bakanlar; kendi adamlarının tâyini gibi mûtad partizanlıkların dışında; işlerin yürütülmesini CHP ye bırakıyorlardı. Meselâ iktisadi konularda Feyzioğlu; duruma tamamen hâkimdi. Halbuki bir Alican, bir Ahmet Oğuz veya bir Muhlis Ete; iktisadi konularda bir takım görüşleri olan insanlardı Alican; İşsizlik müzakereleri dolayısıyla, Meclis kürsüsünde Feyzioğlunun'kinden çok farklı görüşleri savunmuştu. YTP ile ikili veya üçlü koalisyon; CHP. nin ve Feyzioğlunun bu

hâkimiyetinin sona ermesi demekti. Bu sebeple CHP. liderleri büyük bir hayal kırıklığı içinde mecburen YTP. ile ortaklık denemesine giriştiler

YTP. ve CKMP: ise, CHP. liderlerinin yanlış çıkan hesabının farkındaydılar. Bir AP — CHP, koalisyonunun güçlüğü ve ılımlıların partiden ayrılmaması; onların durumunu kuvvetlendiriyordu. Bunun içindir ki yeni ortaklar; CHP'nin şartlarını kabule yanaşmadılar ve bir sürü taleple ortaya çıktılar.

Pazarlığın; ilk safhası bu yüzden yürümedi. İnönü; kendini bir çıkmazın içinde buldu. Af pazarlıklarındaki teferruat sayılabileçek anlaşmazlıkları vesile yaparak Başbakanlıktan istifa eden İnönü, koltuk pazarlıklarındaki önemsiz çekişmeler dolayısıyla Başbakan adaylığından vazgeçti.

Memleketinize çok partili hayatı getiren ve ısrarla savunan tarihi şahsiyetin; önemsiz meseleler yüzünden rejimi tehlikeye atabilecek istifalara girişmesi, onun prestijini yükseltmedi. İnönü gibi büyük bir adamın; toprak reformu; sosyal adalet anlayışı gibi önemli meselelerden dolayı istifası beklenirdi.

CHP. içindeki junta

CHP nin kesin şekilde hükûmeti kurması için karar alması ve İnönüye ilk temaslar için yetki vermesi geçen haftanın ortasında iki gün süren CHP. ortak grupları toplantısından sonra oldu. CHP Cumhuriyet Senatosu ve Meclis Grupları toplantısı, Çarşamba günü başladı. İnönü sabahtan Çankayaya giderek; Cumhurbaşkanı Gürsele; yaptığı «istikşafi tetkikleri sonunda» kabineyi kurabileceğini; bunun için de temaslara başlıyacağını söyledi. Bir gün önce sabah CKMP Genel Başkan Vekili Hasan Dinçer akşam üzeri de YTP. Genel Başkanı Ekrem Alican'la görüşmüş; onların üçlü bir ortak hükûmete girip girmeme konusundaki görüşlerini sorup öğrenmişti. Elde ettiği sonuç müsbetti.

Çarşamba sabahı yapılan CHP Grup toplantısında İnönü kısa bir konuşma yaparak, o ana kadar yaptığı temasları anlattı; üçlü bir hükûmet kurmanın mümkün olduğunu söyledi ve «Şartlarınızı tesbit edin» dedi.

Ne var ki; CHP. Grubu artık öyle eskisi gibi her denilene; «Başüstüne» diyen bir grup olmaktan çıkıyordu. İnönünün «Şartlarınızı tesbit edin» demesi yer yer mırıldanmalara yol açtı. Pek çok genç milletvekili; «Ne demek şartlarınızı tesbit edin, şartlarla birlikte üçlü bir koalisyonu kabul etmeyeceğimizi hatta koalisyona girip girmeyeceğimizi de tesbit edeceğiz» dedi. Nitekim; verilen önergelerle bu husus da şartlarla birlikte Grupta söz konusu edilmek üzere karara bağlandı.

CHP. içinde «Altmış üçler» diye adlandırılan, başı ve sonu pek belli olmamakla beraber; yöneticilerin tavizkâr politikasından pek memnun olmayanların teşkil ettiği bir grup vardı: ve bunlar Grup toplantısına oldukça hazırlıklı gelmişlerdi. Genel Merkeze ve Grupta gene yöneticilerinin bir azizliğine uğramamak için sabahtan iş bölümü yapmışlardı. Turan Şahin; Arif Ertunga ve Şükrü Koç'tan kurulu üç kişilik sivil junta sabahtan Grup Yönetim Kurulu odasında toplanarak; CHP.nin muhtemel Ortak Hükûmet için şartlarını kağıda döktü. Günlerden beri zaten bu konuda arkadaşları ile müşavere ediyorlardı.

Kağıda dökülen şartlar üç bölümde mütalâa edildi.

İlk bölüm gene üçe bölünüyor ve şöyle sıralanıyordu:

1) Atatürk Devrimleri ve 27 Mayıs ihtilâl tasarruflarının korunması.

2) Siyasi af meselesinin Hükûmet Programında yer almaması;

3) Ekonomik ve Sosyal reformların biran önce gerçekleştirilmesi.

Juntacılar, kâğıda döktükleri bu şartların; Ekonomik ve sosyal reformlar konusunu da, (a) dan (f) ye kadar uzanan bölümlere ayırdılar. Biran önce gerçekleşmesini istedikleri reformlar ve sırası şöyleydi: Toprak reformu; Vergi reformu ve vergi adaletinin sağlanması; idari organizasyon ve reorganizasyonun gerçekleştirilmesi; işçi haklarının bir an önce verilmesi ve grev ve lokavt kanun ile sosyal sigortaların genişletilmesi beş yıllık plânın eğilip bükülünmeden uygulanması, eğitim dâvasının halli; köy enstitülerinin ihyası; Halkevlerinin yeniden birer eğitim kuruluşu olarak canlandırılması.

Kabine teşkili için «Altmış üçler» şu şartların gerçekleşmesini istiyorlardı:

1) Bakanlıkların koalisyona katılan grupların Millet Meclisindeki temsilci sayıları oranına göre bölüşülmesi,

2) Bakanların seçiminde Başbakanın söz sahibi olması;

3) CHP.li bakanların seçiminde CHP Gruplarının temayülünün dikkate alınması,

4) Özellikle İçişleri; Milli Eğitim; Tarım; Bayındırlık; Sanayi ve Çalışma Bakanlıklarının CHP de kalması.

Hükûmet Programı konusunda da görüşler şöyle tesbit edildi:

1) Program muğlak cümlelerle yazılmamalı; kesin olmalı. Beş yıllık plân gereğince yapılacak işler programda mutlâkâ daha önceden grupta müzakere edilmeli,

3) Hükûmet Programında CHP. program ve seçim bildirisinin gerçekleştirilme imkânları geniş tutulmalı.

Ragıp Gümüşpala
Tutmaya uğraşıyor

Hürriyet olmadan eşitlik olmaz!...

Gerçek hürriyet fırsat eşitliği ile olur

Eşitlik ilkesine karşı olanlar çok defa eşitliğin hürriyeti kısacağına dair yersiz bir iddiada bulunurlar. Hürriyet kavramdır. Despotik bir yönetim altındaki insanlar hür olmayacakları gibi eşitlik olmayan bir toplumda da hürriyet söz konusu olamaz. Eşitlik olmayınca bazı yurttaşlara özel ayrıcalıklar tanınıyor demektir. «İnsanlar fânidir» sözü ne kadar doğruysa «iktisadi güce sahip olan siyasi güce de sahiptir» sözü de o derece doğrudur. İktisadi ve siyasi güçlere sahip olanlarla olmayanların hiç de eşit olmadıkları meydandadır.

İktisadi alanda kuvvetli olanların karşısında yer alan fakir kütlelerlerin varlıklılar kadar hür olmadıkları inkâr edilemiyecek bir gerçektir. Bir toplumda eşitlik ne dereceye kadar uygulanıyorsa orada hürriyetten o orantıda bahsolunabilir. Eşitlikten de amaç insanların mutluluk ve ona giden yollar için aynı haklara sahip olmaları ve insanlar arasında bu bakımdan doğuştan ve sonra bir fark olmamasıdır. Bu da her yurttaşa gerçek anlamda fırsat eşitliği tanımak, yani herkesi eğitim ve sağlık gibi bütün toplumsal hizmetlerden hukuki olarak değil, gerçekten eşit derecede faydalandıran bir düzeni bir daha sömürülemiyecek hale getirmek demektir. O zaman hiç bir yurttaşın önünde kendi yeteneklerini geliştirebilmesi ve arzuladığı bir hayatı yaşayabilmesi için engel kalmamış, aksine toplum bütün imkânlarını yurttaşların önüne eşit olarak sermiş ve onları da bu imkânlardan faydalanır duruma getirmiştir. Kütlelerin yiyecek, giyecek ve barınak gibi en âcil ihtiyaçlarının bile karşılanmadığı toplumlarda fırsat eşitliğinin kaçınılmaz gerekliliği tartışılması lüzumsuz bir gerçektir.

Eşitlik hürriyetle sıkı sıkıya bağlıdır. Herkese fırsat eşitliği tanıyarak hürriyeti herkese mal etmeyi yetişiş tarzları ve menfaatleriyle bağdaştıramıyan kimseler bu kavramı herkesin aynı işi yapması ya da her işin aynı şekilde değerlendirilmesi gibi bir tefsire sapmayı çıkarlarına uygun bulurlar. Halbuki, fırsat eşitliği herkese eşit gelişme ve mutluluğa erme imkânını tanır. Yurttaşlar bazı amaçlarına erişemeseler bile kendilerine fırsat eşitliği tanındığını bildiklerinden toplumun onları peşinen mağlûp ve mahkûm etmeğe çalışmadığını anlarlar. Böylece, eşitçi bir düzen hem herkese gelişme imkânı tanır, hem de en yetenekli ve bilgililere bütün engelleri araştırarak toplumda lâyık oldukları yerleri verir.

Hürriyet, zenginlerin imtiyazında olamaz!

Fakat iktisadi güce sahip olanlar bu ayrıcalıklı durumlarını yalzayıflatmamak için hürriyetiniz kendileri için kabul etmekten, hürriyeti diğerlerine inkâr eden bir düzeni savunmaktan ve bu düzeni tenkit edenleri de hürriyeti kısmakla itham etmekten çekinmezler. Oysa tenkit edilen hürriyetin kısıntılı olmasıdır; amaç ise hürriyeti herkese tanımaktan başka bir şey değildir. Yalnız, hürriyeti sadece kendileri için tanımak isteyenler, onu başkalarına da tanımağa ahdedenler teşkilâtlanmadıkça, başarılı olabilirler de. Endüstri İhtilâlinden sonraki toplumsal gelişmede siyasal ve ekonomik yönetimi elinde bulunduran azınlıkların hürriyet anlayışı hürriyeti hem eşitlik, hem de adaletten ayırdı. Kişi devletin anti-tezi durumuna sokuldu ve hürriyet bir avuç insanın hürriyetiyle sınırlandı. Liberalizm denen fikirleri öne sürenler herhangi bir denetlemeyi amaçlarına aykırı bularak devleti yalnız mevcut düzeni korumağa yetkili bir organ olarak görmüşler ve bu arada liberal bir düzenin kurulması için çalışanlar gayret ve yetenekleriyle mükâfatlarını almağa başlamışlardı. Fakat böyle bir kelime liberalist bir toplumda hürriyetin yalnız onu satın alabilecek bir azınlığın elinde kalmasıyla sonuçlandı. Yirminci yüzyılda gelişen sosyalizm ise devleti gene hürriyet için sahneye çağırarak hürriyetin eşitlik ve adaletle elele vermesine önayak oluyor. Çünkü dünyanın bugünkü gelişmesi içinde eşitlik olmadıkça hürriyet olamaz. Halkın yönetimine doğrudan doğruya katılmayıp kendi geleceğine hâkim olmadığı topluluklarda geniş anlamda bir demokrasi ve hürriyetin varlığından söz açmak yalancılıktır.

Varlıklılar demokrasisi, demokrasi, değildir

Yoksul çoğunlukla varlıklı azınlık arasındaki uçurumu koruyan ve savunan bir demokrasinin büyük sakatlığı ortadadır. Böyle bir düzende kâr amacı yurttaşlar arasındaki her türlü faklılaşmayı sömürür hale gelir. O zaman kütleler için hayattaki her türlü farklaşmayı sömürür hayat sürmek, gelişme imkânlarından faydalanmak ve eğlenmek geniş ölçüde paralı ve mülk sahibi olmağa bağlı kalmaktadır. Toplumdaki imkânları belirli bir kütlenin tekelinde tutan düzenin demokratik sayılması gülünçtür. Özel çıkarları toplum çıkarlarıyla bir sanmanın yanlışlığı da ortadadır. Özel çıkarları savunanlar böyle bir birliğe gerçekten inanmış bile olabilirler. Fakat bu ikisi arasındaki farklılığı ortadan kaldırmaz. Kâr ilkesini ön plâna koyan görüşün muhayyilesi ise kütlelerin çıkarlarını sezecek kadar zengin değildir. Devletten ekonomik hürriyet hakkını koparan fakat sonra da kâr düzenini korumak için devletin kuvvetine sığınan davranış devleti sadece hâkim unsurların bekçisi rolünde görmekten ileri gidemez. Büyük eşitsizlikler olan toplumlarda iktidarların tarafsız olabileceklerine inanmak için iyi niyetli değil, kötü niyetli olmak gerekir. İçinde büyük eşitsizlikler barındıran bir ülkede güçlünün durumunun zayıf aleyhinde gittikçe kuvvetlenmsi gibi garip bir sonuç doğar. Kaynakları oransız bir şekilde dağıtan plânsız bir toplum hakten, eşitlikten ve geniş anlamıyla hürriyetten yoksundur. Plânsız, ayrıcalıklı ve liberal bir topmlumda kâr ilkesi ana ahlâk kuralı ve değer ölçüsü olarak belirir ki bunun da mantıksızlığı meydandadır. Öyle bir toplumda özenilen insan en fazla kazanan insan olur. Fakirlik başarısızlık ve yetersizlikle eş anlam taşır. Oysa ki fakirliğin içine doğan bir yurttaşın o çemberi kırması çok zordur; kırsa bile, bunu herkes başaramıyacağından bir anlam taşımaz. Hayatta fırsatı kendine verilenlerle verilmeyenler iki ayrı kutba ayrılırlar. Başarısızlığa mahkûm olanlar için hayat bir şerefsizlik olaylarının tümü haline gelir. Varlıklıların varlıksızlara yardımı ise ya acımadan ya da korku belâsından ödenen bir rüşvet ve fidye olarak kaldığı için bir değer taşımaz. Bir insanın acınarak elde ettiği şeyi her zaman acımadan elde etmeğe hakkı vardır. Fakat toplumda söz sahibi olmak geniş ölçüde mülk sahibi olmağa dayandığı için bu hakka yabancı gözüyle bakılır. Doğruluk, iyilik ve güzelliği servet amaçlarından üstün tutan her gayrete bile düşman olan bu anlayış eşitlik ve dolayısıyla hürriyet tanımayan bir düzenin doğal sonucudur. Böylece, topluma hâkim olanlar halkın gerçek hürriyetiyle kendi güvenliklerini biribirine karıştırır duruma düşerler. Halbuki, kendi güvenliklerini kendi kurdukları çerçeve içinde koruma büyük kütlelerin insanlık dışı bir hayat sürmelerine yol açmaktadır.

Savundukları hürriyet değil, kendi çıkarlarıdır

İşçi ve köylü başta olmak üzere, bütün çalışanların kendi ihtiyaçlarının giderilmesini demokrasi ve hürriyet için vazgeçilmez şart saydıklarını idrak etmek gerektir. Büyük kütlelerin bu ihtiyaçları umursamayanların önüne çıktığı zaman, demokrasinin tehlikeye düşeceğine dair şüphelerin gösterilmesi kadar demokrasiyi anlamamak olamaz. Gelenekle karışmış bir çıkar savunması olan böyle bir davranış yerleşmiş değer yargılarında en ufak değişikliği adeta tabiat kurallarına aykırı saymak gibi bir ifrata kadar gider. Oysa, yaşama şartları hiç te özenilecek durumda olmayan yurttaşların böyle bir düzen hakkında çok daha başka fikirlere sahip olabileceklerini akıldan çıkarmamak gerekir.

Bütün toplumun çıkarlarını koruma şeklinde özetlenebilecek demokrasi sözünü ayrıcalıklı kuvvetlerin acıklı ve güldürücü bir yaftası olarak kullanan düzen yerini ergeç toplum çıkarlarının gerçekten savunulduğu hürriyet, eşitlik ve adalet taraftarı bir anlayışa terketmek zorundadır. Yeni Hindistan Cumhurbaşkanı Dr. Sarvapalli Radhakrişanan başkanlığı kabul ettikten sonra yaptığı ilk konuşmada «BİZ HÜRRİYETİN EŞİTLİKTEN BAŞKA BİR ŞEY OLMADIĞINA İNANIYORUZ,» diyerek aynı düşünceyi ifade etmişti.

Türkkaya Ataöv

Necmi Ökten
Koparma peşinde

«Bu iş, yürümez!»

Şartlar böylece tesbit edildikten sonra Grup üzerinde psikolojik baskıyı temin edebilmek için gençlerden onbeş yirmisinin ard arda söz alması kararlaştırıldı. Herkes bu şartları üst üste tekrarlayacaktı.

Taktik ilk gün başarıyla yürütüldü. Öyle ki, söz alıp konuşanların hemen hepsinin neredeyse bir tek metni okudukları sanılırdı. İnönü, en ön sıralardan birine oturmuş, kulaklığını takmış, konuşanları dikkatle dinliyor, zaman zaman da yanına oturmak için birbirleriyle didişen, Zeynel Gündoğdu, Yahya Dermancı gibi milletvekillerine iyice duymadığı sözleri soruyordu. Sabah oturumu böylece 13'e kadar sürdü. Öğleden sonra, «altmışüçler» in sözcüleri *yerlerini, kendilerine bağlı olmayan* daha ağır toplara bıraktılar. Fehmi Alpaslan. Avni Doğan o günü kapayan ağır konuşmalar yaptılar.

Artvin Senatörü Fehmi Alpaslan dümdüz İnönüyü suçlandırdı. «CHP nin bütün bozgunlarının sebebi İnönüdür» dedi. Avni Doğanın konuşması ise, CHP yöneticilerine soğuk terler döktürdü. Turhan Feyzioğlu, Emin Paksüt, Fethi Çelikbaş gibi ilk ortak hükûmetin bakanları Doğan konuştuğu sürece, renkten renge girdiler.

Doğanın söyledikleri özetle şunlar oldu:

«Ben, başından sonuna kadar koalisyonun *aleyhindeyim.* İlk koalisyon kurulurken biz Meclis dışı tesirlerle, durumu kurtarmak vazifesiyle işbaşına geldik.

Sayın İnönü asil bir iptilâ içindedir. Bu necip his onun ömrü boyunca devam etmiştir. İnönü daima meşrutiyet ve nizam rejiminden yana olmuştur. Ama bu rejimi kiminle yürütecektir?

Şimdi de üçlü bir koalisyondan bahsediliyor. Kimlerle yapacağız bu koalisyonu? CKMP ile mi? Dinde, devletçilikte, devrimcilikte yüzde yüz karşımızda olan bir partiyle işbirliği yapılmaz. Kadircan Kaflının, Abdülhak Kemal Yörük'ün temsil ettiği bir zihniyetle nasıl işbirliği yapılabilir? YTP ye gelince, bu partinin ekonomide liberalist olduğunu bilmeyen mi var. Biz ise programımızla, yıllardır süren icraatımızla devletçiyiz. Üstelik de YTP nin AP den farkı nedir. CKP Atatürke karşı ise, YTP de oluş ve gelişişi ile 27 Mayısa karşıdır. Üstelik YTP nin bünyesi de istikrar bulmamıştır. Burada da tıpkı AP gibi *çeşitli cereyanlar* ve *ihtiraslar* çarpışmaktadır.

Şunu önemle belirtmek isterim. CHP iktidardayken Meclis dışı bir müdahale olması daha da acıdır. Koalisyonda bulunmak veya bulunmamak tehlike ihtimallerini ortadan kaldırmayacaktır.

Kurulacak olan ikinci bir koalisyon birincisinden daha da zayıf olacaktır. Cumhuriyet tarihinde kurulmuş tek samimi parti CHP olmuştur. Diğerleri Atatürk ilkelerini tahrip ve talan eden birer siyasi çetedir.»

Avni Doğanın tok bir sesle yaptığı bu konuşma Grupta öylesine tasvip gördü ki, Doğan yerine oturmak üzere kürsüden indiğinde alkış sesleri dakikalarca devam etti. CHP grubunda o güne kadar İnönüden başka hiç kimse böylesine alkışlanmamıştı.

Doğan konuşmasını bitirmeden önce İnönüye bakarak, «Bu partide hizip yoktur, sayın İnönü bundan emin olsunlar» demişti. Genel Başkanın son zamanlarda Grupta yaptığı her konuşmanın sonunda Gruba tesanüt içinde olma tavsiyesinde bulunmasının mânası da böylece açığa çıkıyordu. Doğan ayrıca *konuşmasında CHP. yöneticilerinin* bir koalisyona girmek için can attıklarını müşahede ettiğini de ima ederek, «Bir koalisyona girilecekse hiç olmazsa af konusunda ihtiyatlı olunmalıdır. Af *sadece CHP nin malı değil, aynı zaman*da ordunun da meselesidir. Memurların suiistimal ve irtikâplarının asıl suçlularının siyasetçiler olduğu da hiç bir zaman unutulmamalı ve bu tip siyasiler asla affedilmemelidir» dedi. Doğanın konuşmasının bir bölümü de doğrudan doğruya CHP Grupları yöneticilerine müteveccih oldu. Doğan, Grup haberlerinin basına aksettirilişinden de şikâyetçiydi. Grup sözcüleri kendi politikalarına göre işlerine geleni basına veriyor, işlerine gelmeyeni vermiyorlardı. *Buna da bir son vermeli ve konuşmalar* ya tam metin verilmeli, ya da yarım ve yanlış verileceğine hiç verilmemeliydi.

Doğanın bu son çıkışı Grup yöneticilerinin eline bir fırsat verdi. Doğrusu *iş tam bakanlıkların paylaşılmasına gel*diği bir sırada kalkıp da CKMP lilerin Atatürk düşmanı, YTP lilerin de 27 Mayısın karşısında olduklarının CHP grubunda söylendiği ve bu sözlerin de dakikalarca süren alkışlarla karşılandığını müstakbel ortaklara duyurulmakta mâna yoktu. Doğandan hemen sonra söz alan İbrahim Öktem, konuşmaları tam metin halinde vermenin imkânsızlığını belirterek bundan böyle hiç verilmeme yoluna gidileceğini açıkladı. Gerçekten de o akşam CHP grubu basına özel olarak dahi aksettirilmedi ve ne Alpaslanın ne de Doğanın konuşmaları grupça gazetelere iletilmedi. Sadece ortaya bir gerçek çıktı. CHP Grubunda konuşan hatiplerin bir ikisi hariç hemen hiç biri koalisyondan yana değildi. Hele haksız tavizler verilerek yapılacak bir koalisyon aslâ kabul edilmeyecekti.

İnönü'nün iyimserliği

İnönü o sabah grupta yaptığı kısa konuşmada: **«AP içindeki mücadelede mutedillerin duruma hâkim olacağını ümit ediyordum. Gelişmeler ise bunun tamamen aksi yönde geçti. Müfritler her yerde kazandılar. Bölünme yerine uyuşma oldu. *Hükûmet buhranını bizim* yarattığımız zehabı da gittikçe yayılıyordu.»** demiş ve buhranın bir an önce halli gerektiğini ifade etmişti. **Alicanla temasımda, YTP nin AP ile bir koalisyon *istemediğini gördüm.* AP den ayrılan bağımsızlar ise kendilerine yakınlık gösterilirse, sayılarının artacağını bildirdiler. YTP ve CKMP ile yaptığım istikşafi temaslarda Alican ve Hasan Dinçer, anlaşmak gerektiğini söylediler. CKMP kesin olarak şartımız anlaşmaktır diyor. AP den ayrılanları ise YTP almaya hazır ve isteklidir. *İki gün önceki* görüşmede YTP ve CKMP şartlarını bildirmediler. Önce siz verin dediler. Ben de biz henüz grupta hazırlanmadık cevabını verdim. Ama yaptığım temas*lar üçlü bir koalisyon istikametindedir,* şayet siz bugün karar verirseniz hemen yarın mesul heyetleri toplayalım, temaslara başlasınlar»** demişti. Ne var ki, Avni Doğanın konuşması ile biten Çarşamba *günkü* müzakereler, hiç de iç acıcı olmadığından, İnönü Perşembe günü koalisyon konusundaki müzakerelere başlayabilmek için Cumartesiye kadar beklemek zorunda kaldı.

Perşembe günü CHP grubu biraz daha yumuşadı. Ama açıkça görülüyordu ki grup üyelerinin çoğunluğu, af *işinde, iktisadi ve mali meselelerde re*formlar konusunda en ufak bir taviz verilmesine bile taraftar değildi.

Perşembe gününün son konuşmasını yapan İnönü bu kere sanki iki *günden beri grupta dinlediklerini* hiç duymamış gibi davrandı. Üçlü bir koalisyon için müzakerelere başlanacağını, yetkili kurulları Cumartesi günü toplantıya çağıracağını, af konusunda 4.5 ve 6 yıllıkların affı konusunda daha önceki hükûmet zamanında angaje olduklarını, bundan dönmenin bahis konusu olmadığını, servet *beyannamelerinin geri verilmesi* meselesinde Alicanın önce çok kararlıyken daha sonra kendisine verdiği muhtırada bu konuda bir kayıt koymayarak anlaşmaya yanaştığını, beş yıllık plân *işinde kendisinin kararlı olduğunu söy*ledi. İnönünün dedikleriyle, CHP grupu üyelerinin iki günden beri söyledikleri pek birbirini tutmuyordu ama, CHP grubu bir kere daha CHP grubu olduğunu hatırladığından, İnönüye yetki verilmesi yolundaki önerge sadece bir tek aleyhte oyla kabul etti. İnönünün ve yetkili organların koalisyon kurma konusunda temaslara başlayabilmesi için yetki *almasını kabul etmeyen üye* Nureddin Özdemirdi. İnönüye karşı aleyhte oy kullanmak istemeyen bazı üyeler ise oylamaya katılmamayı tercih ettiler.

Cuma günü CPH Merkez Yönetim *Kurulu ve Grup İdare Kurulları toplan*dı. Bunlar gruptaki görüşmelerin ışığı altında CHP nin şartlarını tesbit ettiler. Ama, tıpkı İnönü gibi, diğer CHP yöneticileri de grupta konuşan milletvekillerini hemen hiç dinlememiş olacaklardı ki, ortaya çıkan şartlar söylenenlerden bir hayli farklı idi.

Pazarlıklar

Şartlar ana hatlarıyla şunlardı: CHP, Kayserideki ve Adanadaki siyasi mahkûmların 4,5 ve 6 yıl hapse mahkûm olanlarının affını kabul ediyordu. Af hükûmet programında yer alacak ve yılbaşına kadar gerçekleştirilecekti. Atatürk ilkelerinden *taviz verilmeyecek,* 27 Mayısa sövdürülmeyecek, mecburi iskâna tâbi ağalar, yerlerine dönecekler, ancak topraklarının beşbin dönümden yukarısı şayet kamulaştırılmışsa geri verilmiyecekti. Plânlı kalkınma *yapılarak,* vergi reformu da dahil, her türlü reform sür'atle gerçekleştirilecek, Meclis içi ve dış çalışmalarda ortak partiler birbirleni çelmelemeyecekti. Servet beyannameleri ve tasarruf bonolarına gelince, CHP Servet beyannamelerinin bir kereye mahsus olmak üzere geri verilmesi*ni ve servetlerini yanlış bildiren mutlu* azınlıkların işi kitabına uydurulması kabul ediyordu. Tasarruf Bonoları da, bütçenin hali ne olursa olsun, peydernev kaldırılacak, bir hale yola sokulacaktı.

Bu şartların yanısıra CHP nin bütün partiler gibi koltuğa taallûk eden bir kaç şartçığı daha vardı. CHP 13 bakanlık istiyor, bunların içinde İçişleri ve ve Tarım Bakanlıklarının bulunmasını da arzuluyordu. Merkez Yönetim Kurulu ve Grup Yönetim Kurullarının hiç *birinde görevi olmamasına* rağmen bu toplantıya katılmış olan Fevzioğlunun da himmeti ile bu şartlara bir şartçık daha ilâve edildi. Parti liderleri başbakan yardımcısı olacaklarına göre, CHP de, İnönüyü Parti lideri *olarak* mütalâa etmeyip kabineye bir başbakan yardımcısı sokmalıydı. Aksal kabineye girmemek hususunda inat ettiğine göre bu yeri Fevzioğlu dolduracaktı.

Eh CHP liler şartlarını belli eder de YTP liler ve CKMP liler susar mı? Onlar da derhal kolları sıvadılar. YTP kol*tuk taksimi için, ilk ortak hükûmetteki* 11-11 bölümünü uygun buluyordu. CHP 11 bakanlık alır, İçişleri bakanlığı da dahil 7 Bakanlığı YTP ye, 4 Bakanlığı da CKMP ye bırakırdı. Bağımsızlardan kabineye *girmesi ihtimali olan bir* bakan da, bağımsızlar CHP nin Peyki olduklarına göre CHP kontenjanından girerdi. Af konusunda YTP CHP şartlarının ötesinde bir şey istemiyordu. 55 ler meselesinde ise, bu ağaların, derhal malları mülkleri kendilerine verilmeli ve yerlerine gönderilmeliydi. Beş yıllık plân *tatbikatı, dış yardımların yatırımların* tanzimi gibi meselelerde ise YTP çok iddialı idi. Gerekirse hafif bir enflâsyonist politika takip edilmeli, iş hayatı canlandırılmalıydı. Servet Beyannameleri ise derhal geri verilmeliydi.

CKMP nin şartları ise, YTP nin şartlarını da bastırdı. İnönünün temaslar ve pazarlık konusunda ağırdan alması ve illâ da AP nin bölünmesini beklemesi, CKMP lileri zaten yeteri kadar pirelendirmişti. CHP nin son anda kendilerine bir oyun oynayacağını hissediyorlardı. Bunun için de şartlarını ağırlaştırdıkça ağırlaştırdılar. Önce Seyfi Öztürk tarafından Anadolu Ajansına sızdırılan, bir gün sonra da Ardıçoğlu tarafından basına açıklanan CKMP şartları gerçekten ömürdü. *Tamamı 24 madde olan* şartlar içinde önemli olanlar, devletçiliğin sadece «özel teşebbüsün yapamadığı yahut yapmak istemediği işler devlet tarafından yapılır» şeklinde yeniden tarif edilmesi, servet beyannamesi usulüne son verilmesi, tasarruf bonolarının kaldırılması veya hemen geçer akçe haline getirilmesi, devlet sektöründeki fabrikaların şirketlere satılması, 55'lerin geri gönderilmesi ve mallarının iadesi, orman rejiminin ıslahı, plânlama teşkilâtının yetkilerinin elinden alınması, iktisadi alanda yapılacak her türlü adımlarının ve Ticaret ve Sanayi Odalarının

onayının alınması, toprak reformunun aceleye getirilmemesi, iktisadi devlet teşekküllerinin özel sektörle rekabetinin önlenmesi, «özel teşebbüse emniyet telkin edecek »tedbirlerin alınması. CKMP de kabinede altı koltuk istiyordu.

Şartlar tesbit edildikten sonra, Cumartesi günü saat 16.30 da taraflar karşı karşıya geldiler. Daha önceden yapılan anlaşma gereğince, her partiyi beş kişi temsil edecek, İnönü ile KK komisyonun üye sayısı 16 olacaktı. Ama Cumartesi günü bu protokol çiğnendi. *Hem de CHP* liler tarafından. KK komisyonu toplantısı Meclisteki Başbakanlık odasında yapılacaktı. CKMP liler 16.04'te geldiler. Hasan Dinçerin başkanlığındaki Abdülhak Kemal Yörük, Nureddin Ardıçoğlu, Muhlis Ete ve Cevat Odyakmaz ekibi, dikdörtgen giçimi masanın bir kenarına iliştiler. Bir kaç dakika sonra CKMP li-leri YTP liler takip etti. Alicanın başkanlığındaki Fahreddin Kerim Gökay, Şekip İnal, Mehmet İzmen ve Yusuf Azizoğlu da masanın karşı köşesine yerleşti. Ev sahibi durumundaki CHP eki-*bi ise, toplantıya ancak 16.25 de geldi.* Hem de önceden kararlaştırılanın aksine altı kişiyle. İnönü içeridekilerin ellerini teker teker sıktı.

Tam nasıl oturulacağı kararlaştırılacaktı ki, Feyzioğlu Parise hâs bir fütursuzlukla, «ikiliye alıştık da üçlü güç geliyor» dedi. İnönü bu dikatsiz sözü önlemek için sağına Alicanı, soluna Dinçeri aldı ve misafirlerine, «Şimdilik böyle oturalım, ilerde karmakarışık otururuz» dedi.

O akşamki toplantıda taraflar karşılıklı şartlarını okudular. Şartlarda uyuşan ve *uyuşmayan noktalar tesbit edildi.* Koltuk taksimi ortaya atılmadığı için anlaşılmaz noktalar pek kendini hissettirmedi.

Pazar günü ise sabahtan başlayan çalışmalarda, iktisadi görüş farkları hemen ortaya çıktı. Başlangıçta şart empoze etmeye gelmiş olan CHP. ekibi, kendisine şart empoze edilir hale gelmişti. YTP. de, CKMP. de bilhassa iktisadi şartlar konusunda bile diretiyorlardı. Hele öğleden sonra ortaya koltukların taksimi meselesi çıkınca, toplantı daha ikinci gününde çık-*maza girdi. Pazar akşamı saat 19.30 da* dağılan K.K. Komisyonundan çıkan üye-*lerin suratlarından düşen bin parçaydı.* İşler sarpa sarmıştı. Basına verilen üç satırlık *bildiride, toplantının Pazartesi* günü 17 de devam edeceği bildiriliyordu. Başkaca hiç bir açıklama yapılmadı. Açıklama yapılmadı ama, gene de birşeyler sızdı. YTP. ve CKMP. koltuk bölüşmesinde dayatmışlardı. Hele sadece Feyzioğluna da bir titr kazandırmak için Başbakan yardımcılıklarının üçe [illegible]arılması fikri Alican tarafından [illegible] olarak vasıflandırılmıştı.

Harbiyelilerin ayrılışı

Aslında iktisadi konularla reformlar konusunda da tam bir mutabakata varılamamış, bu işleri formüle etmek üzere, CKMP. den Muhlis Ete, YTP. den eski Maliye Müsteşarı Mehmet İzmen ve CHP. den de Turhan *Feyzioğlundan kurulu bir* komisyon teşkil edilmişti. Bu komisyon *pazar günü öğleden sonraki toplantıdan* önce bir saat kadar toplandı ama, müsbet *hiç bir karara varamadan K.K. Komisyonu* genel kuruluna geldi.

16 kişi olması gerekirken, Feyzioğlunun da iltihakı ile 17 olan K.K. Komisyonuna ilk günkü müzakerelerin ilk birbuçuk saatlik etapından sonra, AP. bağımsızları adına Necmi Ökten de çağırıldı.

Avni Doğan
Haklı çıkan kötümser

İnönün telkini ile yapılan bu davet, ne YTP. lileri memnun etti, ne de CKMP. lileri. Onlar Necmi Ökten'e, «İnönünün bakanı» diyorlardı. Maamafih, Ökten de bütün konuşmalar boyunca son derece aşağıdan alarak durumunu muhafaza etti. 12 milletvekilini temsil ediyordu. Hele bir Salı günü gelsin, belki de o zaman sayıları birden otuz kırk olacaktı! Otuz kırk olunca da, CKMP. nin koalisyona girmesi bile suya düşebilirdi. Ökten Paşa işte o zaman konuşacaktı. Fakat İnönü Pazartesiyi bekliyemedi ve yeni kabineyi kuramıyacağını Başkan Gürsele bildirdi.

Böylece biraz daha çıkmaza saplanılıyor rejim buhranı biraz daha şiddetleniyordu. Bu arada, bir veda yürüyüşü yapan Harbiyeliler; sokakta rastladıkları eski kumandanları Talât Aydemiri selâmlıyarak, Ankaradan ayrıldılar. Bu manzara karşısında Aydemirin karısı ağlıyor; vazifeliler ise resim çekilmesini önlemeye çalışıyordu.

17 yıllık bir denemeden sonra ise İnönü; Heybeliadaya çekilmekten söz ediyordu. Bu çekilme gerçekleşirse, tarihi şahsiyet İnönünün kendi eserinin iflâsını bizzat kabul ettiğine hükmetmek lâzımdır.

Cavid Oral Ağaya cevap

Trafik dilinde ördek

Allahverdi idi galiba nazar boncuğu tonunda otobüsün «gözlüğünün» dibindeki aşınmış ad... «ALLAHVERDİ»!..

Yağmur, şakırda şakır üstündeki yük kamburunun haşin örtüsünü suluyordu. Yük kamburuyla emniyet demiri arasında yüksüz bir «sahanlıkçık» vardı.

Allahverdi, İstanbuldan kırk ayak *kıvrıntılarıyla kalkmıştı,* kuru sarsıntılarla Pendiğe yaklaşıyordu...

*Yolun üstünde, otobüsten daha ıs*lak bir yolcu vücudunu ve kolunu dikti. Durdu *arabacağız... Yolcu, damın üs*tündeki sahanlığa çömeldi, emniyet demirini tuttu. Yağmur şiddetini arttırıyordu: Şakırda şakırda şakır, şakır da şakır...

Tuzlada damı tepemize yıktı adam... Hopluyor muydu, zıplıyor muydu ne? İnmek istediğini anlatıyordu...

Muavin «bu ördeklerden bıktık» diye dert yanıyordu... Bunca yolcu, bunların istasyondan istasyona taşınmasından bunca zaman kaybeder... Amma bırakamazsın ki adamı, bu havada...

«ÖRDEK», yolculuk dışı taşınan yolculara denirmiş trafik dilinde... Ne şirin di mi?... Onu tekrar Ankara garajında gördük: Artık ıslak değildi, kendi sularında yüzüyordu ördek... Her halde Allahverdi'yi terkettikten sonra, «*Allahaemanet*» e binmiş, iki istasyon daha yakmış olacaktı İstanbul - Ankara *yolunda. Sonra ihtiyar bir «Maşallah»* ın tepesinde tünmüştü ve böylece var-*mıştı amacına...*

Trafik deyimleri yalnız trafikte şirindir ağam: «Benim anlayışıma göre politik hayatta partiler memleket hizmetinde birer vasıtadır... Bir insanın ayrılması kadar tabii bir şey olamaz»... Bunlar sizin sözleriniz... Görüşünüz ayrı ağam, doktrin partisi, fikir partisi bile olmasa etrafta, taşıttan taşıta «*ezasız*» aktarmaları için almaz benim... (Bazan mecburiyet vardır, bazan!) Hem de insanın «eski» partisi, «yeni» partisiyle, kucak kucağa ölüm dirim savaşında boğuşmaktayken... Sonraaa... «Bu memleket hizmetindeki vasıtaları» bazı kişiler neden ancak *devrildiklerinde ter*keder?.. İktidarı pöhpöhlülüğünde terk *etmenin kendine göre* bir *havası,* bir mânası, bir fiyakası bir ağalığı yok mu? *Ben politikacıyı, karıştırmam trafiğin* «Ördeğiyle», ne kadar «Walt Disney» vari *olsa* trafiğin ördeciği!...

(Siz de tam tamına, söylediğinizi düşünmüyorsunuz: Burda avantajınıza bir puan kaydediyorum... Siz açıklamakta «fayda» görmüyorsunuz amma, ben CHP den ayrılışınızı topluma anlatayım... Fayda görüyorum anlatmada... Seneee: 1954... Bir yazı çıkmıştı Hürses'te... «Tertipler, Kurultayın aklı seliminden ötürü parçalandı...» ya yakın başlıklı... Ve bir kısım arkadaşınız sizi Haysiyet Divanına vermek istemişti... Sizi Haysiyet Divanına verseydiler, Kasım Gülek yalnız kalacaktı Adanada; ve. Aman ne yeknesak hikâye şu dostum Güleğin parti Genel sekreterliği hikâyesi... Gene o zaman bu ortalardaydı ve CHP nin bir bölümünün ufkunu gönlünü sıkıştırıyordu... İsmet Paşa da, gönlü, ufku sıkışan tarafı tutuyordu: Tuttuğunun başından Nihad Erim vardı... O günkü Nihad Erim, paşanın Nihad Erimiydi... Adanada partiyi zayıflatmak pahasına *sizinle* «*giriştiler*». *Nitekim,* siz müstakil olarak seçimi kazandınız ve *yenilgiye uğrattınız karşınızdakileri...* Gazetenizde çıkan yazıdan ne sorumu-*nuz vardı, ne haberiniz: Üstünüzden* atmadınız sorumu... İşte mesele böyle oldu... Eski «silâh arkadaşlarınızı» ele vermemek «ağalık» tır, amma bu ağalığı «eksik etek» olmamą rağmen bana da gösterin. Sonra neden D.P ye geçtiniz?: Lüzumu var mıydı?...

Göndermek lütfunda bulunduğunuz tekzibin 11 noktasına, pingpong topunca 11 adet cevap vermiyeceğim... Bir bayrağın altında gruplanan bu 11 noktayı üçe bölüyorum:

1) Zihniyet.
2) Diplomatik «kaydırmalar».
3) Pozitif cevaplar...

Bir ek bölüm de var: «Maksat... Maksat... Maksat... Bu portrenin gizli maksadı ne?...»

Zihniyet... Şarklı desem incinmez misiniz?...

«Toprak ağalığı anlamını sayın yazar bilmiyebilir»...

Bu «vay acemi portreci (zaten bu deyimi *kullanıyorsunuz*) *elinin* hamuruyla» v.s. demektir nâzikçe...

Bu zihniyetin külleri orda burda kalmışsa, zaman havalara savuracaktır bu *külleri... Zamana bırakıyorum.* Öyle iyi savurur ki... «Diplomatik kaydırmalar» dediğim ikinci noktaya geçiyorum:

Bana demediğimi dedirtmeyin ağam... Dedirtmeyin... Ben bazı satırları, «acele» okuyuşunuza, ve «acele» cevabınıza yoruyorum. Siz de yazmadığıma cevap veriyorsunuz: Karşılaştıralım...

Ben diyorum ki:

«Toprak Akdam da Hazineye ait 5000 dönümlük bir topraktı. Bunlar, diye dövündüğü «Beyler» tâbir edilen Oral ailesi ve taallûkatıydı»...

Siz diyorsunuz ki:

«Akdam'da benim toprağım 1500 dönüm, 5000 dönüm değil»... (Bütün Beyler *sülâlesi siz misiniz?*)

Ben diyorum ki:

«Ben Adana valisiyken bu toprağı bunlara yedirmiyeceğim»...

Siz diyorsunuz ki:

«Eski valilerden Zühtü Durukan'la aramızda hâdise yoktur»

(Var mı dedim. Size mi hitabetmiş *dedim? Yüz yüze size* «*bunlar*» diye hitabedemez ki... Gıyabınızda köpürmüş vali... Yanında maiyet memuru varmış: Maiyet memuru bugün milletvekilidir.)

Ben diyorum ki:

«Madin (Kelkit)»...

Siz diyosunuz ki:

«Kerkük». ve böyle devam ediyor.

Okuyucularımdan, rica ederim; iki YÖN'ü alsınlar ve benim Portremle, sizim cevabınızı incelesinler... Kaydırmaca var cevaplarda «aceleden». Zaten bu «acele» değil midir, kontrola vakit bırakmıyan, günü gününe haber yetiştirmek acelesi, biz gazetecilere «namussuz gazeteciler» dedirten siz politikacılara!... İki gün bekleseydiniz ağam, belki başka türlü cevap verirdiniz, veya hiç vermezdiniz...

Pozitif cevaplara gelince... «Aldım» diyorsunuz «25.000 lirayı»... *(Ek: Herkes alıyordu...)*

«Aldım» diyorsunuz «ilânı... (Ek: Herkes alıyordu...)

İyi ya... Ben ne diyorum?...

«Kadir Ramazanoğlu benim kayınpederimdir» diyorsunuz...

Biliyorum... Bilmememe imkân yok.. Bir hacir altına alma hikâyesi vardı. Kadir Ramazanoğlunu bir zamanlar. Bütün gazetelerde çıkmıştı... O zamandan beri biliyorum...

Altıoklu, Salvator Dalivâri mezara gelince: «Ben böyle bir şey diyemem» diyorsunuz «temkinden» diyemem... İnandım!.. Memnun oldum...

Gene öyle bir mezar görmek isterim derim... günün birinde. Sadakatin bir yerden, mezardan dahi olsa, fışkırmasına o kadar muhtacım ki...

Maksat?... Maksat?... Oraya gelince, maksadım şu... 20 senedir tepemizde taşıdığımız adamları kendi görüşümce topluma tanıtmak... Başka maksat aramayın Oral ağam... «Topraklarını sürüyor, sürüyor ve memlekete büyük hizmetler ediyordu. Mertti. Cesurdu. Çaplıydı, tam bir devlet adamıydı»... Acemi olmıyan portreci herhalde böyle portreler yapar ve başı hiçbir derde girmez... Gelecek ömrümde böyle yaparım...

Eski «silâh arkadaşlarınız», bu por-*treyi yeter derecede «ısırıcı» bulmamış*lar... Niyetim ısırmak değil ki, tahlil etmek. gülümser, garezsiz garezsiz, hiç bir ateş püskürmeden, hiç bir duman savurmadan tahlil etmek... Cevabım da o havada...

Şimdi size bir şey sorayım Cavid Oral ağam, amma samimi cevap isterim: «Cavid Oralı hükûmet edecek çapta bulmuyorum» desem kızar mısınız?... Vatandaş olarak böyle düşünmeğe hakkım yok mu?... Öyle düşünüyorum... Ve size gene bönbön sormak isterim: «Muvafık olarak ta, muhalif olarak ta, müstakil olarak ta, bakan olarak ta, bakan olmıyarak ta, özlü yaptınız 20 seneden beri?... Ben durmadan memlekete hizmet edemediğim için üzülürüm yeter derecede... Sizler durmadan büyük hizmetlerde bulunduğunuzu iddia edersiniz... Neymiş o hizmetler?... İşçinizin *katığını biraz daha büyük tutmak mı?...* Yatacak yerinde bir musluk bulundur-*mak mı?... Kâhyanızın çocuğuna* bir bayram günü onluk sıkıştırmak mı?... Neymiş, neymiş o büyük hizmetler... Yeter derecede bu yaralı, bu muhtaç memlekete hizmet edemiyorum, edemedim diye dövünmeli kişi...

Ve yuvarlak cevap istemiyorum: «Ben mevcut şartlar dahilinde, bana düşen vazifeyi her zaman»... Mevcut şartlar müsait değilse yaratmalıydınız daha fazla hizmet edebilme şartlarını...

Ah İsmet Paşam, gene acıyla, isyanla, hışımla sana dönüyorum... 25 seneden beri neden bazı kişilere «zümrüdü anka» muamelesi yaptın?... Fazlalıkları nelerindeydi?... Çevren mi fazla dardı? Elini atınca eline hep onlar mı geliyordu?... Alıştığın yüzlere mi ihtiyacın vardı? Politika mı böyle icap ettiriyordu?... Yoksa «büyük sabrın» mı?... Bazen büyük sabırlar, herkese çok pahalıya maloluyor... Gözümü bir nebze şuurla açıp kapamağa başladığımdan beri etrafında, bakan seviyesinde 2-3 adamdan fazla görmedim... Nahiye müdürü olacak çapta da on adamdan fazla görmedim...

Hür vatandaş olarak fikrim bu...
«Gene bana mı târiz» deme paşam...
Ah İsmet Paşam ah!...

Nimet Arzık

İNCELEME

Özel teşebbüs mü? Devletçilik mi?...

14'lerden Muzaffer Karan, YÖN'e bir mektup ve bir yazı göndermiştir. Karan bu yazısında geri kalmış bir memleketin çıkmazdan ancak sosyalizm ile kurtulacağını belirtmektedir.

Muzaffer Karan
14'lerden

Yurdumuzdaki ekonomik krizin, Devletçilik ve Özel teşebbüsçülük tartışmaları ile şişirildiğini kabul etmek gerekir. Birbirlerine zıt ve düşman gibi gösterilmek istenilen bu iki sektör, az, çok Siyamlı kardeşlere benzerler. Çağdaş ekonomide, her ikisi at başı beraber yürümeseler bile, genel olarak ayni parkuru takip ederler. İkisinin de gayesi, kendilerine has metodlarla *ekonomik kalkınma ve milli refahı* sağlamak, dolayısiyle sosyal adaleti gerçekleştirmektir. Bugün dünyanın hiç bir ülkesinde, sadece Özel teşebbüs veya Devletçilik yoluyla gerçek sosyal adaletin sağlanmış olduğu gösterilemez. Zira, tatbik edilen ideoloji ve benimsenmiş ilkeler ne olurlarsa olsunlar, bütün ekonomik yapıların belirli miktar harç malzemesini, *dalma özel teşebbüs* teşkil etmektedir. Devletçilik ile Özel teşebbüsçülük veya Sosyalizm ile Liberalizm arasındaki zıtlık, bu harç malzemesinin dozaj farkından ileri gelmektedir. Birisinin dozajını sermayeye, diğerininkini emeğe dayamak mümkündür. Esasen Sosyalizm doktrini, liberalizmin emek ve sermaye çatışmalarından doğmuştur. Sermayenin kâra doymayan karakteri, emek üzerindeki ezici *baskısı ve başıboş sömürücülüğü*, Sosyalizmi ortaya çıkarmıştır.

Halen birbirlerinden az, çok farklarla Sosyalizm metodları tatbik eden bir çok Sosyalist devletler vardır. Liberalizmin dolu dizgin özel teşebbüsçülüğüne karşı, kendi bünyelerine uygun gelecek dozajda, kontrollu ve sınırlı bir özel teşebbüscülüğe yer vermiş durumdadırlar. Teşebbüsün *faaliyet alanı*, safha hatları ile Devlet baba tarafından *sınırlandırılmış ve* kamu yararına işleyen bir kontrol mekanizması kurulmuştur. Dejenere edilmiş bir nevi Sosyalizm olan Komünizm tehlikesine karşı, son safha hattında, aşılması mümkün görülmeyen bir baraj meydana getirmek zorunluğu meydana çıkmıştır. Çünkü, son safha hattının aşılması, özel teşebbüsün sıfıra müncer olması, yani Komünizm'in başlaması demektir. Bununla beraber, *Komünist devletler bile yavaş yavaş özel* teşebbüse yer vermeye başlamış bulunuyorlar. Bu husustaki gayretleri izlemek mümkündür. Örneğin, Rusyadaki son tarım buhranının, koyu bir Devletçiliğin kötü mahsulü olduğu kabul edilmektedir.

Halen Batı uygarlık seviyesinin tepe noktasına erişmiş olan İskandinav milletleri, Demokratik Sosyalizm'i uyguladıkları halde, ekonomik alanda özel teşebbüse geniş yer ayırmış *durumdadırlar*. Örneğin, gemicilikte dünyada üçüncülüğü işgal eden Norveç'in ticaret filolarının % 80'i, mevcut ormanların % 75'i özel teşebbüs tarafından işletilir. Balıkçılıkta dünyada baş yeri muhafaza eden bu devletin deniz mahsulleri de genel olarak ayni durumdadır. Diğer İskandinav devletlerine ait örnekleri de sıralamak mümkündür. Bu gerçekler içinde bulunan bir insan Liberalist bir ülkede *yaşadığını zannedebilir*. *Fakat*, çarkları döndüren muharrik güç araştırılınca, *en başta hürriyet. adalet ve* müsavat kavramlarını at başı birlikte koşturan, çok âdil progresif bir vergi sistemi uygulayan, üretim unsurlarının milli gelirden paylarını eksiksiz olarak almalarını sağlayan ve her şeyden evvel yüzde yüz kamu yararına işleyen bir idare *mekanizması göze çarpar*.

İsveçte, daha ileri bir sisteme rastlamak mümkündür. Komünizme set çekmiş olan, Kapitalizm'in beşeri haksızlıklarını *ortadan* kaldırmış bulunan İskandinav milletlerinin Demokratik Sosyalizm'i, Batılı kapitalist devletlerin nazarı dikkatlerini çekmeye başlamış bulunmaktadır. Bir kaç aydanberi İsveç ve Norveç'te bulunan Amerikan tetkik kurulları, Sosyalizm'in getirmiş olduğu üstün refah *seviyesinin nedenlerini* araştırmakla meşguldürler. Bilhassa İsveç'teki *sosyalizmin* Amerikan liberalizmini geride bırakmaya başladığı, artık herkesin kabul ettiği bir gerçektir. Kapitalist devletlerin, sistemlerindeki aksaklıkları, Sosyalizm metodları ile gidermeye başladıkları görülüyor.

2 Haziran tarihinde Oslo'da açılan Sosyalist Enternasyonal *Konseyine* katılmış olan 24 kişilik kalbur üstü temsil*cilerin konseye sunmuş* oldukları karar tasarısının incelenmesi ve neşredilen müşterek rapor muhteviyatı, yukardaki gerçekleri ortaya koymuştur. Bilhassa, geri kalmış ülkelerde sosyal adaletin sağlanabilmesi, milli bir politika ve kitlenin yararına işleyen bir ekonomik sistemin uygulanmasını, gerektirmektedir. Hal böyle iken, mevcut partilerimizin metodları, tatbikat plânları ve memlekete yön verebilecek fikir sistemlerine rastlamak mümkün değildir. Ayni partinin içinde bile, çeşitli ceryanların sahiplerini yan yana bulmak kaabildir. Bu sebeplerden karışık bir politik strüktür meydana gelmiş, takip edilmek istenilen *Ekonomik ve Sosyal politikalar* amprik olmaktan ileri geçememiş, bünyemize uydurulamamıştır. Batıya nazaran, fikirsizlik Kaosu içinde bocaladığımızı, hâlâ sistemsizlik ve metodsuzluk çukurundan çıkarmadığımızı kabul etmek zorundayız. Mevcut ekonomik krizin temelinde, sosyal düzensizliklerimizin yattığına inanmak mecburiyetindeyiz.

Yirminci yüzyılda hâlâ Hilâfet, Şeriatçılık, Irkçılık - Turancılık Komünizm gibi sapık ve çarpık ceryanlar, ideolojiler peşinde koşuşmaların; klerikal devlet özlemlerinin sebeplerini, milletçe fikirsiz oluşumuzda ve sosyal düzensizliğimizde aramak gerekir. Var olma dâvamızın temeli buradadır. Sebepler değişmedikçe, neticenin de değişmiyeceği *unutulmamalıdır*.

Devletçilik mi, Özel teşebbüsçülük mü? Tartışmalarını, bu düzensiz temel üzerine bina etmek istersek, bunun cevabı: ne o, ne de öbürüdür. Yâni ne koyu bir devlet tahakkümü, ne de başıboş bir Özel teşebbüsçülük, ekonomik buhranımızın reçetesi olamaz. Bizim gibi geri kalmış ve kalkınma sancıları içinde *kıvranan ülkeler için. her ikisinin* karışımından bir reçete meydana getirmek zorunluğu vardır. Dozajların miktarını tâyin ve tespit etmek, ekonomistlerimize düşen bir iştir.

Fakat, bugünkü ortam içinde Devlet baba, nâzım rolü oynamadan, bu işe baş çekmeden, çözüm yollarını bulmak çok güç, hattâ imkânsızdır. Kanaatimize *göre: Özel teşebbüse de hayat* hakkı tanıyan, fakat bu hakkı sınırlayan ve kamu yararına kontrolu elinde tutan, muharrik gücünü sosyal adaletten alan, Atatürk ilkeleri ile dinamizm kazanan ve milli bünyemize uygun düşen bir sisteme muhtaç bulunuyoruz. Ana yasamız da, *böyle bir Sosyal Devlet* yapısına cevaz vermektedir. Bu sisteme ne isim verirsek *verelim, isterseniz sonundaki* «izm» gibi takıları da kaldıralım. Ama, unutmamak lâzımdır ki. çağımızda, geri kalmış milletlerin kalkınma çabalarının; ancak fikirleri, zikirleri bir olan enerjik, dinamik, hamleci ve ilerici kadroların uyguladıkları Sosyalizm metodları ile sağlanmakta olduğu artık inkâr edilemiyecek bir gerçek haline gelmiştir. Milletimiz *için bu metodların neler olabileceği*, başka bir yazı konusunu teşkil eder.

Muzaffer KARAN

Muzaffer Karan'ın mektubu

Oslo, 13 Haziran 1962

Çıktığı günden beri «YÖN» ü ilgi ile izlemekteyiz. Sosyalist fikir akımlarının öncülüğünde hizmetleriniz büyük oluyor. Dozajlarınızı, memleketimizin realitelerine uydurabildiğiniz müddetçe taraftarlarınız artacaktır. Bizler de, memleketimizin fikirsizlik kaosu içinde bocaladığı bir sırada, genel olarak ayni hususlar üzerinde durmuş ve gerçeklere parmak basmak istemiştik. Halen, düşünce ve arzularımızın tatbikat alanlarında yaşıyoruz. Gözle görülen, elle tutulan gerçekler içindeyiz. Bu arada memleketimizde geçen zamanı, büyük bir israf olarak telâkki ediyoruz. Uyanan fikir akımı karşısında, sosyal kanunların etkilerini hesaba katmıyanlar, bocalamıya devam edeceklerdir. Milletimizin sağ duyusu mutlaka en iyiyi, en güzeli bulacaktır. Gerektiği zaman sizlere yardımcı olabilmek için, «Devletçilik mi, Özel teşebbüscülük mü?» konulu bir yazı sunmuş bulunuyorum. Zira, pişirilen çorbada daima bizim de tuzumuz bulunacaktır.

YÖN mensuplarına sağlık ve başarılar diler, saygılarımı sunarım.

Muzaffer Karan

Öhhööö

Sosyal adalet

Sivas'ın Yıldızeli ilçesinin Kümbet *köyünde muhtar yokmuş. Bir* muhtar seçelim demişler. Aramışlar, taramışlar, mahkûmiyeti *olmayan bir* tek kişi bulabilmişler. Kaymakam:

— Eh demiş, bunu muhtar yapalım işte..

Köylüler dayatmışlar:

— Yağma yok! Bu kadar sabıkalının içinde bir tek sabıkasızın *bulunması köyün ahlâkına aykırıdır.* Onu da kendimize benzetelim de, *sonra seçin muhtarı...*

Ne dersiniz; galiba sosyal adaleti en iyi anlıyan köy, Sivas'ın Kümbet köyü olsa gerek?

Harikalar ülkesi

İzmir'in Eşrefpaşa'sında 9 çocuklu bir kadına Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı tarafından «Çok *Çocuk Yetiştirme Madalyası» verili*yor.

Bir yanda nüfus çokluğundan, nüfus artışından şikâyet edilir; bir yanda «Çok Çocuk Yetiştirme Madalyası» verilir... Bir yanda yılda 48828 çocuk öldüğünden şikâyet edilir; bir yanda doğumu tanzim nutukları çekilir...

Demokrasiyi de bu kafayla boyadık biz! Onun için de bir türlü tanımını yapamıyoruz!..

Hastalık kolleksiyonu

Cavit Oral. «Türkiye'de toprak reformu yapılacaktır. Ama, reformun yapılabilmesi için önce toprağın kadastrosu yapılmalıdır» diyor.

Kadastro yapmak twist yapmağa benzemez!

36 yıl süren çalışmalardan sonra 789 bin 575 kilometrekarelik Tür*kiye toprağının ancak 51 bin kilo*metrekarelik bir kısmının kadastrosu *yapılabilmiştir! Demek oluyor ki*, bu gidişle ancak 150 — 200 yıl sonra Cavit Oral ağanın kadastro dediği şey bitebilecektir. Ondan sonra da, Allah kısmet eder, ağalar da müsaade ederlerse toprak reformu yapılacak!..

Vatan'da Şevket Süreyya Aydemir, Toprak Reformu Kanunu Ta*sarısına «Hasta doğan bir kanun tasarısı»* diyor.

Canım, tasarı hasta doğarsa, doğuran ne olur? Zaten bunu bildikleri için Avrupalılar bize taa o zamandan «Hasta Adam» demişlerdi ya... Bizim hasta olmıyan neyimiz var ki?

Nikâh memuru

Biri soruyor:

— *İnönü ne yapıyor be?*

Öteki cevap veriyor;

— *Nikâh memurluğu...*

— Ama kardeşim, evlilik iki kişi arasında olur...

— Eh, imam nikâhı da kıydığı oluyor tabii...

Tarife

Daha, çokları bilmiyor koalisyonun ne demek olduğunu Bâri biz, *hayrımıza kısaca tanımlıyalım onlara.*

Efendim, koalisyonun birkaç tanımı vardır. Birincisi birbuçuk yılda ikiz altı ayda üçüz, üç ayda dördüz, bir ayda beşiz, altı günde altız doğurmak demektir.

İkincisi, zengine yemek molası, yoksula kör olası demektir.

*Üçüncüsü, palmanter yüzük oyu*nudur. «Ya şundadır, ya şunda; keçe külâh başında...»

Dördüncüsü, «Ye beni; yoksa ye*rim seni» demektir.*

Beşincisi, «Kör ebe, sesime gel» oyunudur.

Altıncısı «Sabırla koruk helva olur» hikâyesidir.

Hüseyin Korkmazgil

KESTİRİLEN RESİM: «Kadro» cular bir arada... Soldan sağa doğru : M. Şevki Yazman Burhan Belge, Şevket Süreyya Aydemir ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu (Herkesce bilindiği gibi, Kadro hareketinde iki kişi daha vardı: Vedat Nedim Tör ve İsmail Hüsrev Tökin. Yukarıdaki resmin orijinalinde bu iki Kadrocu da gözükmektedir Fakat bu iki Kadrocu son anda telgrafla müracaat ederek kendilerinin fotoğrafta gözükmelerini istememişler ve bu yüzden tarihî resmi kesmek gerekmiştir. Bunlardan Vedat Nedim Tör, Yapı ve Kredi Bankasında büyük sermayedar Kâzım Taşkent'in «Kültür» işlerine, Ismail Hüsrev Tökin de aynı Bankada aynı zâtın «konjanktür işlerine bakmaktadır

Atatürk, Kadro'yu niçin destekledi?..

« Hatırlıyorum ki Kadro intişar ederken maksadının Türk Milletine has meslek ve metodun millet ve memlekette teessüs ve inkişafına hizmet olduğunu yazmıştı. Kadro'ya bu maksadında geniş muvaffakiyetler temenni ederim » Gazi M. Kemal

Cumhuriyetin kuruluş yıllarında, Atatürk yeni devletin sosyal ve iktisadî yapısının bir doktrine bağlanması lüzumunu duydu. Devrin aydınlarını etrafında toplayan ve sol fikirleri savunan «Kadro» hareketinin desteklenmesindeki neden de bu olsa gerektir. Kadronun kurucularından Şevket Süreyya Aydemirle bu konuda yapılan konuşmayı bu günün ihtiyaç ve gerçeklerini de aydınlatamsı bakımından yayınlıyoruz:

Soru — 1930-1933 arasında Türkiyede ve dolayısiyle fikir tarihimizde etkiler yapmış olan KADRO dergisi ve yayınları söz konusu edilirken daima sizden bahsedilmektedir. Bu hareketin mahiyeti neydi ve siz bu hareketin doğuşunu nasıl izah edersiniz?

Cevap — O halde, önce biraz kendimden bahsedeyim. Bilindiği ve **Suyu Arayan Adam** isimli eserimde de hayatımın bir safhası olarak anlatıldığı gibi, bir subay olarak karıştığım Birinci Cihan Savaşında ve onu takip eden devrede o zaman Turan anlamı içine giren bazı Türk ülkelerinde çalıştım fakat 1920'de sosyalist ihtilâl Azarbeycan'ı da içine aldıktan sonra bu hareketle ilgilendim. Hem Bakû'daki Şark Milletleri Kurultayına, hem Azarbaycan Şûrasına katıldım. Fakat bir müddet sonra hissettim ki Türkiyede muallim mektebini bitirmiş olmak ve biraz da subaylık ve hocalık etmiş bulunmakla beraber bilgilerim, dünya görüşüm ve elimdeki kitaplar çağdaş bir hareket olan sosyalizmi ve içine karıştığım inkılâpları anlamama kâfi değildir. Nihayet, olaylar *öyle gelişti ki Moskova'da ekonomik*, sosyal ve politik ilimler üzerinde çalışan bir Üniversitede bir kaç yıl geçirmem mümkün oldu. Bu arada ve gene **Suyu Arayan Adam** isimli eserimde bütün safahatı ve problemleriyle yazdığım gibi Komünist Partisine intisap ettim. Hattâ ilgi çekici hareketlere karıştım. Türkiyeye dönüşüm bir taraftan, Üniversitenin verdiği Marksist telâkkilerin, diğer taraftan da ihtilâller ve başka türlü bir toplumun doğuşu içindeki müşahede ve gelişmelerimin etkisi altında oldu.

Soru — Türkiyeye döndüğünüz zaman Milli Mücadele kazanılmış ve memleket milli bir gelişmeye doğru gitmekteydi. Bu gelişme karşısında Rusyadan işaret ettiğiniz görüşlerle döndüğünüze göre, hedefiniz ve çalışmalarınız neydi?

Cevap — Türkiyeye hiç şüphe yok ki Marksist fikirlerle döndüm. İlk faaliyet sahası olarak da Marksist neşriyat yolunu seçtim. Aynı zamanda hocalık yapıyordum. O sırada İstanbulda çalışan ve ileri sosyalist fikirleri savunan aydınların çıkardığı **Aydınlık** dergisinde neşriyat yapmağa başladım. Fakat memleketin şartları içinde yuvarlandıkça Türkiyenin gelişmesi üstünde ve kendi içimde bazı fikir çatışmaları hissediyordum. Memleketin kendine has bir gelişme yolu takip etmesi gerektiğine fakat bu yolun da klâsik bir kapitalizm olamayacağına, yani bir taraftan devletin müdahaleci rehberliğine dayanan, diğer taraftan gizli ve ihtilâlci eğilimlerin faydasız olabileceğini sezen bir ruh hâleti içindeydim.

Nitekim, Lenin'in ölümü üzerine ve 1924 de Profesör Sadretlin Celâl'le beraber yazıp neşrettiğimiz **Lenin ve Leninizm** isimli broşürde ve bana ait olan kısımda bu görüşümü fiilen belirttim. **Aydınlık** serisinin onuncu kitabı olan ***Lenin ve Leninizm***'in *42 nci sayfasında* şu sözler vardır: «Memleketin zengin, sermayedar ve ileri bir hale gelmesi şimdi günün tarihi vazifesidir. Bu vazife ise disiplinli ve müteşekkil bir Cumhuriyet Partisine düşer Cumhuriyetin idame ve muhafazası için yapılacak her hareket, hattâ ne kadar şiddetli bile olsa, doğru, *terakkiperverâne ve ileri bir harekettir.*» Ama bu ve buna benzer görüşlerimin Komünist Partisi ve Komintern'in çabalarıyla sonradan aramızda çekişmeli ayrılıklara vardığına işaret etmeliyim.

Soru — Görünüşe göre, bu telâkkilerinize rağmen takibata maruz kalmışsınız.

Cevap — Evet, yukarıda yazdığım ve hattâ faydalı telâkki ettiğim şiddetli hareketin ilk muhataplarından biri ben oldum. Zaten, partiden ayrılmamıştım. 1925 te çıkarılan Takrir-i Sükûn Kanunu ile **Aydınlık** dergisi kapatıldı. Hepsi de aydın ve daha sonra memlekette üstün bilgi, fikir ve ihtisas adamları olarak gelişen arkadaşlarımla birlikte tevkif edildim. İstiklâl Mahkemelerinde fikirlerimi ve görüşlerimi olduğu gibi savundum. Dünya ölçüsünde bir sosyalizmi de müdafaa ettim. On yıla mahkûm oldum. **Suyu Arayan** Adam'da ilgi çeken tablolarla tasvir edilen bu mahkeme, mahkûmiyet ve cezaevi safhalarını daima hayatımın güzel ve yetiştirici bir devresi olarak hatırlarım. Bilhassa Afyon Cezaevinde bir taraftan halkın her tabakasından gelen insanlar ve onların meseleleri, diğer taraftan yeni bir kalkınma yolu arayan memleketin ekonomik ve sosyal dâvaları üstünde sükûn[...] düşünmek ve çalışmak imkânını buld[...] Daha sonra ve İstanbul Darülfünunu ta[...]fından dikkate değer bir şekilde kıym[...]lendirilen **Bugünkü Türkiyenin İkti[...] İnkişaf İstikametleri** isimli ve maale[...] neşrine imkân bulamadığım eserin yap[...]nı orada hazırladım.

Ayrıca, **Muasır Türkiye'nin Siy[...] İnkişaf İstikametleri** isimli diğer bir ar[...]tırmayı anahatlarıyla meydana getir[...]ye çalıştım ki, bu sonucun benim için b[...]hassa nazari bakımdan büyük değeri v[...]dı. Fakat bu son müsveddeler daha s[...]raki araştırmalar ve tevkifler arası[...] maalesef kaybolmuştur.

1927 Cumhuriyet Bayramında ce[...]evinden çıkarıldım. Daha sonra da [...] Vekiller Heyeti kararıyla hakkımızd[...] hükümler bütün neticeleriyle kaldırıl[...] İstanbul'da yeni bir tevkif ve uzun [...] muhakemeden sonra beraet ederek A[...]karaya geldim. Bu sonuncu mahkeme[...] müddeiumumî daha ağır bir ceza, y[...] idam istemişti. Fakat ağır ceza mahke[...]sinin dört ay süren titiz incelemeleri [...]nunda ve hattâ tarafımdan pek fazla [...] müdafaa yapılmadan hüküm beraet ş[...]linde çıktı. Benim Komünist Partisin[...] ve gizli ihtilâl hareketlerinden ayrılı[...] son mahkemeden sonradır.

Ankaraya geldiğim zaman eli[...] Türk parasının periyodik dalgalanma [...]reketleri ve dolayısiyle bir Merkez B[...]kasının zarureti hakkında bir rapor[...]dan başka bir şey yoktu.

Soru — Şu hale göre, Ankara'ya g[...]diğiniz zaman Türkiye'nin siyasi ve i[...]sadi gelişmeleri bahsinde kendinize [...] bazı fikirleriniz belirmiş görünüyor. M[...]selâ. Kadro hareketiyle bu fikirler arasında bir bağlantı var mıdır?

Cevap — Evet, Ankarada kimseyi tanımamama rağmen iyi kabul ve tam bir emniyet içinde çalışma imkânları buldum. *Maarif cihazında o zaman ilk teşkilât safhasında* bulunan teknik öğretim üzerinde vazife aldım. Bazı tetkikler ve yayınlardan sonra asıl görüşlerimi 15 Kânunusani 1931 de Ankara Türk Ocağında verdiğim bir konferansta özetledim. Konferansın konusu «Türk İnkılâbı ve Onun Prensipleri» idi. Ben bu konferansta Türkiyenin bir inkılâp içinde olduğunu, bu inkılâbın tamamlanmadığını, yürüdüğünü ifade ettikten sonra «inkılâbımızın izahı ve idraki inkılâbın ilk prensibidir» tezini savundum. Bundan başka Türk inkılâbının ne idari bir değişiklik, ne de bir reform olduğunu, tam, orijinal ve tesirleri itibariyle milletlerarası şumül ve ehemmiyeti olan bir inkılâp olduğunu belirttim. Bu inkılâbın kendine prensip ve onu yürüteceklere rehber olabilecek bütün nazari ve fikri unsurlara malik olduğunu savundum. Ancak bu nazari ve fikri unsurlar inkılâbımızın bir ideoloji temeli olacak bir fikir sistemi halinde terkip ve tedvin edilmiş değildiler. Şu halde, inkılâpçı aydının, yani inkılâba önder olacak azınlık fakat dinamik bir kadronun inkılâbımızı işlemesi, onun ideolojik prensiplerini sistemleştirmesi ve bu *sisteme* dayanarak inkılâbımızın gelişmesine önderlik etmesi ve yön vermesi lâzımdır.

Soru — Şu halde, Türk inkılâbı Mustafa Kemal'in rehberlik ettiği bir hareket olarak, size göre, başka anlamlar mı taşıyordu?

Cevap — Hayır, aslolan Mustafa Kemal'in rehberlik ettiği inkılâptı. Onun önderi Mustafa Kemal'in idealist insanıydı. Yalnız, aydın vazifesini yapmamıştı. Yani, Milli Kurtuluş Mücadelemizin nazari bakımdan izahı yapılmamış, ideolojik prensipleri sistemleştirilmemişti.

Soru — Bir önder kadrodan bahsettiğinize göre, kadro hareketinin fiilen doğuşunu bu konferansa mı bağlamamız gerekiyor?

Cevap — Hem evet, hem hayır. Daha sonra yayınlanmağa başlanan **Kadro** dergisiyle bu dergi etrafındaki neşriyat ve bilhassa **İnkılâp ve Kadro** kitabına mesnet olan fikirler ilk defa bu konferansta ortaya atılmıştır. Konferansı dinleyen Türk Ocağı uluları ve sonra basın tarafından geniş akisli tartışmalara yol açılmıştır. Ama yalnız değildim. Görüş birliği halinde bulunduğumuz beş arkadaşın (Yakup Kadri, Vedat Nedim Tör, İsmail Hüsrev Tökin, Burhan Asaf ve Şevki Yazman) fikirlerine tercüman olmuş bulunuyordum ki bunların içinde bizi etrafına toplayan, bize cesaret veren ve fikirlerimizi bilhassa Mustafa Kemal ve çevresindeki akislerinde öngörüşlü bir aydın olarak dâvamızı savunan değerli edibimiz ve daimi dostum Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun bu hareketteki büyük tesirlerine burada işaret etmeliyim. Kaldı ki Kadro'yu teşkil eden arkadaşlarımızın her biri en geniş yetkilerle bu fikir hareketi içinde başlı başına birer aktif varlık olarak çalışıyorlardı.

Soru — O halde Kadro hareketi deyince sizinle beraber diğer beş arkadaşınızın Kadro dergisi ile onun etrafındaki yayınlarda ve tartışmalarda yer alan fikir hareketini anlıyoruz.

Cevap — Evet, mihver budur. Ama bu yayınlar yalnız içerde değil, dışarda da büyük akisler yapmıştır. Hattâ, o zamanki Çin'de **Kadro** hakkında çok bilgili ve takdir edici bir tahlilin tercümeleri elimize ulaşmıştı. Bu arada, İngiliz basınından, Hitler Almanyasına kadar bize mülâkat müracaatları olmuş ve bunlar kısmen karşılanmıştır. Arap âleminde, bilhassa Mısır'da ise **Kadro** neşriyatı günü gününe denilecek kadar bir intizamla verilmiştir.

Soru — Şahsınızın Kadro hareketi çıkıncaya kadar takip ettiğiniz yol hakkında fikir edindik. Kadro hareketinin şekil itibariyle mahiyeti üzerinde de bazı şeyler anlaşılıyor. Kadro hareketine temel olan fikirleri kısaca ve bir kaç prensip dahilinde anlatabilir misiniz?

Cevap — Buna çalışayım. *Benim Moskova'dan başlayan* ilk dünya görüşüme göre, çağdaş nizamın büyük ve hâkim bir tek çatışması vardı. O da kapitalizmin yarattığı proleterya, yani işçi sınıfıyla burjuvazi, yahut sermayedar sınıf arasındaki çatışma, yanı sınıf mücadelesiydi.

Bu çatışma bu ihtilâlle çözülecek ve dünya komünizme gidecekti. Bu gelişmede *müstemlekeler ve yarı-müstemlekeler* Moskova ve Komintern nazariyecilerine ve ihtilâlcilerine göre ön plânda bir dâva teşkil etmiyordu. Bunlar pasif ve tâbi varlıklardı. Kaderlerini proletarya ihtilâllerine bağlayacaklar ve onun yardımcısı olacaklardı. *Bunun böyle olduğunu ve* olacağını ben de, herkes gibi, aynen kabul etmiştim.

Sonra, Afyonkarahisar Cezaevindeki düşünce, gelişmeler ve çalışmalar bana meselâ Türkiye'nin bir ihtilâle gitmeden ve memlekette kapitalizmin Avrupada görülen *çatışmalarına yani sınıf mücadelelerine* sürüklenmeden cihanda müstakil ve eşit bir devlet olduğu kadar iktisaden de bir bütün olabileceği görüşünü verdi. Yani, müstemleke ve yarı-müstemlekeler *çağdaş dünyada proletaryanın sınıf mücadelesi* ve sınıf ihtilâlleri yanında pasif, tâbi ve yardımcı bir hareketin sahnesi olmayabilirlerdi. O zaman çağdaş nizamın dünya ölçüsünde bir değil, iki bünye *çatışmasının mevcudiyetini sezmemek* kabil değildi. Bu çatışmaların biri kapitalizmin ilerlemiş olduğu memleketlerde proletarya ile burjuvazi arasındaki çatışmaydı. Diğeri de, müstemleke ve yarı *müstemlekelerle metropoller*, yani sanayii gelişmiş ileri memleketler arasındaki çatışmaydı. Bu sahnede Türkiyenin yeri hem de fiilen başlamış ve bitirmiş olduğu İstiklâl Savaşıyla zaten belirmişti. Türkiye *çağdaş nizamın bu ikinci çatışmasına* karışan, onu çözen ve bu çözülüşte bütün bize benzer memleketlere örnek olan önder bir inkılâbın içindeydi.

Soru — Türk İnkılâbı bu zaferle bitmiş oluyor muydu?

Cevap — Hayır, bilâkis, ancak başlamış oluyordu. Yani Türkiyenin tarihi misyonu ve vazifesi yalnız İstiklâl Savaşıyla bütün müstemleke ve yarı-müstemlekelere örnek olmak değil, bu savaştan sonra *kapitalizmin iç çatışmalarını* memlekette önleyerek büyük tezatlardan kurtulmuş, sınıf kavgalarına ve sınıf ihtilâllerine yer vermeyen, imtiyazsız, sınıfsız bir millet yapısını tahakkuk ettirmekti. Yani *böyle bir nizamda da bize benzer memleketlere* önder olmaktı. Atatürk'ün söylevlerinde, dilek ve davranışlarında ve Türk inkılâbının objektif akışında bu büyük misyonun nazari unsurları iyi *dikkat edilince seziliyordu. Bunları görmek, derlemek, izah etmek ve Türkiyede* devamlı bir inkılâp gelişmesinin fikir sistemi yahut ideolojisi haline getirmek lâzımdı. Bu da azınlık fakat önder bir kadronun işiydi. Yani çoğunluğun iradesini *disiplin ve teşkilât yoluyla* azınlığın iradesine tâbi kılarak çağımıza ve dünyaya imtiyazsız, sınıfsız bir cemiyetin kuruluşunu ve misâlini vermek lâzımdı. Bu plânlı tanzim işinde ise iktisadi yapıda kader tayin edici ve istikamet verici *olmayan faaliyetleri bir tarafa* bırakarak büyük tekniği ve büyük sermaye hareketlerini devletin elinde toplamak lâzımdı. Hem yalnız ekonomik büyük faaliyetleri değil, milli hayatın eğitim gibi, sağlık işleri gibi, inşa hareketleri gibi alanlarını da düzenleyecek plânlı devletçilik telâkkisi **Kadro**'nun savunduğu mihver fikirlerden biri oldu.

İşte, **Kadro** ve Kadro hareketi bu görüşleri kendi içinde görüş tezadına *meydan vermeden* 1932 ile birlikte üç yıllık bir süre içinde tam bir intizam içinde savundu ve yayınladı.

Soru — Şu halde, Kadro'nun savunduğu bu fikirler sınırlı prensipler içinde *ifade edilmiş midir?*

Cevap — Evet, **Kadro** *her yazısında* etraflı bir dünya görüşünü ele almak ve ayrıca memleketin yeniden inşası meselelerini daima incelemekle beraber Milli Kurtuluş hareketinin ana prensiplerini de *toplu bir sistem halinde sıralamıştır:*

1) Milli kurtuluş hareketleri tarihi orijinleri itibariyle milletlerarası bir tezadın, yani müstemlekeci memleketlerle müstemleke ve yarı müstemlekeler arasındaki *iktisadi ve siyasi çatışmanın* neticesidir. Bu tezat menşeini bir taraftan makinaların sanayiye tatbiki hareketinin doğurduğu şartlardan, diğer taraftan da bu sanayinin dünyanın sayılı memleketlerinde, yani metropollerde merkezleşmesinden alır.

2) *Milli kurtuluş hareketlerinin* gayesi bu tezadın, yani bir kısım memleketlerin diğer kısım memleketlere karşı iktisadi ve siyasi tâbiiyetinin tasfiyesidir.

3) Bu tasfiyeye tâbi memleketin *kendi içlerine kapanışlarıyla değil*; hâkim ülkelere karşı fiili ve silâhlı istiklâl mücadeleleriyle başarılır.

4) İstihsal vasıtalarıyla bu vasıtalara sayılı ülkelerin ve hâkim sınıfın sahipliği *çağdaş cemiyette bütün tezatların* temelidir. Yüksek tekniği ve büyük iktisadi faaliyetleri cemiyetin kontrolu altına almalıdır ki milli kurtuluş hareketleri istiklâl savaşları sonunda bir tezattan diğer *tezada sürüklenmesin*. Yani, milli kurtuluş hareketlerinin gayesi dışarıya karşı siyasi ve iktisadi tabiiyeti, içeriye karşı da sınıf hâkimiyeti ve sınıf mücadelesini tasfiye etmektir.

5) *Milli kurtuluş hareketlerinin bir* tarihi misyonu da millet yapısında feodal münasebetleri ve Orta Çağ müesseseleri enkazını yok etmek fakat aynı zamanda yeni sanayi hareketlerinin genişlemesiyle *meydana gelecek proletarya ve kapitalist* sınıflar mücadelelerinin de doğmasını önlemektir. Milli kurtuluş hareketlerine sahne olan memleketlerde yukardanberi belirtilen tezatları tasfiye edemeyecek bir inkılâp, ancak yetersiz ve reaksiyoner *bir inkılâptır*.

6) **Kadro**'ya göre, Türk milli kurtuluş hareketinin de objektif konusu bir taraftan millet içinde, diğer taraftan milletlerarası tezatların tasfiyesi suretiyle *hür, imtiyazsız ve sınıfsız bir millet* varlığına vücut vermektir.

7) Milli kurtuluş hareketleri müstemleke ve yarı-müstemleke durumunda olan ve bu durumdan kurtulmak dâvasını *güden bütün biribirine benzer memleketlerin* lisan ve kan farkı gözetmeksizin müşterek dâvasıdır.

8) Bir milli kurtuluş hareketi ne yalnız siyasi, ne yalnız iktisadi, ne de yalnız hukuki bir davadır. *Bir milli kurtuluş* hareketi bu harekete katılan veya katılacak milletlerin bir yeniden doğuş ve kurtuluş hareketidir.

9) Milli kurtuluş hareketleri milletin *millet olarak istiklâlini hedef tutar*. Bu istiklâlin yalnız kazanılması için değil, muhafazası ve devam ettirilmesi için de millet birliğini zedeleyen ferdiyetçi, zümreci ve sınıfçı eğilimlere millet yapısında *yer verilmemek lâzımdır*.

10) Milli kurtuluş hareketlerinin tam ve hakiki mümessili Türkiyedir. Çünkü Türkiye bir taraftan çağdaş nizamın en geniş tezadı olan müstemlekeciliğe karşı *silâhla mücadeleye girişmiş*, diğer taraftan da bu tezadın içerde savunucusu ve temsilcisi olan müesseselere karşı milletin fiili ve silâhlı ayaklanması evvelâ Türkiyede görülmüştür. Onun içindir ki Türkiye *kendine benzer bütün ülkelerin* katıldıkları ve ilerde katılacakları bütün milli kurtuluş hareketlerinin örneği ve önderidir.

Anahtariyle ve çok kısa ifadelerle özetlemeğe çalıştığım bu prensiplerin teferruatlı izahı ve müdafaası **Kadro** neşriyatının esas konusunu teşkil etmiştir. Yani Kadro hareketi milli kurtuluş hareketlerinin tarih ve cihan içinde yerini, özelliklerini, önemini ve sonuçlarını *formülleştirmeğe çalışarak* Türk inkılâbının fikri izahında kendi ölçüsünde bir hizmet başarmağa gayret etmiştir.

Soru — Kemalizm karşısında Kadro ideolojisinin durumu nedir?

Cevap — Kadro hareketi bir Kemalist harekettir. Mustafa Kemal'in Türkiyede başardığı büyük hareketin hem memleket ölçüsünde, hem dünya çapındaki mâna ve önemini belirtmeğe çalışan harekettir. Türk milli kurtuluş hareketinin inkılâpçı ve inşacı vasfını savunmağa çalışmıştır. Bu hareketin sadece bir milli mücadele ile sona ermediğini ve siyasi, iktisadi ve sosyal alanlarda yeni bir inşa dâvası olduğunu, Kemalizmin yeni bir vatan, millet ve devlet anlayışına dayandığını daima ve ön plânda savunmuştur. Bu itibarla, Mustafa Kemal ve Kemalizm **Kadro**'nun sadece hizmetinde bulunduğu ulu varlıklardı. Bu hizmet biraz çileli, biraz çekişmeli geçmiştir. Bunun da sebebi **Kadro**'nun formülleştirmeğe çalıştığı

2/ İkinci Teşrin/1933
Gördüklerim yüreğimi
sevinç ve büyük ümitle
doldurdu. Türk çocuklarının
yüksek kabiliyetine inanı-
mım tamdır, bunun binbir
delili görülebilir, fakat
bugün burada gördüğüm
eser herhalde, görülmeye
ve takdir olunmaya değer
[illegible] kıymetli bir [illegible]
[illegible] Bu [illegible]
[illegible] fırsatına
da yetişmek [illegible]
[illegible] çağırdıklarımıza
[illegible] memlekette fayda-
[illegible] olmalarını dilerim.
Kıymet ve kudretini
canlı eserle göstermiş
bulunan Müdür Şevket
Süreyya Beyi takdir eder
ve [illegible] daha
geniş çalışma eserleri-
[illegible] iftiharla göreceği-
mize olan inancımı
beyan eylerim.
Gazi M. Kemal

Atatürkün el yazısı ile Şevket Süreyya hakkınıdaki düşünceleri

TOPRAK REFORMU

Önce Toprak

Toprak reformu klasik hukuk kaideleriyle çözülemez. Toprak Kanunu, ancak bir inkılâp kanunu olabilir.

Toprak Kanunu ve toprak reformu, memleketimizde çok konuşulmuş bir konudur. Atatürk, Millet Meclislerinin, hemen her açılış devresi nutuklarında şöyle söyler: «TOPRAKSIZ ÇİFTÇİYİ TOPRAKLANDIRACAĞIZ».. Tek parti devrinde C.H.P programlarında, köylüyü toprak sahibi yapmak prensibi daima yer almıştır. İnönü, Cumhurbaşkanı bulunduğu sıralarda, senelik nutuklarında bu konuyu tekrar etmiş ve tazelemiştir.

Gerek Atatürk devrinde, gerek İnönü devrinde, bu sözler Mecliste her defasında tasvip görmüş, büyük sevinç tezahürlerine sebep olmuş ve alkışlanmıştır. Atatürkün, her sene ısrarla üzerine parmağını bastığı bu millî konu ne hazindir ki onun sağlığında hal edilememiştir. Bunun sebepleri tek değildir. Uzun yıllardanberi, zaman zaman üzerinde durulan ve konuşulan bu mevzu hiç şüphe yokturki, vatanın önemli bir realitesini ifade eder. Bu realite şudur: Türkiyede hatırımda kaldığına göre (6000) altıbin kadar çiftlik sahibine karşı, bir milyon hiç topraksız, birbuçuk milyon kadar da yeter toprağı olmayan ve bilfiil çifçilikle uğraşan aile yaşamaktadır.

Her aileyi ortalama beş kişi farz edersek, demek ki memleketimizde, fiilen tarımla uğraşmakta bulunan ve kendi toprağı bulunmayan veya yetersiz, toprağı olan, oniki milyon beşyüzbin insan yaşamaktadır. Hiç şüphe yoktur ki, bu miktar bugün biraz daha artmış olacaktır.

Buna mukabil memleketimizin bir çok yerlerinde, büyük çiftliklerin mühim kısımları işlenmemiş muattal bir halde durmaktadır. Bugün bazı çiftliklere gidersek görürüz ki, işlenen toprak, işlenmemiş toprağa nazaran laşey mesabesindedir. Bu işlenmeyen kısımların, tabiatiyle çok iptidaî bir şekilde, mera olarak kullanıldığı söylenir. Bazen de bu toprakları senelerce boş yatmaktan, sazlık ve bataklık haline gelmiştir.

TOPRAKSIZ KÖYLÜ

Gerek Atatürkün, gerek İnönünün, Cumhurbaşkanlıkları sırasında, hattâ bütün devlet kuvvet ve kudreti ellerinde iken, bu korkunç realiteyi görerek ısrarla mevzuu takip etmelerine rağmen, nasıl oluyor da bu reform gerçekleşemiyor? Asıl dikkatle üzerinde durulması lâzım gelen konu budur.

Atatürk devrinden beri her sene, Devlet reislerinin senelik nutuklarında, belirtilen ve zamanın hükûmetlerine direktif mahiyeti taşıyan bu beyanlar üzerine, Tarım bakanlıkları kadrolarında hemen hummalı bir faaliyet başlar! Komisyonlar kurulur, mütehassıslar toplanır, raporlar hazırlanır, hattâ Batıdan büyük şöhretle ecnebi mütehassıslar getirilir! Bütün bir sene ilmî etütler yapılır, fakat bir türlü, topraksız köylüye, hasretini çektiği toprakları dağıtmak imkânı bulunamaz! Tarım bakanlığı kendi bakımından, haklı olduğunu iddia eder. Memlekette kadastro yapılmadıkça topraksız vatandaşa, nasıl toprak verilebilir? Böyle bir hareketin memlekette yankıları acaba ne olacaktır? Bunun büyük mesuliyetini zavallı Tarım Bakanı nasıl omuzlarına yüklenecektir! Sene böylece geçer.. İkinci sene tekrar Devlet Başkanı, topraklandırma direktifini verir. Bakanlıkta mütehassıslar işe koyulurlar, işi ciddiyetle ele alırlar, çetin müzakere ve münakaşalar yapılır, hele bakan çok defa sabahlara kadar bu toplantılara riyaset eder. biçare yorgunluktan meclise dahi uğrayamaz olur. Bu defa da daha muğlak memleket problemlerile karşılaşılmıştır! Çiftçiyi donatmadan ve toprağı işleyebilecek kredi temin edilmeden, ağanın elinden, şimdilik, iptidaî de olsa bir düzen dahilinde işlemekte bulunan topraklar alınıpta köylüye dağıtılırsa bu memleketin hâli nice olur? Hele bir kerre Ziraat Bankası sermayesini arttırsın, Maliye Bakanı para bulsun, tarım kredi kooperatifleri gelişsin, ancak ondan sonra çalışan vatandaşa toprak, dağıtılması düşünülebilir!

İkinci sene de böylece geçmiştir..

Benim bildiğim aşağı yukarı yirmi senedir, topraksız köylü topraklandırılmak istenilmiş, fakat her defasında aksine bir mucip sebep daima bulunmuştur. Topraksız köylü de hasret çektiği toprağın ancak kokusuyla yetinmiştir.

Memleketimizde, toprak reformunu gerçekleştirmenin bir millî zaruret olduğunda başta Atatürk olmak üzere bütün iyi niyetli vatandaşlar ittifak halinde kânidirler. Şu halde bu konu Tarım Bakanlığının tek başına hal edeceği teknik bir iş değildir. Bu iş bakanlıklar üstünde hal edilmesi lâzım gelen millî bir konudur. Hattâ bizim gibi memleketlerde bu çaptaki bir reform, klâsik hukuk kaideleriyle çözülemez. Bu refom için çıkarılacak kanun ancak bir inkılâp kanunu olabilir.

Topraksız vatandaşa toprak verilmeden önce, onun donatılması, memleketin kadastrosunun halli gibi düşünceler, şimdiye kadar olduğu gibi, bu reformu yalnız baltalar.

Konunun kanaatımca can alacak noktası şudur: *Önce toprak.* Köylüye bir kerre özlediği toprak verilsin, vatandaş emeğini harcadığı toprağın gerçek sahibi olduğunu görsün, o zaman toprak sahibi olmuş vatandaş onun hakkından gelmesini bilecektir.

Meşhur sözdür: Toprağa sahip olan köylü, kayàyı bağ yapar...

1945 yılında Saraçoğlu Hükûmeti tarafından bir Toprak Kanunu projesi Meclise getirildi. Bu kanunun baş âmili ve idealisti hiç şüphe yoktur ki Sayın İnönüdür. O günlerde İnönü bir memleket seyahatinden dönmüş, uğradığı ve gördüğü bir kaç çiftlikte topraksız köylünün ıstıraplarına yakından şahit olmuş, bu müşahedelerini içi yanarak milletvekillerine anlatmış ve kanunun bir an önce çıkmasını arzulamış idi.

Ne yazık ki bu kanun ve sonradan ona eklenen meşhur 17 nci madde o zaman kanunlaştığı halde, bir türlü uygulanamadı.

17 nci maddenin hazin macerasını gelecek yazımda anlatmaya çalışacağım.

Alâattin TİRİTOĞLU

→

prensiplerin genişliği ve önemidir.

Soru — Kadro'nun savunduğu istiklâl mücadeleleri bütün dünyada tahakkuk etmiş midir?

Cevap — Elbette, sömürgecilik bugün dünyada son nefesini veriyor. Kaldı ki bu dünya ölçüsündeki tasfiye hareketinde bizim Millî Mücadelemiz ve Mustafa Kemal'in tahakkuk ettirdiği inkılâplar büyük ölçüde bir örnek vazifesi görmüştür. Hattâ bütün bu hareketlerin ruh itibariyle önderinin Atatürk olduğunu söylemek ancak bir gerçeği ifade etmek olur. Mısır'da, Endonezya'da, Cezayir'de, Doğu Asya'da ve başka yerlerde bu hareketlere önder olan şahsiyetlerin Türk inkılâbı ve Atatürk hakkındaki beyanlarını ve hayranlıklarını takip etmiş olanlar bunu gayet iyi bilirler.

Soru — O memleketlerde millî kurtuluş hareketleri hem millî istiklâli kazanmak, hem içerde tezatları önlemek yolunda mı gelişmektedirler?

Cevap — Bazılarında evet. Fakat şuna da işaret etmek yerinde olur ki Türk aydınlarının memleketimizin bu tarihî misyonu yolundaki ihmalleri bilhassa İkinci Cihan Savaşındanberi bize benzer memleketlerde Türkiyeye karşı olan ilgiyi zayıflatmıştır. Şimdi bu ülkelerde sosyal mücadele denince sosyalist ilkelerin ön plânda ele alındığını hepimiz biliyoruz.

Soru — Kadro'nun klâsik demokrasi hakkındaki görüşü nedir?

Cevap — Kadro ondokuzuncu asrın getirdiği mânada bir demokrasi anlayışına ve demokrasi müesseselerine karşı kesin olarak cephe almıştır. Liberalizm ve klâsik mânada siyasî demokrasi millet yapısında tezatları önleyen değil, geliştiren hareketlerdir. Bu tezatların en başında da sınıflar mücadelesi ve bu mücadele önlenmezse proletarya ihtilâlleri gelir. Demokrasi bahsinde meselâ benim rahmetli Ağaoğlu Ahmet Beyle yaptığım uzun münakaşaları o zaman Ahmet Bey kendi cephesinden bir kitap haline getirmişti. Bu kitabın adı **Devlet ve Fert**'tir. O münakaşalarda savunduğum görüşlerin isabetine bugün de kaniyim. Yani sınıf mücadelesine ve sınıf ihtilâllerine götüren bir millî gelişmenin bugün de aleyhindeyim.

Soru — Türk toplumundaki bugünkü tezatlara ne dersiniz?

Cevap — Bugünden bahsediyorsunuz. Bana kalırsa memleketimizde sosyal çatışmaların belirmesini ve gelişmesini önlemek ihtiyacı bugün dünden fazladır. Bu önleyişse anayasamızda ancak terim olarak yer alan «sosyal devlet» anlamını bütün organları ve dayanaklarıyla hayata tatbik etmekle kısmen halledilebilir. Millî hayatın ve ekonominin kader tayin edici ve yön verici fonksiyonları tamamen devlet elinde olmalıdır. Yani, yeni ve sosyal mânasıyla şumullü bir devletçilik. Bütün aksi görüşlere rağmen bugün de üstünde duracağımız bir problemdir. Kaldı ki bunun tahakkuk ettirilebilmesi için şartlar bugün dünden daha elverişlidir.

Endişe Etmiyoruz

Tarih boyunca toplum düzenleri zaman zaman buhranlar geçirmişlerdir. Bizde de bugün Türk toplumu ağır bir buhranın içindedir. Ancak buhranların daima iki veçhesi vardır. Bir manâda yıkıntılar, çöküntüler ve içinden çıkılmaz meseleler yığını halinde toplumun karşısına dikilen buhranların, hemen altında yeni ölçüler yeni kıymet hükümleri, yeni imkânlar belirir. Toplum bu suretle tarih ölçüsünde yeni merhalelere ulaşarak devamlılık gösterir. İşte bugün içinde bulunduğumuz sıkıntılarda böylesine bir doğum sancısından başka bir şey değildir. Menderesin tahkikat komisyonları, basına yasaklar, 4 Ağustos Stabilizasyon kararları, İstanbulda Bayazit, Ankarada Kızılay Meydanları, gözyaşları, kan ve ateş; sonra 27 Mayıs sevinç çığlıkları kurtuluş ümitleri ve hemen arkasından beliren endişeler ve sonuna ulaşan bir mum gibi sönüş. Yalnız zinde kuvvetler ayakta fakat kararsız. Yeni Anayasa meclisler, partilerin zıtlaşması, şeklî kurtaran bir koalisyon, siyasî teşekküllerdeki parçalanmalar, küfürler birbirine atılan çelmeler. Hülâsa baştan aşağı bir çöküntü ve harabe manzarası. Madalyanın öbür tarafında ise Yirminci yüzyılın ikinci yarısında hâlâ nüfusunun yüzde 70'i okur yazar olmayan bir millet, işsiz, aç, barınaksız, sefil bir insan topluluğu ve bunların yanında türlü vaatlerle hâlâ milyonların itimadını dolandırmağa devamda azimli hayasız bir politika esnafı ve yardakçılarıyle efendileri.

Şimdi insafla söyleyelim, ana çizgileriyle anlatmağa çalıştığımız bugünkü Türk toplumunun gösterdiği kaotik manzara ile 19 Mayıs 1919 da Samsuna ayak basan Mustafa Kemalin içinde bulunduğu bozgun ve perişanlık arasında mâna bakımından bir benzerlik müşahede etmiyor muyuz? Mustafa Kemal nasıl ki o yenilmiş, hiyanete uğramış, perişan, sefil bir ülkenin insanlarını toplayarak onlara yeni bir iman vermiş, yeni bir yön işaret etmiş ise, biz de bugün, tarihin bu merhalesinde Mustafa Kemalin gösterdiği yönde halkçı, devletçi, milliyetçi, tek kelimeyle sosyalist bir toplum düzenine ulaşmanın doğum sancılarını çekmekteyiz. Henüz bir tek noksanımız var! O da yeni bir Mustafa Kemal! Türk Milleti doğrucudur. Çok geçmeden elbette bu noksanı da tamamlayacağız.

Bugün bir takım iyi niyetli insanlar, toplumumuzun içinde bulunduğu bu manzarayı görerek korkmakta, hiç olmazsa endişelenmektedirler. Buna hakları olmasa gerek, Mustafa Kemal baştanbaşa yanmış ve yıkılmış bir vatan düzeyinde vazife alırken gene bir kısım insanlar bu yolun çıkmaz olduğunu artık macera aramak zamanının geçtiğini, en iyisi Amerikan mandasını kabul ederek işin içinden çıkmamız lâzım geldiğini yüksek sesle müdafaa etmişlerdi. Memleketin zinde kuvvetleri bu toprağın işçi, köylü, esnaf, münevver halk yığınları bu sesle kulak vermeden Mustafa Kemalin etrafında çevrelenerek vatan hizmetinde vazife almışlar ve bütün dünyada müstemleke ve yarı müstemleke olarak içten ve dıştan ihanet ve hiyanete uğramış milletlerin öncüsü olmasını nasıl bilmişlerse, biz de bugün ayni yolda kollarımız ve kafalarımızla biribirlerimize kenetlenerek Türk Milletinin bu çöküntüden aydınlık ve mes'ut bir ufka ulaşmasını sağlamak ödeviyle karşı karşıyayız.

Dün nasıl saray ve sarayın sahte din ve dünya adamları Mustafa Kemalden korktu iseler, bugün de bu toplumun içinde bulunan mühtekir, karaborsacı, toprak ağası, vurguncu ve soyguncu, politika bezirgânları elbette ki korkacaklardır. Artık bu topraklarda bu parazitlere son deme zamanının yaklaşmakta olduğuna onlar da inanmaktadırlar. Türk Milleti ise tarihin bu dönemecinde hürriyet şarkıları söyliyerek kansız ve kaygısız yol almasını bilecek ve bunun sonucu olarak 30 milyon Türk ilimde, sanatta, ve teknikte yaratıcı kudretine hız vererek Yirminci yüzyıl medeniyetine diğer milletler gibi kendi damgasını da vuracaktır. Sevgili okuyucularım işte biz bunun için endişe etmiyor, güzel günleri hasretle bekliyoruz.

Sırrı Hocaoğlu

İNCELEME

Ereğli - Çelik Rezaleti

Batılı dostlarla dış yardım müzakereleri yapılıyor. Sam Amca, yardımın önemli bir kısmının proje finansmanı şeklinde olmasını istiyor. Biz ise ayrı ayrı projeler yerine, plânın toptan finansmanını tercih ediyoruz. Aşağıdaki yazı, proje finansmanının ne anlama geldiğini ve dış yardımın özel çıkarlar uğrunda nasıl sömürüldüğünü göstermektedir.

Türkiyenin demir ve çelik sanayiinde hamleler yapmaya ihtiyacı var. Karabükten sonra ikinci bir demir ve çelik sanayii kurulmalıdır. Fakat kurulmasına başlanan ikinci Ereğli demir ve çelik tesislerinin, yabancı sermaye sömürücülüğünün milyarlık bir örneği olmasından korkulur.

Mühendisler, bu tesislerin ilk kademesinin 800 milyon liraya maledilebileceğini kesin şekilde söylüyorlar. Halbuki ilk kademenin tahminî maliyeti, 2 milyar 100 milyon liradır! Gerçek maliyet belki bu rakamı da aşacaktır. Aşacaktır, zira, bu iş, Koppers adlı bir grubun yemliği *hâline getirilmiştir:*

Tesislerin kurulmasında ve yürütülmesinde söz sahibi olan firmaların isimlerini sıralamak bile, bunu göstermeye yeter:

1. Kuruluşa ait tetkiki ve iktisadî etüdü yapan firma: Koppers Company. Inc. 1.9.1959

2. Etüdü inceliyenlerden bazıları: Cevat Süberk (Bugünkü Ereğli Demir ve Çelik A. Ş. Genel Müdürü) Veli Aytekin (Şirketin Genel Müdür Muavini)

3. Ereğli Demir ve Çelik A.Ş. hissedarı: Koppers Associates S. A. (Kopper Company Inc — Blow Knox Company, Westinghouse Electric International Company) Not: Bu şirketlerin 3'ü de Amerikan firmasıdır. 3 Şirketin Ereğli için kurduğu grubun merkezi ise Venezüelladır!

4. Şirkete gerekli 80 milyon 302 bin 125 dolarlık, fabrika ünitesi temin edecek firma: Koppers Associates S. A. Not: Böyle bir ihaleye acaba başka bir Amerikan firması girdi mi veya ihâle yapıldı mı?

5. Müşavir firma: Koppers Associates S. A. (12 Mayıs 1960)

6. Montaja nezaret ve ilk işletmeci firma Koppers Associates S. A.

7. *Sevki idare müşaviri firma:* Koppers International S. A.

8. Bazı mühendislik hizmetleri: Türk Koppers. Merkezi Liberya (Evet, merkez Liberyada yapılan iş Türkiyededir. Firma ise Amerikandır. Herhalde Liberya vergi tasarrufları için uygun bir yer olacak.)

Kurulacak 60 milyon dolar sermayeli şirkette. Koppers grubunun hissesi 5—10 milyon doları aşmadığı ve gerekli para, Türk ve Amerikan Hükûmetleri tarafından karşılandığı halde, üç Amerikan firması şirkete tamamen hâkimdir!

Bu hâkimiyetin ortaya çıkardığı aksaklıkları sırayla görelim:

1. Koppers Inc. ın hazırladığı etüdde aşırı derecede yüksek maliyet tahminleri öngörülmektedir.

a) 1 Eylül 1959 da Sanayi Bakanlığına verilen raporda, tesislerin 3 kademede kurulacağı belirtilmektedir: Birinci kademede 268 bin, ikinci kademede 470 bin, üçüncü kademede ise 1 milyon ton hadde maulü istihsal edilecektir.

İlk kademenin tahminî maliyeti, 2 milyar 100 milyon liradır. Mûtad olan 1 ton hadde mamulü yatırımı 3 bin lira iken, Koppers Inc. raporuna göre bu miktar 8 bin lirayı bulacaktır! Bu durumda *mamul madde fiyatları değil* dış dünya ile, bugünkü yerli imalâtla dahi rekabet edemez. Nitekim fiyatlarına raporun başında, tesisin ikinci kademe ekleri yapıldığı zaman «dünyanın herhangi bir yerinde inşa edilecek bir demir ve çelik fabrikasıyla her bakımdan rekabet edebileceği» yazılarak, bu pahalılık kapalı bir şekilde itiraf edilmektedir.

b) Raporda, ham madde yatakları üzerinde ciddiyetle durulmamış, fazla iyimser davranılmıştır. Meselâ raporda, rezervlerin yüzde 50'si kadar muhtemel rezervler kaydı vardır. Mevcut rezervler dahi sondaja dayanan kaba tahminlerden ibaret iken, muhtemel rezervlerin nasıl hesaplandığı meçhuldür. Bazı ilgililerin, ileride demir cevheri ithal edeceğimizi söylediği gözönünde tutulursa, rapordaki tahminin mahiyeti anlaşılır.

c) Demir cevherinin nakliyesi ilerde Sivas — Samsun hattının ıslâhına yol teşebbüs, maliyeti bir kaç milyon lirayı açacak, bu nev'i şahsına münhasır özel bulacak olan bu hattın ıslâhını devletten istiyecektir.

d) Rapor, teknik bir incelemeyken, geleceği 1 yıl önceden görüp, yazmıştır. Şöyle ki, mühendislikle ilgili çalışmalar Amerikada yapılacaktır. Başlıca teçhizat ve binalar Amerikadan satın alınacaktır. Halbuki o tarihte, istikraz anlaşması da olmadığına göre, ihtiyacın neden Almanya, Fransa veya İngiltereden de karşılanmadığını anlamak mümkün değildir!

İstikraz anlaşması

Raporun kabulünden sonra 7462 sayılı kanunla Ereğli Demir ve Çelik A. Ş. kurulmuştur. Özel teşebbüs olarak iftiharla ilân edilen şirketin, sermayesinin yarısından fazlasını devlet getirmektedir. Yani yükü Türk devleti çekecek, idareyi başta Koppers grubu olmak üzere özel şahıslar elinde tutacaktır.

Bu şekilde kurulan şirket ile Amerikan Hükûmetinin bir yardım ajansı olan D. L. F. arasında istikraz anlaşması imzalanmıştır. İstikraz anlaşması, *mûtad uzun vâdeli kredilerden çok farklıdır.*

1. Ereğli T. A. Ş., Türk Hükûmeti ve Koppers S. A. tesisin fiilî kontrolünün özel hissedarlar elinde olmasını sağlıyacaktır.

2. Bu özel teşebbüste, Türk resmî sektörü 32 milyon dolarlık sermaye hissesini ödiyecek, özel teşebbüs ise en iyi niyetle 11 milyon dolarını, 3.5 yıl içinde ödiyebilecektir.

3. İstikraz anlaşmasındaki ödemelerle sağlanacak bilcümle malzeme, teçhizat ve hizmetlerin menşei Amerika Birleşik Devletleri olacaktır. (Nakliye dahil, deniz sigortası hariç)

4. Anlaşma çerçevesinde sağlanan teçhizat ve malzemenin brüt tonajının yüzde 50'si A.B.D. bandıralı ve özel mülkiyetteki gemilerle taşınacaktır.

5. Türk sermaye iştiraki tamamlanamadığı takdirde, Türk parasıyla yerli piyasadan alınacak malzeme, dışarıdan getirtilecektir.

6. *İstikraz, ancak D. L. F. in tâyin edeceği müşavir mühendisin yazılı olarak tasvip edeceği malzeme ve hizmetler için kullanılır. Bu müşavir firma tabiî ki Koperstir! Firmanın kendisi, kendinden alacağı malzemenin uygunluğunu tasvip edecek!*

İstikraz anlaşmasına paralel olarak direkt bir anlaşmayla, Ereğli Demir ve Çelik tesislerinin yapılması 80 milyon 302 bin 125 dolar nakit ve 180 bin adet âdi hisse senedi teslimi şartıyla, Koppers grubuna verilmiştir. Demek ki *D.L.F. istikrazı, Koppers müşavirinin tasvibiyle, Koppers projelerine uygun olarak, Koppers'in sevki idaresi altında Kopperslen teçhizat almak için kullanılmaktadır.* Koppers grubunun bütün Amerikan özel sermaye hissesi olan 14 milyon doları şirkete sağladığı kalbul edilse bile, grubun ortak olduğu şirkete yaptığı işlerin yekûnu 84 milyon 802 bin 125 dolardır! (129 milyon dolarlık bütün D.L.F. istikrazının yüzde 90'ı Amerikaya dönmektedir.)

Koppers grubu, ortak olduğu Ereğli şirketinden maliyetlerinin yüksekliği dolayısıyla fazla bir kâr sağlıyamasa bile, tek elden satılan 80 milyon dolarlık malzemeden elde edilecek kâr, şirkete koyduğu sermayenin bir kaç mislini rahatça bulur. Yani kalkınan Türkiyeden çok, Koppers ortaklığı olacaktır. Bu istikraz anlaşması dolayısıyla, «kendimize rakip mi yaratıyoruz» diyen saf Amerikan senatörün endişeleri tamamen yersizdir.

Türk mühendisinin görüşü

Türk Hükûmeti bu yola, kendi uzmanlarının görüşlerine aldırmadan gitmiştir. İkinci bir demir ve çelik sanayiinin kurulması hakkında ilk rapor, bugün M.K.E. Genel Müdürü olan Yük. Müh. Salâhattin Şanbaşoğlu tarafından 1958 yılında hazırlandığı halde, bu rapor bir kenara atılarak unutulmuştur. İleri bir görüş ve memleket sevgisiyle hazırlanan rapor, bu gün içine düşülen durumları, 1958 de öngörmüştür. Raporun özeti şudur:

1. İkinci bir demir çelik endüstrisi kurulması zaruridir. Fakat bu tesisler Karabükü tamamlayıcı imalâtta bulunmalıdır. (Yassı madde mamûlleri gibi)

2. Dış finansman için, malî bir kurumdan uzun vâdeli kredi sağlanmalı. Fakat bu kredi ile milletlerarası ihaleler yoluyla en iyi ve en ucuz teçhizat sağlanmalıdır. Tesisi, yabancı bir firmaya kredi ile kurdurmak halinde, bu firma kendi mamûllerini sürmek istiyeceğinden, tesisatın pahalıya malolması ve en iyi tesislerin elde edilememesi tehlikesi vardır. (Bugün uzun vâdeli kredi anlaşması yapılmış, fakat bu anlaşma teçhizatın satın alacağı firmayı, memleketi ve hattâ malzemeyi taşıyacak gemileri dahi tâyin etmiştir.)

3. Tesisler, bir cins iktisadî devlet teşekkülü olarak kurulmalıdır. (Halbuki devlet parasıyla Koppers grubuna peşkeş çekilen bir özel şirket kurulmuştur.)

4. Özel madencilerin elinde bulunan demir cevheri yataklarından, fabrika ihtiyacının muntazam karşılanabilmesi güç - tür. Bu bakımdan kurulacak teşekkül, bu demir cevheri yataklarını istimlâk edebilme hakkına sahip olmalı veya Etibankça istimlâk edilerek, yeni teşekküle iştirak hissesi şeklinde getirebilmelidir.

5. 1 Ton hadde mamulü başına 3400 T.L. yatırım lâzımdır. (Bugün yapılan tesislerde 1 ton hadde mamulü, 265 bin ton kapasite ile 8 bin T.L. hesaplanmıştır.) Bu tavsiyelere kimse kulak asmamıştır.

Bundan sonra ne yapılabilir?

Olan olmuştur. Fakat bundan sonrasını kurtarmak lâzımdır. Bu bakımdan aşağıdaki tedbirler alınabilir ve alınmalıdır:

1. Kopperse tahsis edilen ithalâtın dışında kalan 200 milyon T.L. lık liman ve temel tesisler, milletlerarası ihale yoluyla yapılmalı, en ucuz fiyat veren ehil firma seçilmelidir. (Liman ve temel tesislerinin Amerikan Morrison firmasına verileceği anlaşılmaktadır.)

2. Çeşitli yolsuzluk iddialarını önlemek için yerli müteahhitlere yaptırılacak işler bir esasa bağlanmalıdır. (Nakliyat ihâlesi bir çok söylentilere yol açmıştır.)

3. Bir kısım malzemenin Türkiyeden tedarikine önem verilmelidir.

4. Demir cevheri temininde, şirketin istimlâk yetkisi kullanılmalıdır.

5. 7462 sayılı kanunun 7. nci maddesi *zimnen, Türkiye Demir* ve Çelik İşletmeleri Genel Müdürlüğünün, bu şirkete devredilebileceği anlamındadır. Bundan kesin şekilde kaçınılmalıdır.

6. Maliyat fiyatlarını şimdiden tesbit etmeli, maliyet ithal malları ve Karabük imalâtıyla kabili mukayese hâle getirilmeli ve devlete yük olacak bir sübvansiyona gidilmemelidir. (Şirketin, hisse senetlerinin kârını asgarî yüzde 6 olarak devlet garanti etmiştir. Şirket daha az kazanır veya zarar ederse, devlet, yüzde 6 kârı ortaklara ödiyecektir. Şirket yüzde 6 kâr garantisini, teşebbüsün kârlılığının delili olarak rahatça ilân etmiştir!)

7. Koppers raporunda da, teşebbüsün ancak ikinci ve üçüncü kademelerden sonra kârlı hâle geleceği kabul edildiğine göre, ayni hâtayı tekrar işlememelidir. Aslında, bu nev'i şahsına münhasır özel teşebbüsün bütün yükü, devletin üzerindedir. Şöyle ki:

a) 60 milyon dolar sermayenin 34 milyonu, yani yarısından fazlası devletindir.

b) Şirket kuruluş kanununu tâdil eden 335 sayılı kanunun 7. nci maddesinde, şirketin yarıdan fazla sermayesi devlet elinde olduğu müddetçe, istimlâk kanunundan *faydalanabileceği belirtilmiştir.*

c) Yol ve ileride yapılacak Sivas — Samsun hattı giderleri ve ilâve yardımcı tesisler, bütçeden karşılanacaktır.

d) Kârlılığı, yüzde 6 temettü ile devlet garanti ederek ödiyecektir.

e) Pahalı kurulan tesisin, ileride satış yapabilmek için devlet sübvansiyonuna ihtiyaç olacaktır.

O halde, Anonim Şirket, açıkça bir devlet teşebbüsü hâline getirilmelidir. (İstikraz anlaşmasının tasdiki dolayısıyla, bu tez kurucu mecliste Çoşkun Kırca ve Mümtaz Soysal tarafından savunulmuştu. Bir tesiri olmadı. Hattâ Coşkun Kırca, demir çelik sanayiinin özel teşebbüs eliyle kurulmasının, C.H.P. programına aykırı düştüğünü, ilgili maddeyi okuyarak göstermiş, fakat Sahir Kurutluoğlu, «Sen, partinin sözcüsü müsün?» diyerek, Kırcayı susturmuştu!)

8. İlgi çekici bir nokta da şudur: Türk işçisinin sigorta primlerinden faydalanma fırsatı kaçırılmıyarak, İşçi Sigortalarından bu özel teşebbüsün şantiye lojmanlarının finansmanı istenmiştir. Bu lojmanlarda kimlerin oturacağı merak edilecek bir konudur.

İşte Ereğli çelik hikâyesi kısaca bundan *ibarettir. Hikâye, Amerikan yardımının* nasıl bazı firmalara ve Türkiyedeki yardımcılarına peşkeş çekildiğini açıkça ortaya koymaktadır. Bu oyunlar, artık önlenmelidir.

Gericiler Saldırıyor

Talip Apaydın

15 Mayıs tarihli Varlık Dergisinde bir şiir yayınlamıştım. Adı «Eski Yapı»ydı.

Derin vuruyoruz kazmayı
Kof sesler geliyor dipten
Çürümüş yıllardır
Değiştireceğiz bu yapıyı kökten

diye başlıyordum. Yaşar Kemal'e ithaf etmiştim.

Biraz daha ha gayret
Sallanıyor her yeri
Kovuklarda böcekler çiyanlar
Bir telâş kıyamet

Yıkacağız başka çare yok
Yıkıp yeniden yapacağız
Temelden çatıya uygarca

...a girip içine, adam gibi yaşıyacağız

diye bitiriyordum. Vay efendim vay, ne demekmiş bunlar? Ben Türkiye'yi yıkmak istiyormuşum. Ben suymuşum, ben buymuşum... Gerici gazete ve dergilerde bir telâş bir kıyamet. İsnatlar, küfürler, tehditler... Sanki yıkılacak, yeniden yapılacak hiçbir yanımız yok. Her yerimiz güllük gülüstanlık. Dirliğimiz düzenimiz yerinde. *İnsanlarımız mutlu. 28 milyon hep hayatlarımızdan memnunuz.* Memleket baştan başa cennet.

Peşin hükmü olmayan, biraz iyi niyetli, biraz akıl sahibi herkes kabul eder ki, Türkiye çağdaş uygarlığa ulaşmış bir ülke olabilmek için Atatürk devrimlerini bir an önce gerçekleştirmek, halka maletmek zorundadır. Ondan da öte yeni devrimler yapmağa muhtaçtır. Bugünkü haliyle Türkiye — dış kalıp ne olursa olsun — ortaçağdan kalma kurumlarla yönetilen bir memlekettir. Feodal toprak düzeni ağalık, beylik, dedelik, şeyhlik kurumları bütün koşulları ile hüküm sürmektedir. Yaşar Kemal Kadirli olaylarını yaratan yazılarıyle bu gerçeği bir daha, apaçık ortaya koymuştur. Her yerde olduğu gibi Kadirli'de de ağalar halkı sömürmektedir. Akıl almaz dalaverelerle hazine topraklarını ve nehir sularını kendi çıkarlarına kullanmaktadırlar. Buna mani olmak isteyen kaymakam Mehmet Can'ı bütün devrimci aydınların direnmesine rağmen tâ hududa sürdürmüşlerdir. Ama olayların iç yüzü açıklandıkça ağaların telâşı artmış, bu işten zararlı çıkmışlardır. Yaşar Kemal'e ithaf edişimden de belli ki şiirimin konusu budur. Feodal toprak düzeni — bu «Eski Yapı» elbet yıkılacaktır. Ülkede insan onuruna yakışır, çağımız gerçeklerine uygun bir toprak reformu yapılacaktır. Yeni anayasanın da gereği budur. Hükümet programında yer almıştır. Üç buçuk milyon topraksız çiftçi toprağa kavuşturulacaktır. Bugünkü yöneticiler yapamazsa yarınkiler mutlaka yapacaktır. Türkiye'de er geç çağdaş insan onuruna yakışır bir düzen kurulacaktır. Şiirim bu özlemi deyimler.

Ama bizim *gericiler bunu anlamak* istemezler. İmzaya bakarlar. Talip Apaydın. Köy Enstitüsü mezunu. Tamam, bulduk derler. Bu adam Türkiye'yi yıkmak istiyor. Nazım Hikmet bile bu kadar edebini bozmadı. Bu kızıl, bu soysuz, bu bilmem ne... Nasıl da küfürler biliyorlar. Ağza alınmaz. Tek başarılı tarafları bu. Kullandıkları kelimeler belki küfür lûgatlarında yok. Sözüm ona memleketçi bunlar, milliyetçi. Yurdu koruyorlar. Öyle diyor kendileri. Ama biraz eşeleyin, hepsi de Menderes devri hasretlisi. Hepsi devrim düşmanı. Dillerinin altındaki bakla o. Aftan başka meseleleri yok. Köy Enstitülerine düşmandırlar. Köylünün kalkındırılması, halkın okutup uyandırılması diye bir endişeleri yok. Topraksızların toprağa kavuşturulması, işsizlere iş bulunması, ömründe nabzına doktor eli değmemiş milyonların sağlığına çare aranması, başını sokacak tek göz evi olmayanlara ev yapılması, vergilerin kazançların ayarlanması... Daha böyle çeşit çeşit sorunlar. Hiç birisi yok bizim gericilerin yanında bunların. Havada kalan bol bol nutuk, bol bol milliyetçiyiz nağraları. Şuna buna iftiralar, isnatlar, küfürler. Ellerinde kızıl boya tenekesi, her değerliye, her doğruya sür Allah sür. Fakat ölçüyü öyle kaçırmışlar ki, iş ciddiyetini kaybetmiş. Hiç bir etkileri kalmamış. Kötü insana iyi demişler, iyi insana kötü demişler. Gide gide onlar ne diyorsa halk tersine inanmağa başlıyacak. Çok yakın bu.

İnsan bunları görüyor da kendi kendine diyor ki «gerici gazetelerin dergilerin saldırısı insanı güclendirir, değerlendirir. Devam etsinler.»

Ama bu ağız bozukluğu ne? Daha seviyeli yapamazlar mı?

Yeni İstanbul Gazetesinde Aclan Sayılgan benim için «Hasanoğlanın fırlattığı» diyor. Yetiştirdiği diyemez mi? Daha seviyeli olmaz mı o zaman? Hem ne kaybeder öyle dese? İnsan işte bunu anlıyamıyor.

Hele iş taşradakilerin ağzına düşünce büsbütün seviyesizleşiyor. Bundan önce çalıştığım Turhal'da Demokrat Turhal adlı bir gazete yayınlanır. Çıkaranları tanırım. Demokratların zamanında astıkları astık, kestikleri kestikti.

Devrimden sonra köyde kasabada konuşmalar yapıldı, devrim halka anlatıldı. Ben de sık sık söz aldım. Eski devrin iç yüzünü anlatırken Demokrat Turhal'cılar dişlerini sıkarlardı. Kinleri biraz oradan gelir. Yeni İstanbul'daki yazıları görünce onlar da tükürmüşler kaleme. 27 Mayıs tarihli gazetelerinde — amaç da 27 Mayısın öcünü almak — ama ne küfürler, ne boyalar, iğrenç iftiralar.... «Bu kızıl *çalıyı aramızda yıllarca yaşattık,* diyor. Ama şimdi suçunu ağzıyle itiraf etti. Enselendi. Hapishanenin önüne kadar geldi. Bu gün yarın kodese atıldığını duyacaksınız...» Oradan Amasyalılar bağırıyor «Amasyalılar, Amasya milletvekilleri, ne durursunuz, aranızda bir suçlu yaşıyor, icabına baksanıza!»

İnsan ne gülebiliyor, ne ağlıyabiliyor.

Şu varki Turhallılar bu hususta epey deney sahibi oldular. Bir zaman Ceyhun *Kansu da Turhaldaydı.* On yıl başarıyla çalışmış ve bütün Turhallıların gönlünü kazanmıştı. Ayrılınca aynı çevrelerce arkasından türlü çeşit dedikodular çıkarıldı. Yok komünistmiş, yok evinde telsiz yakalanmış, yok şöyleymiş, yok böyleymiş. Ben oradaydım, iyi izledim. Aklı başında, insaf sahibi hiç kimse inanmıyordu bunlara. İftira silâhı geri tepiyor, atanları vuruyordu. Bu da öyle olacak, biliyorum. Gericiler bu çeşit yanlış yollarla hiçbir başarı elde edemiyecekler. Yapıştıkları iğrenç dallar ellerinde kalacak. Yüreklerinde gerçek yurt sevgisi taşıyanlar, devrimci aydınlar kendilerine kazılan tuzaklardan bir bir kurtulacaklar. Bu güne kadar yapılanlar bundan sonra yapılamıyacak. Dönem bu dönem. Kötü niyetlilerin saldırıları boşuna artık

Eğri oturalım, doğru konuşalım

Bir dergide, «Necdet Sançar'ın itiraflara cevapları» başlığıyla bir röportaj çıktı. Dergi bir hafta sonra da bu başlığı düzeltti, «itiraflara cevap değil, iftiralara cevap olacaktı» dedi. İddiaya göre, Necdet Sançar Beğ'e iftira eden bizdik. Necdet Sançar Beğ de Langa kabadayıları ağzıyla bizim iftiralarımıza cevap veriyordu. Şimdi, adını dahi vermeye lüzum görmeden çizdiğimiz bir portre için, «bu portresi çizilen benim» *diye ortaya* çıkan adamın verdiği cevapları şöyle bir gözden geçirelim:

1) YÖN demiş ki, 1938 yılında Büyük Atatürkün öldüğü gün Sıvas Lisesinde edebiyat öğretmeni olan bir zat, *dışardan öğrenciler* arasında yükselen üzüntü çığlıkları üzerine odasından dışarı uğrayan Lisenin Müdürünün, Rasim Başgöz'ün endişeyle «Ne var, ne oluyor?» sorusuna bir kişneme edasıyla, «Duymadınız mı, Atatürk geberdi!» cevabını vermiştir. Her gerçek Türk gibi, Atatürke büyük bir saygı ve sevgi duyan Okul Müdürü de bu kendini bilmez, gözü dönmüş, saygısız ve seviyesiz öğretmenin suratına yaradana sığınıp bir tokat yapıştırmış, haketttiği cevabın milyonda birini vermiştir.

Ve biz bunu yazdıktan sonra da demişiz ki, bu olay üzerine öğrenciler galeyana gelmişler, Türk milleti için leke olabilecek olan bu adamı linç etmek istemişler, adam arka kapılardan okuldan kaçırılmış, olaya müfettişler el koymuş ve Lise edebiyat öğretmeni olan zat Atatürkçülerin elinden güçlükle kurtarılmış, oradan uzaklaştırılmıştır. Olayın tanıkları, Milli Eğitimin en yüksek kademelerine kadar çıkan Cezmi Berktan, Ekrem Saraç ve bizzat Lisenin Müdürü Rasim Başgöz'dür demişiz.

«İftiralara cevabında» Necdet Sançar Beğ diyor ki: Bu bir yalandır, ben böyle bir şey söylemedim. Bu yalanı *Hasan Âli Yücel uydurdu.* Hem ben o zamanlar gençtim, «o sıralarda bana tokat atmaya yeltenecek adamın alnını karışlardım». Sonra ilâve ediyor, ben o gün Atatürkün ölümünü Radyoda dinlediğim zaman ağladım, ben Atatürk düşmanı değilim. O zamanki öğrencilerimden falan falan da tanıklarımdır.

Cevap gerçekten enteresan. Bir defa Necdet Sançar Atatürk düşmanı olmadığını söylüyor. Bu, gerçek bir tek Türkün bile Atatürk düşmanı olmasına tahammül edemeyen Atatürkçüler için gerçekten sevindirici bir açıklama. Peki ama, Sançar'ın akıl hocası, fikir yoldaşı Nihal Atsız'ın Atatürke hakaretten dolayı kesinleşmiş ve cezası çekilmiş bir hapis cezası olduğunu acaba Sançar bilmiyor mu? Sonra Sançar acaba niye o zamanlar yaşları 17-18 olan dört tane öğrenciyi şahit gösteriyorlar da, bizim gösterdiğimiz tanıkları, olayın iki kahramanından biri olan Lise Müdürünü ve nihayet *koskocaman bir lisenin öğretim* kadrosundan bir başka öğretmeni tanık göstermiyor? Ya tanıklarının da hep kendi yetiştirmesi ırkçı ve turancılar olmasına ne demeli? Bütün bunların üstünde bir de böbürlenmesi var ki, gülmekten kurbağalar bile çatlar. «Bana tokat atmaya yeltenecek adamın alnını karışlardım» buyuruyor. Anlaşılan Donkişotumuz hiç aynaya bakıp, boyunu bosunu ve cüssesini gözden geçirmemiş...

2) Demişiz ki, bu Irkçı-Turancı zat, *öğretmenliği yıllarında, öğrencilerine* ırkçılık, turancılık telkinlerinde bulunduğundan, «Türkiyenin nüfusu azdır, yurt dışındaki Türkleri kurtarmalıyız ve Turana yürümeliyiz.» buyurduğundan, kendisine yüz vermeyen öğretmenlere tehdit mektupları gönderdiğinden, Devlet Demiryollarına ait levhaları indirmek, parçalatmak için öğrencilerini tahrik ettiğinden siciline, «liselerde bilfiil öğretmenlik yapması ve öğrencilerle temas etmesi uygun değildir» kaydı düşülmüştür.

Necdet Sançar Beğ çıkıp diyor ki YÖN de portresi çizilen bu zat benim. Sonra itiraflarına başlıyor: «Irkçılık - Turancılık dedikleri şey Türkçülükten başka bir şey değildir... Bütün öğretmenliğim boyunca bu büyük vazifemi yapmaya çalıştım.»

Peki, hani bunda bize cevap?.. Demişiz ki, senin sicilinde şunlar şunlar var, bunlar öylesine artmış ki, sana artık öğrencilerle karşı karşıya gelmek hakkını bile vermemek için bir kayıt düşülmüş. Yadıklarımızın her birinin mufassal müfettiş raporları da Milli Eğitim arşivlerinde. Niye bunların cevapları yok. Yok, çünkü gerçeklere yalanla, kabadayı patırdısı ile de olsa cevap vermek mümkün değil.

3) Demişiz ki, bu zât «Yedi göbek ceddini sayamayanın Türklüğünden şüphe ederim.» buyurur. Nitekim bu yüzden de, Turancıların en azgın oldukları *yıllarda kurdukları yeraltı cemiyetlerinde* ülküdaşlarıyla birbirlerine girmişler, bu beğ, birisine senin dedelerin Gürcü, dolayısı ile sen Türk değilsin derken, bir başkası da bunun atalarının Çerkes olduğunu isbat etmiş.

Necdet Sançar Beğ, kabullendiği portresindeki bu ithamlar için diyor ki, «Türk Milliyetçileri içinde böyle bir düşünce sahibi kimse yoktur». Doğrudur, Türk Milliyetçileri içinde de başka milliyetçiler içinde de böyle düşünce sahibi bulmak mümkün değildir. Zira Milliyetçiliğin belirli bir tarifi vardır. Zira Milliyetçilik, Irkçılık değildir. Ama biz zaten milliyetçilerden bahsetmiyoruz ki, Irkçılardan, Turancılardan bahsediyoruz.

4) Demişiz ki, Atatürk'e hakaretten mahkûm olan Nihal Atsız ile Necdet Sançar'ın anaları ayrı, babaları bir kardeş oldukları söyleniyor.

Sançar Beğ cevap veriyor: Hayır, *diyor, annemiz de babamız da birdir.* Eh, ne diyelim, hatâ etmişiz, Tanrı ikisini bağışlasın birbirine. Sonra Sançar beğ ekliyor, «Her iki taraftan da şu yedi göbeklik reçeteni bir kendine tatbik etsen de yayınlasan nasıl olur?

5) Demişiz ki, velinimeti Tevfik İleri zamanında torpilli olarak İngiltereye gönderilmiş, ama orada İngiliz Kültür *çalışmalarını küçümsemiş,* kendisine verilen görevleri yapmamış ve doğru dürüst bir ingilizce öğrenmenin lüzumsuzluğunu dahi ileri sürerek, aylarca İngilterede gününü günedip geri gelmiş, İngilterede öğreneceklerinden memleketini faydalandırmamış.

Sançar cevap veriyor: «Evet İngiltereye gittim, Bakanlığımızın bir kanunu vardır, bu kanuna uyan pek çok kişi de gitmiştir. Evet ama, gidenler ne yapmıştır? Siz ne yaptınız? İngilizceyi doğru dürüst konuşabiliyor musunuz, okuduğunuzu anlıyor musunuz? Hani bu soruların cevabı?

Demişiz ki, İmam Hatip okullarıyla sıkı fıkıdır. Polis Koleji öğrencilerini de kendi sapık ideolojisine göre yetiştirmek için büyük gayret göstermiştir. Jurnalcıdır ve jurnalcılığına devam etmektedir. Bunlar yalan mı? Hâlâ Milli Kütüphanedeki odanız bir tekke gibi işlemiyor mu? Niye bunların cevabı yok?

Necdet Sançar Beğ'e son bir de anekdot: Bunun da tanıkları hayatta, bakalım buna cevap verebilecek mi?

Yıl 1940. Balıkesir Lisesinin Lise bitirme sınavları yapılıyor. Necdet Sançar da, sınavın görevlilerinden biri. Şimdi Manisa Milletvekili olan Muammer Erten de bitirme sınavına katılan öğrencilerden biri. Üstelik de, devresinin en zeki, en çalışkan öğrencisi. Edebiyat sınavında çeşitli soruları bir bir ve en mükemmel şekilde cevaplandırıyor. *Sorulardan biri de milliyetçilikten ne anlaşıldığıdır.* Erten bu soruya da en mükemmel şekilde cevap veriyor, ama Necdet Sançarı tatmin etmenin imkânı yoktur. Ne demektir Atatürkçü bir milliyetçilik tarifi? Türkiye Cumhuriyetinden nüfus kâğıdı *aldılar* diye, o zamanki anayasamız öyle istiyor diye Yahudiler, Rumlar, Ermeniler, Lâzlar, Çerkesler, Abazalar, Türk milletinden mi sayılıyorlar? Genç, ama çalışkan ve zeki öğrenci cevabı yapıştırıyor: «Efendim, ırk tarifi başka, millet tarifi başkadır. Irkçılıkla milliyetçiliği birbirine karıştırmamak lâzımdır.»

Öfkelenen Irkçı hoca, öğrencinin hakkı olan tam numarayı kırmak ister. Ama o ana kadar soruları ve cevapları sadece dinlemekte olan diğer öğretmenlerin de artık sabrı taşmaktadır. Nitekim, öğrencinin asıl öğretmeni Refik Fikret Sağnak dayanamaz ve, Necdet Sançar'a hitaben ağır bir dille, «Senin gene hastalığın tuttu, nöbetin geldi.» der. Hafif kekeme olan yaşlı hocanın bu çok haklı itirazı, diğer öğretmenlerin de baş sallaması ile onaylanınca, Sançar, susmak zorunda kalır.

Bu da yalan mı acaba Sançar Necdet Beğ?

NOT: YÖN'de, bu portreden önce iki Irkçı ve Turancı Senatörün de portresi çıkmıştı. Atatürk düşmanlığında ittifak eden, bu zatların da cevaplarını hâlâ bekliyoruz. Ne dersiniz cevap verecekler mi?

Sakallı Celâl

Hüseyin Korkmazgil

İşte, 75 yıldır güneş altında dolaşan Sakallı Celâl de gitti. Bu toplumdaki yeri neydi Sakallı Celâl'in, fonksiyonu ne oldu?

Bunun karşılığını şu fıkrada bulmamız mümkündür:

— Topal Timur'un filleri Semerkant'ta bahçeleri harabetmektedir. Halk bundan şikâyetçidir. Fakat hiç kimse, Timur'un korkusundan sesini çıkaramaz.

Birgün kanuna susamışın biri çıkar:

— Ne bu yahu? der. Gidip durumu Timur'a anlatalım, sahip olsun fillerine...

Hurraaaaa, dökülüşürler adamın arkasına:

— Varalım, söyliyelim, anlatalım!

Varırlar Timur'un kapısına. Öncülük eden adam, Timur'un huzuruna alınır. Timur sorar:

— Derdin nedir?

Adam dönüp arkasına bakar ki, tek bir kişi bile kalmamış o koca kalabalıktan. Bunun üzerine:

— Haşmetlim, der, biz sizin fillerinizi çok seviyoruz. Şöyle hergün başıboş bırakın da bol bol sevip okşayalım.

İşte Sakallı Celâl'in bu toplumdaki yeri.

1887'de İstanbul'da doğan, gençliğinden beri gericilikle, yobazlıkla, toplumsal düzensizlikle, adaletsizlikle savaşan Mahmut Celâl, bir yerde yalnız bırakıldığını anlamış ve «Yalnız» soyadını alarak, küskün, içine kapanık, filozofça bir hayat sürmeğe başlamıştır.

Sakallı Celâl bireyci miydi? Hayır! Sakallı Celâl güçsüz müydü? Hayır! O gerçekten aydın, güçlü, mutlu, seven, ileriyi gören bir insandı. Fakat, içinde yaşadığı toplum düzeni ona, yararlı olma fırsatı vermedi. Zaten bu toplum, aydınları, ileriyi görenleri, erken doğmuşları yiyerek geliştiği içindir ki ilerleme kaplumbağa hızına eşit olmaktadır. Bu düzensiz toplumda mert insanın, iyi insanın, aydın insanın manevra alanı çok dardır. Sakallı Celâl, gericilikle savaşta yalnız bırakıldığını anladığı andan itibaren kendi kabuğuna çekilmiş, kimseye boyun eğmeden, inançlarından vazgeçmeden, dilediği gibi yararlı olamamanın büyük acısını çekerek yaşamış ve ölmüştür. Evet, öğretmeni ve çalışma arkadaşı Tevfik Fikret, «Hak bellediğin bir yola yalnız gideceksin» demiştir ama, tarih, tek başına kavganın topluma, insanlığa pek birşey kazandırmadığını açıkça göstermektedir. Aydınlar birleşmedikçe, birlik olmadıkça, çalışan kitlenin desteğini sağlamadıkça kurtuluş çok gecikecek, kimbilir daha nice Sakallı Celâller kendi kabuklarına çekilip, aydın kişi olmanın çilesini çekeceklerdir!..

Sakallı Celâl, Bahriye Nâzırı Hüseyin Hüsnü Paşa'nın oğludur. 1907'de Galatasaray Lisesi'ni bitirmiş ve taşra illerinde fransızca öğretmenliği yapmıştır. Bir ara Ankara Erkek Lisesi'nde müdürlük te yapan Sakallı Celâl, bu görevden ayrıldıktan sonra makinistlik, Gülcemal vapurunda ateşçilik, belediye müfettişliği, reasüransta yangın muhakkikliği, İmalât—ı Harbiye'de işçilik vs. gibi birçok işlerde çalışmıştır. Merttir, doğrudur, yiğittir, üstüste gelen felâketlere karşın iyimser ve umutludur. Ancak, toplumun değer yargılarının saçmalığını, düzensiz düzenin gülünçlüğünü ve yalnız bırakıldığını anladıktan sonradır ki «Ne halin varsa, gör» deyip, bir kıyıya çekilmiştir.

Tevfik Fikret'le çalıştığı yıllarda yepyeni bir okul kurmak istiyorlardı. Olumlu kafalı gençler yetiştirecek bir öğretim, eğitim yöntemi düşünüyorlardı. Tevfik Fikret ölünce, Sakallı Celâl yalnız kaldı. Fakat hiç te yalnız saymıyordu kendini. Ankara Erkek Lisesi Müdürlüğüne getirilince se-

Sakallı Celal
Nükte

vinmişti. Fakat çok sürmedi bu sevinci. Çünkü davranışları, tasarıları desteklenmiyor, tersine, baltalanıyordu. O, her kalıba girebilen bir «Devlet Memuru» değildi. Bu yüzden yadırganıyordu. Tevfik Fikret'te de ayni karakter yok mudur? O da, o kadar güçlü olmasına karşın, yaşadığı topluma, çevreye küsmemiş midir, isyan etmemiş midir? Her ikisi de ayni günlerin, ayni koşulların, ayni ülkülerin adamıdırlar. Biri erken ölmüş, öteki geç ölmüştür. Fakat, herhalde ikisi de küskündü bu topluma. Fikret te Sakallı Celâl kadar uzun yaşamış, onun kadar hırpalanmış olsaydı, öyle sanıyorum ki, o da «nosophobie» denilen mikrop korkusu yüzünden, insanlarla konuşurken yüzünü gazetesinin arkasına saklar, yemeğini kendi mendilinin üstünde yerdi.

Son yıllarını çokça okuyarak geçiren Sakallı Celâl'in herhangi bir konuda eser bırakıp bırakmadığı bilinmememektedir. Onu biz ancak, ağızdan ağıza dolaşan ve hepsi de kendi yaşamından özetlenmiş fıkralarıyla tanıyoruz. Çünkü o, daha çok, eli kolu bağlanmış bir aksiyon adamıydı. Fıkralarında bile onun karakterini, aydın kişiliğini, düzensiz düzene isyanını bulmak mümkündür. İşte, derleyebildiğimiz fıkralarından birkaçı.

Kâfir

Usküp'te fransızca öğretmenliği yaptığı günlerde, kendi parasıyla Fransa'dan top getirterek öğrencileri futbole başlatıyor. Ayni okuldaki Ulûm—u Diniye Hocası küplere biniyor: «Vay, sen Hazreti Hüseyin'in kellesiyle oynuyorsun!»

Ve tabii, başlıyor önüne gelen yerde Sakallı Celâl'e atıp tutmağa. Çevreyi Sakallı Celâl'e karşı ayaklandırıyor.

Günlerden birgün, Sakallı Celâl'le Ahmet Haşim yolda giderlerken Hoca'yla karşılaşıyorlar. Hoca, ağzına geleni üfürüyor Celâl'e. Kafası kızan Celâl, temiz bir sopa çekiyor Hoca'ya. Öyle ki, Ahmet Haşim'in:

— Celâl, Celâl! Rezil olduk Celâl! diye kulağının dibinde bağırdığını duymuyor bile...

Pestili çıkan Hoca, sarığını da sokağın ortasında bırakıp kaçıyor. Hızını alamıyan Celâl, arkasından bağırıyor:

—Heey, sarığını topla be adam!

Sonra Ahmet Haşime dönüyor:

— Yahu, diyor, ben herife dayak atarken kulağıma uzaktan, «Celâl, Celâl» diye sesler geliyordu, bu nenin nesi?

Ahmet Haşim gülüyor:

— Hangi uzaktan be birader? Kendinden öyle geçmiştin ki herifi ıslatırken, kulağının dibinde bağırmaktan sesim kısıldı...

Sakallı Celâl bu top olayından dolayı idama mahkûm edilmiş fakat kurtulmuştur.

Belli mi olur?

Ege kıyılarında bir kentte bulunduğu sıralarda, bir fener bekçiliğinin boş olduğunu duyuyor. Hemen ilgili bakanlığa başvurarak, fener bekçiliğine atanmasını istiyor. İlgililer, «Sen komünistsin» diyorlar.

Sakallı Celâl bu olaydan sonra önüne gelene dert yanıyor:

— Birader, diyor, düşünüyorum, içinden çıkamıyorum. Acaba benim komünistliğimin fenere ne zararı var ki?

Sınıf birincileri

Sakallı Celâl Ankara Erkek Lisesi Müdürü'dür. Birgün yazılı bir emir alıyor. Emirde, «Yeni açılan öğretmen okullarında kısa bir kursa tâbi tutularak öğretmen yetiştirilmek üzere, son sınıf öğrencilerinden geri zekâlı ve kabiliyetsiz olanların bir liste halinde Vekâlete bildirilmesi» istenmektedir.

Sakallı Celâl'in aklı duruyor emri okuyunca. Soluğu, Umum Müdürün odasında alıyor:

— Beyefendi, diyor, bu mantığa sığacak bir iş değil. Öğretmen yetiştirilecek çocukların bilâkis çok zeki ve kabiliyetli olması gerekir.

Umum Müdür:

— İyi ama, diyor, zeki ve kabiliyetli çocuklar sınıf birincileridir. Yüksek mevkilere yerleştirilmek üzere bunların daha başka mesleklere ayrılmaları zarureti vardır.

Sakallı Celâl:

—Ben bu işi yapamam, diyor ve kapıyı çekip çıkıyor.

Az sonra geri dönüyor ve kapıyı aralayıp Umum Müdür'e sesleniyor:

— Haa, söylemeyi unuttum... Benim bildiğim bütün sınıf birincileri eşektir.

Meğer Umum Müdür de Harbiye'de sınıf birincisi değil miymiş!..

Amma...

Sakallı Celâl Kastamonu Lisesi'nde öğretmenken, öğrenciler:

— Efendim, diyorlar, sizin anlattıklarınızla Ulûm—u Diniye Hocasının anlattıkları birbirini tutmuyor. Ona göre, dünya öküzün boynuzlarında durmaktadır. Halbuki siz böyle demiyorsunuz. Ona göre, dünya bir günde kurulmuştur. Halbuki siz başka türlü söylüyorsunuz. Din hocasının sorularını nasıl cevaplandıralım?

Sakallı Celâl:

— İmtihanda bu gibi sorularla karşılaşırsanız, imtihan kâğıtlarına, «Aklın ve müspet ilmin ispat etmediği safsatalara inanmıyoruz» diye yazarsınız, karşılığını veriyor.

Öğrenciler Sakallı Celâl'in öğüdünü tutuyorlar. Sonunda bu, «tahkikat» konusu oluyor. Sakallı Celâl İstanbul Maarif Nezareti'ne çağırılıyor. Nâzım Bey:

— Celâl efendi, diyor, biz de biliyoruz amma, bu şekilde de konuşulmaz ki...

Olay böylece geçiştiriliyor.

Ferman padişahın

Ankara'da lise müdürlüğü yaptığı günlerde Millî Eğitim Bakanı'ndan bir emir geliyor: «Devlet teşkilâtlanıyor, personel yok, 9. sınıftakileri 11'e geçirip mezun ediverin». Sakallı Celâl, «Olmaz öyle şey!» diyor. Çevresindekiler, «Ne yapıyorsun Celâl Bey? Maarif Vekilinin emrini dinlememek için kime güveniyorsun?» diyorlar. Sakallı Celâl, «Görürsünüz» diyor.

Ertesi gün, elinde bir boyacı sandığı ile gelerek, lisenin önünde öğrencilerin ayakkabılarını boyuyor.

Tulum

Ankara Erkek Lisesi, şimdiki Dil — Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nin arkasında eski bir taş binadaydı.

Lise Müdürü Sakallı Celâl, binanın üst katına çıkan eski, karanlık merdivenin yıkılıp onarılması için Eğitim Bakanlığına birkaç kere yazıp cevap alamayınca, öğrencileri okul dolaylarına siperde nöbetçi koyup, eski merdiveni dinamitle yıkıyor. Bu yüzden kendisini sorguya çekmeğe kalkıyorlar. Sakallı Celâl de tulumunu valizine koyup Bakan'a gidiyor. Valizi açıp tulumu göstererek:

— Ben, diyor, müdürlükten atılırsam bu tulumu giyerim, ama sen bu sandalyeden atılırsan çu bile giyemezsin!..

Tabanca

Lise müdürlüğünden ayrıldıktan sonra Gülcemal vapurunda ateşçilik, makinistlik, İstanbul'da Belediye müfettişliği, reasüransta yangın muhakkikliği gibi pek değişik birçok işlerde çalışan Sakallı Celâl, birgün Köprü'de giderken, şüpheli bir şahsı aramakta olan polisler, acayip kılıklı, heybetli, sakallı bir adam görünce:

— Sen kimsin? diye soruyorlar.

Bu soruya canı sıkılan Sakallı Celâl:

— Ben Japonum! diyor.

— Sen nasıl Japonsun? Gayet mükemmel türkçe biliyorsun.

— Ben türkçe bilen Japonum!..

İşkillenen polisler Sakallı Celâl'i karakola götürüp üstünü arıyorlar, bir de tabanca çıkınca büsbütün işkillenen polisler:

— Bu ne, ne yapacaksın bunu? diye soruyorlar.

O gayet sâkin cevap veriyor:

— Sizi, polisleri vuracağım da ondan tabanca taşıyorum.

— Neden?

— Eeee, hiç belli olmuyor ki... Bir zaman hilâfeti müdafaa ediyorsunuz, sonra dönüp Cumhuriyeti müdafaa ediyorsunuz. Eğer dönüp gene hilâfeti müdafaaya kalkarsanız, işte o zaman sizi vurmak için bu tabancayı taşıyorum.

Bunun içinde

Aydının Germencik ilçesine incir kurtların temizleme makinesi getiriliyor. Orada Sakallı Celâl'den başka fransızca bilen de olmadığı için, makinenin kullanılışını prospektüsten okuyup anlayan bir o var. Bir kulübede oturan Sakalı Celâl, makineyi kullanıyor, o zamana göre de bol para kazanıyor. İhtiyacı az, parası bol... Sakallı Celâl, paraları yoksul köylülere dağıtmağa başlıyor. Hemen dedikodu yayılıyor, arkasından da şikâyet ediliyor:

— Bu sakallı acaip adam komünist! Moskova'dan kendisine gönderilen paraları dağıtıp halkı kandırıyor.

Bir sabah polisler Sakallı Celâl'in kulübesini basıp, ne var ne yok karıştırıp aramaya başlıyorlar. Sakallı Celâl soruyor:

— Ne arıyorsunuz ?

— Köylüye verdiklerini...

— Arayın!..

Polisler rafları ararlarken Sakallı Celâl:

— Orada değil! diyor.

Polisler sandığı karıştırıyorlar. Sakallı Celâl:

— Orada değil! diyor.

Polisler neresini karıştırıp arasalar, Sakallı Celâl boyuna:

— Orada değil, orada değil!.. deyip duruyor.

Aradıklarını hiç bir yerde bulamıyan komiser:

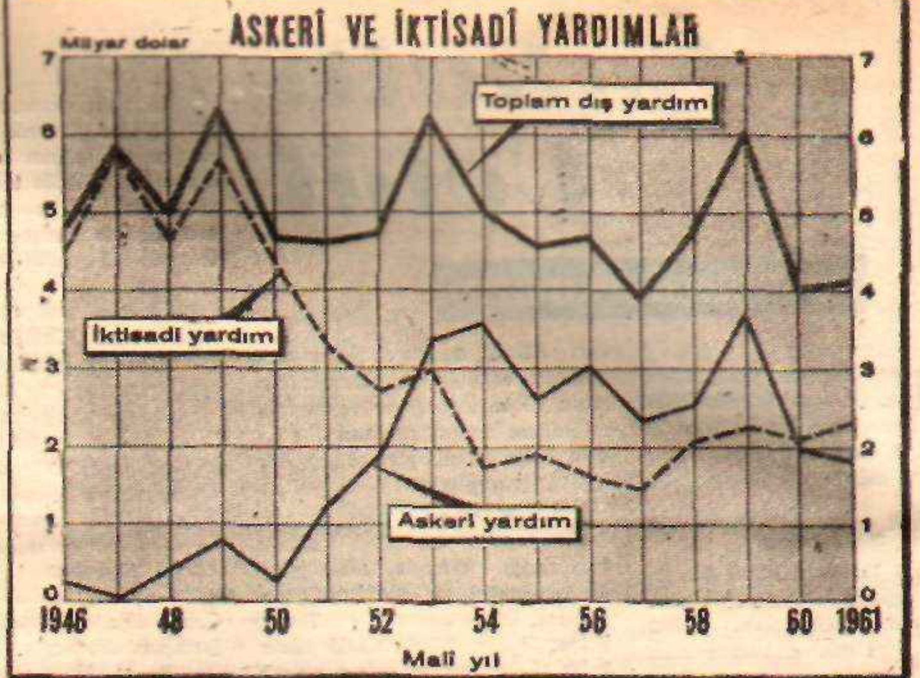
— Orada değil, orada değil!.. Pekiy, söyle bakalım, nerde öyleyse? diye bağırınca, Sakallı Celâl elini kafasına götürüp:

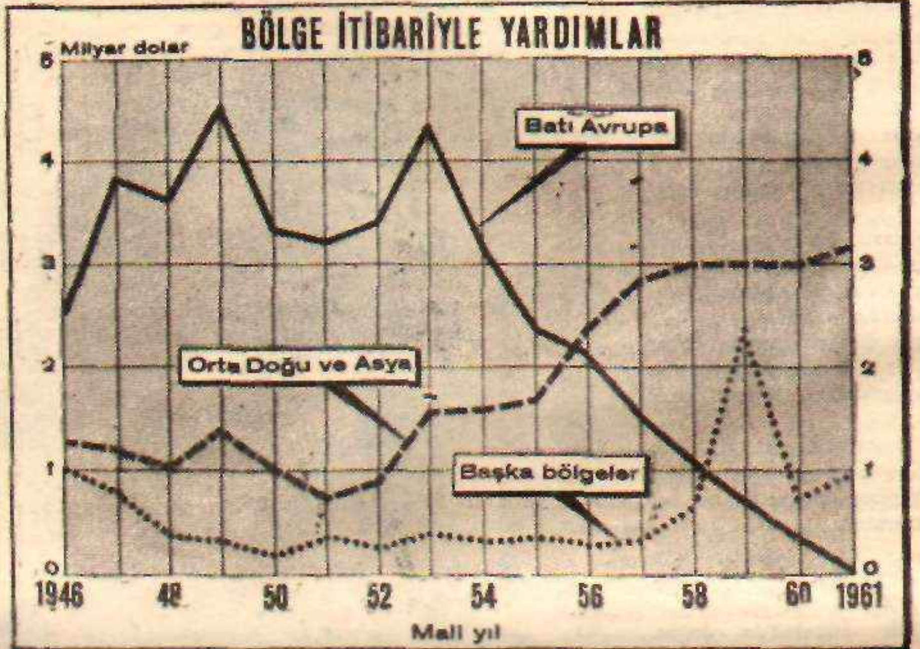
— İşte, bunun içinde! diyor.

İNCELEME

Dış politikamızın değişkenleri: II

Hâlen New York'ta Columbia Üniversitesinde bilimsel incelemelerde bulunan Siyasal Bilgiler Fakültesi mensuplarından Dr. Halûk Ülman, bu yazısında dış politikamıza yeni bir yön verilmesi konusunu ele alıyor.

Bu başlığı taşıyan birinci yazımızda, İkinci Dünya Savaşından sonra Türk dış politikasına yön veren milletlerarası durumda son yıllarda ortaya çıkan gelişmeleri, gözden geçirmiştik. İkinci yazımızda bu gelişmelerin Türk dış politikası üzerine ne etkiler yapabileceğini, dış politikamıza bu gelişmelerin ışığı altında yeni bir yön vermenin mümkün olup olmadığını araştırmaya çalışacağız.

Konuya girmeden, geçen yazıda milletlerarası bağıntılar alanında ortaya çıktığını söylediğimiz yenilikleri şöylece özetlemek iyi olacak:

1. Kuvvetler dengesindeki ve çekirdekli silâhlardaki son gelişmeler karşısında, savunma teşkilâtları eski önemlerini kaybetmiş görünüyorlar: Dünyadaki yeni kuvvetler dengesi, iki blok için de büyük önem taşıyan bölgelerdeki devletlerin, toprak bütünlüğü ve bağımsızlıkları bir büyük devlet tarafından tehdit edilince, bir savunma teşkilâtı içinde olsun olmasınlar, diğer bir büyük devletin kendiliğinden desteğini kazanmalarını gerektirmektedir. Bu bakımdan, İkinci Dünya Savaşı sonunda büyük bir devletin, ya da bir savunma teşkilâtının desteği olmadan bağımsız ve güvenliğini koruyamayacak durumda olan devletler, bugün, iç düzenleri sağlam ve kuvvetli oldukça, dış korkulara kapılmıyorlar.

2. Bir savunma teşkilâtı içinde, ya da büyük bir devletin yanında yer almak bağımsızlık için vazgeçilmez bir gerek olmadığına göre, milletlerarası *savunma bağıntılarına girişmek* savunma giderlerini gereksiz yere kabartacağı gibi istenmeyen bir savaşa katılmak tehlikesini de kendiliğinden çoğaltacaktır.

3. Bu gerçekler anlaşıldıktan sonra, ortaya, Tarafsızlar dediğimiz üçüncü bir blok çıkmıştır. Sovyetler Birliğinin dış yardıma başlamasıyla birlikte bütün dünyada, tarafsızlığın yalnız güvenlik bakımından değil, ekonomik bakımdan da en iyi ödeyen dış politika olduğu konusunda kuvvetli bir inanç belirmiştir. Gerçekten, hiçbir bloka bağlı *olmayan devletler* her iki bloktan da yardım alabilmekte, buna karşılık kendilerini kesin bağlarla iki bloktan birine bağlayan geri kalmış ülkeler —bu arada zaman zaman Türkiye de— dış yardımdan yeteri kadar pay alamamaktan yanıp yakılmaktadırlar.

Türkiyenin gerçekleri ve üye olduğu ortak savunma andlaşmaları

Son yıllarda milletlerarası alanda ortaya çıkan bu önemli gelişmelerin bir kısmı, açıkça görülüyor ki, Türk dış politikasını daha yakından etkileyecek niteliktedir. Örneğin, bundan on yıl önce Sovyetler Birliği karşısında tek sığınak olan NATO üyeliği, bugün Türkiyeyi olmadık nedenlerden çıkacak, üstelik kendi çıkarlarını doğrudan doğruya ilgilendirmeyen bir savaşa katılmak zorunda bırakabilir. Füzelere kumanda eden elektronik araçların radar perdesine yansıyacak kuş sürüleri yüzünden dünyayı felâkete sürüklemeleri, geceleri okunması korkulu romanlarda değil, en ağırbaşlı yayın organlarında, dergilerde uzun uzadıya tartışılan bir olasılıktır. Unutulmaması gerekir ki, yanlışlıkla da başlasa, durdurulması imkânsız bu savaş bundan on yıl öncekilere göre çok yıkıcı, çok yokedici bir savaş olacaktır. Eski Bağdat Paktı, yeni CENTO'ya gelince, Suriyeyi içine alamayan, Irak'ı tarafsızlığa iten, diğer Arap devletlerini ürkütmekten başka bir işe yaramayan bu andlaşmanın son gelişmeler karşısında Türkiyenin güvenliğine ne faydası dokunacağı da, kolay anlaşılır türden değildir. CENTO'nun durumuna Türkiyenin tarafsız ülkelerle bağıntılarını incelerken daha etraflı değineceğiz.

Türkiyenin üye olduğu ortak savunma andlaşmaları konusu konuşulurken, bunların mali ve ekonomik etkilerini *de gözden kaçırmamak gerekir.* Milletlerarası savunma yüklemlerine girmenin Türk bütçesine olağanüstü yükler yüklediği açık bir gerçektir. Bu yüklemler Türkiyenin büyük devletler arasındaki silâhlanma yarışına katılmasını kendi çıkarlarının ötesine taşan bazı gereklere göre plânlamasını gerektirmektedir. Bütün bunlar Türk bütçesine büyük bir yüktür, geniş tutulan savunma giderleri milli gelirin büyük bir kısmını alıp götürmekte, kalkınma hızını önemli ölçüde kısmaktadır. Türkiyenin Batı safına katıldıktan sonra (aşağı yukarı iki milyar dolar tutarında) geniş bir malzeme yardımı aldığı doğrudur ama, bu malzemenin bakımı savunma giderlerini daha kabarttığı gibi, bozulan parçaların konması için gerekli doların bulunması da Türk maliyesi için devamlı bir sorun olmuştur.

Bununla beraber, NATO konusunda kesin bir durum almadan önce, Türkiyenin özel durumu üzerine dikkatle eğilmek gerekir: Doğrudan doğruya bir Sovyet saldırısı olasılığının yok denecek kadar azaldığı şu sırada NATO içinde bulunmanın, hele Türk topraklarındaki —çoğu ikili anlaşmalarla kurulan— yabancı üslerin, Türkiye üzerine gereksiz yıldırımlar çekeceği doğrudur ama, NATO içinde olmasa da, Türkiyenin coğrafi konusu onun büyükler arasında çıkacak bir *savaşın dışında kalmasına elverişli midir?* Böyle bir savaşta Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği Türkiyenin konuşundan yararlanmak istemeyecekler midir? Bundan bir kaç yıl öncesine kadar Türkiyenin büyükler arasında çıkacak bir savaşta tarafsız kalması düşünülemezdi. Fakat çekirdekli silâhları düşman üzerine yöneten taşıma araçlarındaki son gelişmeler, bugün bu kadar kesin konuşmayı önlemektedir. Bunun gibi, ikili anlaşmalarla kurulan yabancı üslerin Türkiyenin *güvenliğine katkısı da bugün eskisi kadar kesin değildir.*

Ne olursa olsun, dış politikamızı düzenleyenlerle savunma uzmanlarımızın bu sorunları uzun uzadıya tartışmalarının sırası gelmiştir. Kütle yokedici si*lâhlarının görülmemiş gelişmesi,* bu yeniden değerlendirmeyi kaçınılmaz yapmaktadır. Bunun tersine bir davranış, dünya gerçeklerine göz yummak olur.

Diğer yandan, Türkiyenin NATO üyesi olarak da dünya barışı ve kendi güvenliği için yapabileceği çalışmalar vardır. Kendi güvenliği için, bir kere, bununla doğrudan doğruya ilgili olmayan milletlerarası yüklemlerden kurtulmak, hele zararlı olanlardan mutlaka kurtulmak zorundadır. Kalkınmasını sağlamak için savunma giderlerini yeniden gözden geçirmek, bunu yaparken *de* kendi milli çıkarlarının dışında hiç bir düşünceye itibar etmemek zorundadır. Dünya barışına hizmet etmek için de kendi yeterliğince milletlerarası gerginliğin azalmasına çalışmak, kendini ve bütün insanlığı savaş tehdidinden kurtaracak silâhsızlanma konusunda olumlu bir tutum *takınmak zorundadır.* Gelecek yazımızda, özellikle, bu son iki gerek üzerinde duracağız.

Batılı dostlarımız ve dış yardım

Burada şu kadarını söylemekle yetinelim: Milletlerarası gerginliğin azalmasına yardım etmek, silâhsızlanma konusunda olumlu bir tutum takınabilmek için, genel olarak, komünist blok devletleriyle ve tarafsız ülkelerle olan bağıntılarımızı yeniden gözden geçirmek, sömürgecilik sorunu karşısında bize yakışır bir durum almak, atom denemelerinin hemen durdurulmasını, hemen tam bir silâhsızlanmaya gidilmesini savunmak zorundayız. Bu davranışlarımız da, ister istemez, zaman zaman Batılı dostlarımızdan bağımsız bir dış politika izlememizi gerektirecektir. Oysa bunu gerçekleştirmek söylendiği kadar kolay değil. Batılı dostlarımız, kendi çıkarları gerektirince, Türkiyenin değil yalnız dış politika sorunlarında, kendi iç politika sorunlarında bile istediği kadar bağımsız olmasını hoş karşılamıyorlar. Batılıların Türk iç ve dış politikasına yön vermek için kullandıkları en önemli koz da, Türkiyenin o kadar muhtaç olduğu dış yardımdır. YÖN'de çıkan yazısında, Numan Esin 27 Mayıs devriminin bugünkü akımına *girmesinde «dış etkilerin zorlaması»* na değinirken, bunu söylüyor olmalıdır.

Gerçekten, ötedenberi devam edegelmekle beraber, Batılı dış yardımın Türk politikası üzerindeki etkileri ancak 27 Mayısla birlikte gün ışığına çıkmıştır. Devrim yöneticileri başlangıçta bu etkilerden kurtulmak için bazı denemeler yapmak istemişler, fakat Batının zorlaması baskın çıkmıştır. Öte yandan, seçimlerden sonra bile bir süre sözü edilen Sovyet yardımı da, bazı politik şartlara bağlı bulunduğu için olsa gerek, kesin bir sonuca ulaşmamıştır. Türkiyenin Batı ile bugünkü bağıntıları sürüp gittikçe, Sovyetler Birliğinden yardım istemek ve almak esasen mümkün de değildir. Türkiye, zaman zaman yetersizliğinden dert yansa da, dış yardım için Batı devletlerinin eline bakacaktır.

Dış yardım konusunda Batıya ne kadar bağlı olursak olalım, yaptıkları yardımın Batılılara Türk iç ve dış politikasına karışmak hakkı vermeyeceğini davranışlarımızda açıkça duyurmamız gerekir. Türkiyenin iç düzen ve gelişmesi konusunda da, dış siyasi konusunda da karar alıp uygulamak yalnız Türk halkının yetkisi içinde kalan bir iştir. Batılı dostlarımız eğer bize dış yardım yapıyorlarsa, bunun, Türkiyenin kuvvetli olmasında kendi çıkarları olduğu için yapmaktadırlar. Türk iç ve dış politikasını yönetenler, Batılı yöneticilere bu gerçeği korkusuzca hatırlatmalıdırlar. Hele yapılan yardımlar Türkiyede çağdaş bir devletçilik düzenini köstekleyecek şartlara bağlanıyorsa, buna hiç izin verilmemelidir.

Bu söylediklerimizi gerçekleştirmek kolay mı? Eğer bugünkü yöneticilerimiz düşünce ve tutumları değiştirmez, bütün kalkınma ümitlerini dış yardıma bağlamakta devam ederlerse elbette kolay değil. Ancak, kalkınmak için bütün iç kaynakları en verimli şekilde kullanacak bir ekonomik düzen kurulduğu gün, Türkiye Batılı dostlarına bu düzeni ne bahasına olursa olsun korumaya kararlı olduğunu, bunun için gerekirse dış yardımdan vazgeçeceğini ve bundan doğacak sonuçların sorumunu üzerine alamıyacağını duyurursa, Batılıların tutumu kendiliğinden değişecektir. Batılılar bugün Türkiyeye yaptıkları dış yardımı bazı şartlara bağlamak yetkisini kendilerinde buluyorlarsa, bu, Türkiyenin kendine has bir kalkınma felsefesi olmadığını anladıkları içindir. Türkiye bu felsefeyi bulduğu gün, içeride ve dışarıda eski itibar ve kuvvetini kazanacaktır.

Halûk ÜLMAN

LAOS

Amerika, 1956 da reddettiği koalisyonu 1962 de çok daha kötü şartlar altında kabullendi. Fakat ikinci koalisyon yaşayacağa benzemiyor.

Zoraki koalisyon

1956 da Laos, şimdi Amerikanın ısrarla istediği tarafsız bir ülkeydi. O zaman da başta, şimdi Amerikalıların bir koalisyon hükûmetinin başına geçmesini istediği Prens Suvanna Fuma bulunuyordu. Prens Fuma, üvey kardeşi solcu Sufanuvong'un birliklerinin kontrolünde bulunan iki eyaleti Laos krallığına katmış, Prens Sunuvog'u da kabineye almıştı. Herşey yolunda gidiyordu. Fakat, az sonra Laos seçimlerinde Prens Sufanuvong'un solcu taraftarları, Millî Meclisteki 21 üyelikten 9 unu ele geçirince işler değişti. Dünyanın başına bugünkü bir çok başağrılarını hediye etmiş olan müteveffa Amerikan Dışişleri Bakanı John Foster Dulles, başında kardeşi Allen Dulles'ın bulunduğu «Amerikan Merkez İstihbarat Teşkilâtı» nın (CIA) ajanları vasıtasiyle tarafsız Prens Fuma'ya oyunlar hazırlamağa başladı. Bütün meziyeti antikomünist olmaktan başka bir şey olmayan sağcı General Fumi Nosavan'a el altından yardım edildi. General Nosavan, Prens Sufanuvong'u hapsettirdi, hileli seçimlerle işbaşına geçti. Dulles ve CIA görünüşte büyük bir zafer kazanmıştı. Ama Birleşik Amerikanın iktisadi yardımı, hemen bütün Güney Doğu Asya ülkelerinde olduğu gibi işbaşındakiler tarafından çarçur edildi, suiistimaller alabildiğine genişledi, vadedilen ıslahattan hiç biri yapılmadı. Hapisteki Prens kaçtı, hem de yanına bir sürü muhafız da alarak. Bunun ardından 1960 Ağustosunda Kong Li adında bir yüzbaşı askeri bir darbe yaparak Prens Puma'yı yeniden işbaşına getirdi. Dulles'ın ajanları General Nosavan'ı da alarak güneye çekildiler. Ondan sonra uzun bir çete savaşı başladı. Kong Li, solcu Ürens Sufanuvong ile birleşti. Tarafsız lider Prens Fuma da kendilerini destekledi. General Nosavan Amerikadan aldığı askerî ve malî yardıma rağmen sürekli olarak yenilgiye uğruyordu. Bunun üzerine 1961 de Cenevrede Laos konusunda yapılan uluslararası konferansta bir ateş kes anlaşmasına varıldı. Eisenhower idaresinden ve CIA'dan bu kötü mirası yüklenen Kennedy idaresi, Sovyetler Birliği ile Laos'un «tarafsız ve bağımsız» bir statüye bağlanması hususunda anlaşmıştı. ama, bu defa da eskiden desteklediği General Nosavan'a söz geçiremiyordu. Fakat Laos'lu üç prens arasında sonu gelmiyen müzakerelerden bir iş çıkmadığını gören solcu Patet Lao kuvvetleri güneye doğru ilerleyip Tayland sınırlarına dayanınca Güney Doğu Asya'da bir savaşın patlaması ihtimali herkesi ürküttü.

Geçen hafta Jarres ovasında bir kere daha bir araya gelen üç prens, nihayet bir millî birlik hükûmeti kurmak hususunda anlaştılar. Önceden kararlaştırıldığı gibi hükûmet Prens Suvanna Fuma'nın başkanlığında kurulacaktı. Solcu Prens Sufanuvong Başbakan yardımcılığı ile İktisat ve Plânlama Bakanlığını üzerine alıyordu, sağcı General Nosavan'a da yine başbakan yerdımcılığıyla birlikte Maliye Bakanlığı veriliyordu. Kabine Suvanna Fuma eğilimdeki yedi tarafsız, Susanuvong eğiliminde dört solcu, General Nosavan eğilimde dört sağcı ve ayrıca Laos kralının isteği üzerine dört bağımsız üye olmak üzere 19 kişiden meydana gelecekti. Böylece Birleşik Amerika, beceriksiz siyasetçileri ve işgüzar ajanları sayesinde altı yıl öncekinden daha kötü bir sonuca varıyordu.

Bozulmağa elverişli denge

Kaldı ki, üç prensin bir koalisyon hükûmetinde birleşmeleri Laos meselesini çözüme ulaştırma değildir, aksine belki de asıl güçlük bundan sonra başlıyacaktır.

Prens Fuma nın kabinesini kurduktan sonra Laos'u temsil edecek tek bir heyet kurması ve Cenevre'de toplanan 14 üyeli Laos Milletlerarası Konferansına böylece katılması beklenmektedir. Konferansta elde edilmesi gereken hususlar nelerdir? Anlaşmaya varılmasından belirli bir süre sonra Laos'taki bütün yabancı birliklerin geri alınması; sağcı, tarafsız ve sol eğilimli kuvvetlerin tek bir Laos ordusu olarak birleştirilmesi; Laos'un tarafsızlığına ve bağımsızlığına saygı gösterileceği hususunda konferans üyelerinin bir deklârasyon imzalamaları; Laos hükûmetinin de tarafsız kalacağına dair bir deklârasyon yayımlaması; Laos Milletlerarası Kontrol Komisyonunun yetki ve görevlerinin belirlenmesi; esirlerin serbest bırakılması... Başlıca hususlardır. Bunların gerçekleştirilmesinde epey güçlük çekileceğini söylemek kehanet olmaz. Öte yandan, üç ayrı eğilimde (şimdi yeni çıkan bağımsızları da katarsak dört ayrı eğilimden) meydana gelen «koalisyon hükûmeti» nde kararların oybirliğiyle alınması gerekmektedir ki, bir yıldan uzun bir süredir en tehlikeli şartlar altında bile birbiriyle anlaşmağa yanaşmayan prenslerin bunu nasıl sağlıyabilecekleri zihinleri kurcalamaktadır. Nitekim, bir habere göre, sağcı General Nosavan daha Jarres ovasındaki anlaşmanın ertesi günü mızıklanmağa başlamış ve koalisyon hükûmetinde alınan kararları veto edebileceğinden, meselâ bu arada bir Sovyet yardım teklifini reddedeceğinden söz açmağa başlamıştır.

İSPANYA

Franco, rahipleri ve hür fikirli muhafazakârları da komünistlikle suçlandırmaya başdı. Bu, sonun başlangıcıdır.

Kırk katır mı? Kırk satır mı?.

Franco'nun sendikalardan sonra kilise ve muhalefet ile çalışmak zorunda kalacağı artık iyiden iyiye anlaşılmağa başlamıştır. Gerçi Franco'cular önce bir sessizlik kampanyasına, sonra her zamanki âdetleri veçhile İspanyadaki bütün huzursuzluğun sebebini komünistlere yüklemeğe, yabancı basının İspanyadaki olayları yalan yanlış, mübalâğalı olarak yansıttığı ileri sürmekle işe başlamışlarsa da, mızrak çuvala sığmayacağı için bundan vazgeçmek zorunda kalmışlar, davranışlarıyla kendi kendilerini yalanlamışlardır. Bu davranışlardan biri din adamlarına karşı açıkça cephe almak, bazı din adamlarını hapsettirmektir. Hattâ bu arada o kadar ileri gidilmiştir ki, İspanyada her pazar radyodan naklen verilmesi âdet olan kilise âyinleri, grevcileri teşvik ediyor diye, durdurulmuştur. Gerçi bunun sonunla uyanan büyük tepki karşısında karar hemen geri alınmıştır, ama Franco'cular başka açıklar vermeğe devam etmişlerdir. Bu açık, İspanyadaki huzursuzluğun bir «komünist tahriki» olduğunu iddia eden Francocuların geçen hafta içinde solculuğu şöyle dursun, muhafazakâr, sağcı, hattâ bir zamanlar aşırı Franco'cu olan şimdiki muhalifleri teker teker tevkif etmeleri olmuştur. Tevkifin sebebi, İspanyada muhalefeti temsil eden belli başlı kimselerin, «Avrupa Hareketi» nin Münich'te düzenlediği toplantıdan yararlanarak bu şehirde «yurt içi ve yurt dışı İspanyol muhalefeti» ni bir araya getiren bir toplantıya katılmalarıdır. Bu toplantı, iki buçuk aydır devam eden grevlerin, İspanyadaki huzursuzluğun ancak bir yönü olduğunu, gerçekte Franco rejimine karşı gittikçe artan ve genişleyen ve çeşitli eğilimdeki insanları bir araya getiren bir memnuniyetsizliğin hüküm sürdüğünü ortaya koymuştur. Münich toplantısında yapılan konuşmalar bunu göstermektedir.

Nitekim toplantıda konuşan tanınmış İspanyol yazarı Salvador de Madariaga demiştir ki: «6 Haziran 1962 günü, iç savaşın sona erdiği hürriyeti seçip anayurtlarını kaybedenler ile anayurtta kalmak için hürriyetlerini kaybedenlerin uzlaştığı bir tarih olarak anılacaktır.» Sürgündeki yazarın bu sözleri İspanyadan gelen sağcı hıristiyan demokrat Gil Robles tarafından da tasdik edilmiştir.

Franco'cular ise buna ancak, toplantıya katılanları anayurt ile hürriyet arasında yeni bir seçim yapmağa zorlamaktan ibaret kalmıştır. Gerçekten de Münich toplantısından dönen İspanyol muhalefeti mensupları Madrit havaalanından Emniyet Genel Müdürlüğüne gönderilmiştir ve kendilerine Kanarya takımadalarından birinde mecburî ikameti mi, yoksa yabancı bir ülkede sürgün olarak yaşamağı mı tercih ettikleri sorulmuştur. Münich toplantısı üzerine alelacele çıkarılan ve İspanyol hükûmetine İspanyadaki her vatandaşı istediği yerde ikamete mecbur etmek hakkını veren kanun-kararname böylece uygulanmağa başlamış ve böylece bazı muhalifler Kanarya adalarına bazıları da yabancı ülkelere sürülmüştür. Haklarında bu tedbirin uygulandığı kimselerin kişilikleri Francocuların komünist tahriki isnadını boşa çıkarmaktadır.

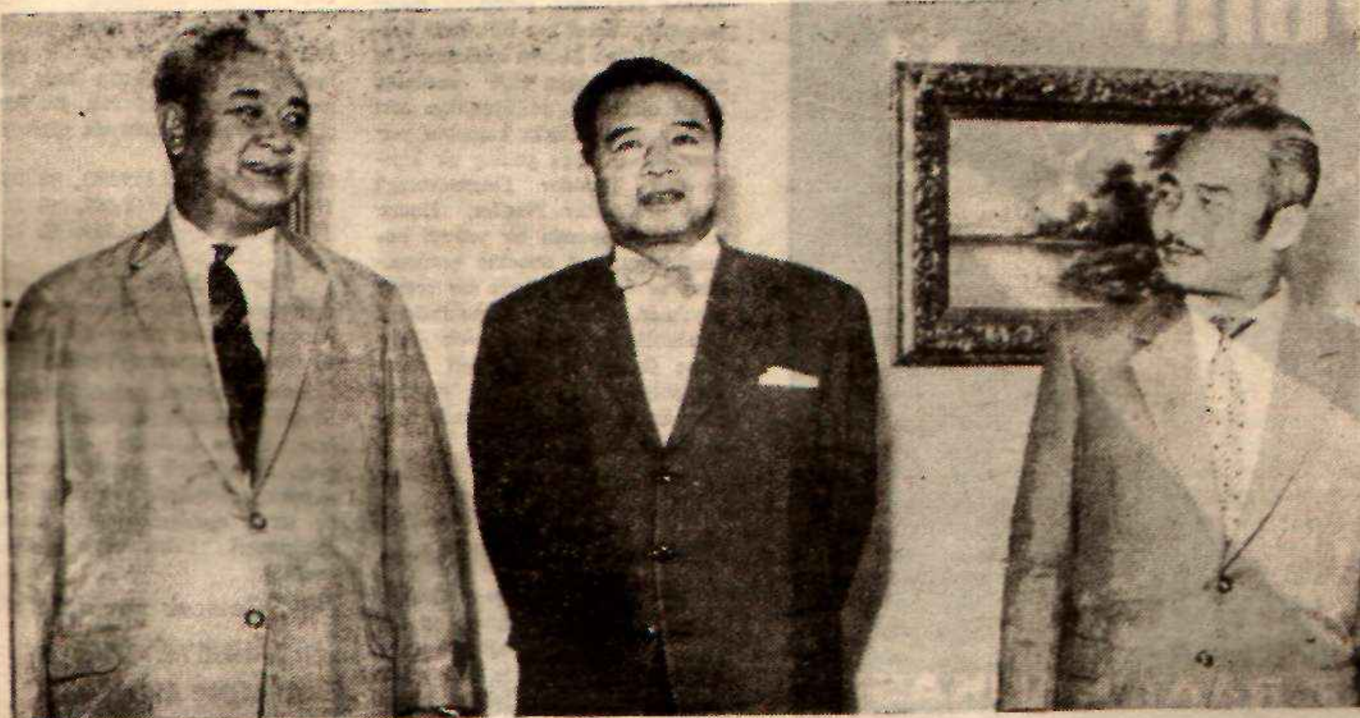
GÜNEY KORE

Yabancı topraklarda suç işleyen Amerikan askerinin Amerikan mahkemelerinde yargılanması Güney Kore'de de protestolara yol açtı. Bizde 27 Mayıs'tan sonra alevlenen bu mesele unutuldu. daha doğrusu uyutuldu.

Bir polis olayı

Bu ayın başlarında Kore'deki Birleşmiş Milletler kuvvetlerinde hizmet göre iki Amerikan teğmeni, Güney Koreli bir sivili hırsızlıkla suçlandırarak bayıltıncaya kadar dövdükleri zaman belki de buna benzer öbür olaylarda olduğu gibi hiç bir ceza görmeyeceklerini sanmışlardı. Ama öyle olmadı. Basit polis olayı genişledikçe genişledi, siyasi bir olay haline geldi. Bu gibi olayların sık sık tekrarlanması karşısında sabırları tükenen öğrenciler birbiri ardından gösterilere başladılar ve Amerikan askerlerinin Güney Kore'de işlediği suçların Amerikan mahkemelerinde bakılmasını gerektiren «Kuvvetler Anlaşması» nın değiştirilmesini istediler.

Öğrencileri yatıştırmağa çalışan Güney Kore Cunta hükûmeti de bu isteği desteklemekte geri kalmadı. Fakat öğrenciler kuru vaatlere kulak asmadıkları için, aralarından bazılarının tevkif edilmesine rağmen, gösterilerine günlerce devam ettiler. Durum gerginleşti. Hattâ Birleşmiş Milletler Komutanlığı Amerikan askerlerine kışlalarından dışarı çıkmama emrini verdi. Bunun üzerine Amerikan Dışişleri Bakanlığı olaydan üzüntü duyulduğunu «Kuvvetler Anlaşması» nın yeniden gözden geçirileceğini bildirdi. Bu arada olaya sebep olan iki teğmen tevkif edilip gönderildikten sonra Amerikan Askerî Mahkemesince suçlu görülerek mahkûm oldular. Üstelik yalnız adam dövmekten değil, soruşturma sırasında yalan beyanda bulunmaktan. Bununla birlikte Güney Koreli öğrenciler, iki teğmene verilen altıyüzer dolar para cezasını ve altışar ay komutanlık görevinden uzaklaştırılmayı çok hafif bulmuşlar ve adı geçen anlaşmanın mutlaka değiştirilmesi gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Olayın siyasi yönü henüz kapanmış değildir.

Bun-Um, Suvanna Fuma ve Sufanuvong bir arada
Prensler Koalisyonu

NASIL ÇILDIRILIR?

Hitler, Hindenburg'a karşı...

7 Ocak 1932 de Hitler, Brüning ve Schleicher'le görüştü, 10 Ocakta ikinci bir görüşme daha oldu. Brüning, Nazi Partisinin Hindenburg'un Cumhurbaşkanlığı süresinin uzatılmasını kabul etmesini yeniden ileri sürdü. Nazi Partisi bunu kabul ederse, kendisi, savaş tazminatının kaldırılması ve silâhlanmada eşitlik meselelerini halleder etmez istifa edecekti. Bazı kaynaklara göre de, Brüning Hitler'e yeni bir yem uzattı: Hindenburg'a, kendisinin yerine başbakanlık için Hitler'i teklif edecekti.

Hitler, kesin cevabını hemen vermedi; «Kaiserhof Hotel» e çekildi ve orada müşavirlerinin fikrini aldı. Gregor Strasser, Brüning plânının kabulünü istiyordu, zira ona göre, bir seçim yapılırsa bunu Hindenburg kazanacaktı. Goebbels ile Roehm ise teklifin kesin olarak reddini istiyorlardı. Goebels hatıra defterindeki 7 Ocak tarihli notta şunları yazıyordu: «Mesele, Cumhurbaşkanlığı meselesi değil. Brüning sadece durumunu süresiz olarak sağlamlaştırmak istiyor... İktidar için satranç partisi başladı: şimdi esas olan kuvvetli kalmak uzlaşma kabul etmemekti».

Hitler de Brüning'in durumunu kuvvetlendirmeğe, böylelikle Cumhuriyeti yeniden zaman kazandırmağa bir sebep görmüyordu. Fakat 12 Ocakta plânı büyük bir şiddetle reddeden Muertenberg'in aksine Hitler daha dolambaçlı bir yol izledi: Başbakana değil, fakat başka bir vasıtayla Cumhurbaşkanına, Brüning'in teklifini anayasaya aykırı bulduğunu, yalnız Mareşal Brüning'in plânını reddettiği takdirde Hindenburg'un yeniden seçimini destekliyeceğini söyliyerek «hayır» dedi. Hitler, Kaiserhof'taki gizli bir görüşmede, başbakanlık müsteşarı Otto von Meissner'e, «milli» bir hükûmet kurmak, Reichstag ve Prusya diyet meclisi için yeni seçimlere gidilmesini sağlıyan kararnameleri yayınlamak amacıyla Brüning'i iş başından uzaklaştırması şartiyle Hindenburg'u seçimlerde destekliyeceğini bildirdi.

Hindenburg

Hindenburg teklifi kabul etmedi. Kendisinin dostları ve taraftarları sayılması gereken Nazilerin ve milliyetçilerin, bir seçim kampanyası sınavından kendisini kurtarmayı reddetmelerinden alınan Hindenburg, seçimlere yeniden adaylığını koymağı kabul etti. Fakat, milliyetçi partilere karşı beslediği bu güceniklige ilâve olarak Brüning'e de gücendi. Brüning'in, milliyetçilerle giriştiği müzakereleri başarıyla yürütemediğini, böylelikle 1925 de liberallerin ve Marxistlerin adaylarına karşı kendisini Cumhurbaşkanlığına seçen milliyetçilere karşı şimdi kendini acı bir mücadeleye soktuğu sanısındaydı. Hindenburg Cumhurbaşkanlığı seçimini şimdi ancak sosyalistlerin ve sendikaların yardımiyle kazanabilirdi ki, bunlara şimdiye kadar daima en aşağılayıcı nazarlarla, bakmıştı. Bundan dolayıdır ki, daha kısa zaman önce «Bismarck'tan beri en iyisi» diye vasıflandırdığı başbakanı ile arasına bir soğukluk girdi. Brüning'e karşı aynı soğukluğu, onu bu göreve tayin ettiren von Schleicher de duymağa başlamıştı. Von Schleicher'e göre, bu dürüst katolik siyasetçi hayat kırıklığı uyandırmıştı; Cumhuriyetin tanıdığı en sevimli iktidarı temsil ediyordu. Şu halde Brüning'in iş başından uzaklaşması gerekiyordu. Onunla birlikte belki von Schleicher'in sevgili komutanı General Groener'in gelecek için tasarladığı plânları hiç de anlamışa benzemiyordu. Fakat entrikacı generalin acelesi yoktu. Brüning ile Groener, Hindenburg Cumhurbaşkanlığına yeniden seçilinceye kadar iktidarda kalabilirlerdi. Onların desteği olmaksızın yaşlı mareşal belki de seçilemezdi.

Hitler Cumhurbaşkanı adayı!..

Adolf Hitler'in hayatında birçok anlar olmuştur ki, güç bir karar almak zorunda kaldığı vakit ne yapacağını şaşırmıştır. 1932 Ocağında Hitler'in karşısına çıkan mesele şuydu: Cumhurbaşkanlığı seçimlerine adaylığını koymalı mı koymamalı mı? Zira Hindenburg, yenilmez bir aday olarak biliniyordu. Efsanevi kahraman, yalnızca bazı sağcı unsurların değil fakat 1925 seçimlerinde kendisine karşı oy kullanan demokratik partilerin desteğini de sağlıyacaktı. Zira demokratik partiler şimdi Hindenburg'u cumhuriyetin kurtarıcısı olarak görüyorlardı. Mareşalin karşısına çıkıp, hiç şüphe götürmeyecek bir yenilgiye uğramak, nazilerin önce mahalli seçimlerden sonra da 1930 genel seçimlerinde kafalara yerleştirdikleri «yenilmezlik» ününü tehlikeye atmaz mıydı? Fakat buna karşılık da, cumhurbaşkanlığı seçimlerine katılmamak, zayıflığın, nasyonal sosyalizmin iktidarın eşiğinde kendine güvenememesinin itirafı olmaz mıydı? Üstelik bir mesele daha vardı: Hitler'in o sırada seçilme hakkı yoktu. Alman vatandaşı değildi.

Goebbels, Hitler'i adaylığını bir an önce açıklamağa zorluyordu. Fakat Hitler bir türlü karar veremiyordu. Öyle ki, sonunda Hitler'in yerine kararı Hindenburg verdi: Yaşlı cumhurbaşkanı 15 Şubatta, cumhurbaşkanlığına adaylığını koyduğunu resmen açıkladı. Bunun üzerine Hitler de 22 Şubatta kendi adaylığını koydu.

Cumhurbaşkanlığı seçimi için yapılan mücadele çetin ve şaşırtıcı oldu. Goebbels, Reichstag'ta Hindenburg'u «asker kaçağı partisinin adayı» diye adlandırdı ve cumhurbaşkanına hakaretten dolayı salondan çıkartıldı. Berlin'de çıkan ve 1925 te Hindenburg'un adaylığını destekliyen «Deutsche Zeitung» gazetesi ise şimdi mareşale şiddetle çatıyor ve şunları yazıyordu: «Bugünkü mesele bunu öğrenmektir: Acaba milletlerarası hainler ve barış taraflısı domuzlar, Hidenburg'un rızasıyla, Almanya'yı tamamiyle mahvedecekler midir?

Seçim kampanyasının harareti içinde, eski geleneksel sınıf ve parti kuralları tamamiyle altüst olmuştu. Prusyalı, protestan, muhafazakâr, kralcı olan Hindenburg, sosyalistler, sendikalar, Brüning'in Merkez Partisi katolikleri, burjuva liberal ve demokratik partilerin kalıntıları tarafından destekleniyordu. Avusturyalı, katolik eski serseri, «nasyonal sosyalist», küçük burjuvazi kütlelerinin şefi olan Hitler ise kendi taraftarlarından başka, Kuzeyin proteston büyük burjuvaları, toprak ağası Junker'ler, kralcılar, hattâ son dakikada doğrudan doğruya Kronprinz tarafından destekleniyordu. İki adayın daha yarışmaya katılmasıyla, karışıklık daha da arttı. Bu iki adaydan hiçbiri seçimi kazanmak umudunu beslemiyordu, fakat her biri, belli başlı adaylardan birinin seçilmesi için gerekli çoğunluğu elde etmesine engel olabilirdi. Milliyetçiler, eski yarbay, Stahlheim'in komutan yardımcısı, oldukça gülünç bir kimse olan Theodor Duersterberg'i aday gösterdiler. Naziler, Duersterberg'in soyunda bir yahudi bulunduğunu keşf etmekte gecikmediler ve bundan büyük bir sevinç duydular. Sosyal demokratların Hindenburg'u desteklemekle «işçilere ihanet ettiğini» ileri süren komünistler ise, partinin başkanı olan Ernst Thaelmann'ın adaylığını koydular.

Hitler tâbiyet değiştiriyor

Seçim kampanyası henüz başlamıştı ki, Hitler tâbiyetinden doğan meseleyi halletti. 25 Şubatta Brunswick devletinin nazi olan İçişleri bakanının Hitler'i Berlin'deki Brunswick ortaelçiliğine ataşe tayin ettiği açıklandı. Bu «opera—komik» davranışı sayesinde nazi şefi otomatikman Brunswick'in, dolayısiyle Almanya'nın tâbiyetine geçmiş oluyordu.

Hitler bu engeli kolaylıkla aşar aşmaz, büyük bir seçim kampanyasına girişti. Hitler, Goebbels ve Strasser, Almanya'nın o zamana kadar görmediği bir propaganda kampanyası açtılar. Şehirlerin ve kasabaların duvarlarını çiğ renkli milyonlarca afişle örttüler, 8 milyon el ilânı dağıttılar, parti organı gazetelerden ilâve baskı olarak 12 milyon nüsha çıkardılar, günde üç bin toplantı düzenlediler ve Almanya'da ilk defa olarak seçim mücadelesinde sinemadan ve plâklardan faydalandılar.

Hindenburg'a gelince, o yalnız bir kere, seçim gününün arifesinde konuştu. Hindenburg'un bu konuşması, seçim kampanyasındaki en ağırbaşlı konuşmalardan biriydi ve etkisi büyük oldu. Yaşlı cumburbaşkanı şöyle diyordu:

«Yalnız bir tarafın aşırı düşüncelerini temsil eden bir parti adamının seçilmesi, halkın çoğunluğunun buna karşı çıkmasına yol açacak, bu da Almanya'yı sonu tahmin edilemiyecek ciddî tehlikelerle karşı karşıya bırakacaktır. Görevim, böyle bir duruma engel olmaktır. Seçimde kaybetsem bile, hiç olmazsa buhran ânında görevden kaçmış olmak ithamından kurtulmuş olacağım. Bana oy verilmesini istemiyenlerin oylarını ben de istemiyorum.»

Hindenburg'a oy verenlerin sayısı, cumhurbaşkanlığına seçilmek için gerekli olan mutlak çoğunluktan % 4 eksikti. 13 Mart 1932 deki cumhurbaşkanlığı seçimlerinin sonucu şöyleydi:

Hindenburg :	18.651.697,	% 49,6
Hitler :	11.339.446,	% 39,1
Thaelmann :	4.983.341,	% 13,2
Duersterberg:	2.447.729,	% 6,8

Bu sonuçlar, bütün taraflar için de hayal kırıklığı uyandırdı. Yaşlı cumhurbaşkanı, nazi demagogundan 7 milyon oy fazla almıştı, fakat mutlak çoğunluğu sağlıyamamıştı. Bundan dolayı, en fazla oy alan adayın seçileceği yeni bir oylama gerekiyordu. Hitler, nazilerin 1930 dan beri topladıkları bütün oylardan 5 milyon fazlasını almıştı fakat yine de Hindenburg'un epey gerilerinde kalıyordu. Bundan dolayı, ikinci oylamadan önce daha büyük çapta bir propaganda çalışmasına girişti. Hattâ Berlin'deki bir seçim kampanyası konuşmasında şu vaatte bulundu: «Üçüncü Reich'ta her Alman kızı bir koca bulacaktır!» Milliyetçiler de Duesterberg'in adaylığını geri alarak taraftarlarını Hitler'e oy vermeğe çağırdılar. Nazi hareketini destekleyen Kronprinz Friedrich Wilhelm de «Hitler'e oy vereceğim» diye açıkça ilân etti.

10 Nisan 1932 günü yapılan ikinci oylama yağmurlu bir güne rasladı ve 1 milyondan fazla seçmen oylamaya katılmadı. Bu ikinci oylamanın sonucu da şöyleydi:

Hindenburg :	19.359.983,	% 53
Hitler :	13.418.447,	% 36,8
Thaelmann :	3.706.759,	% 10,2

Her ne kadar Hitler önceki seçimdekinden 2 milyon oy fazla Hindenburg ise yalnız 1 milyon oy fazlasını kazanmışlarsa da, yaşlı mareşal mutlak çoğunluğu daha büyük bir farkla sağlamıştı. Böylece, Alman halkının yarısından çoğu demokratik cumhuriyete inancını belirtmişti; hem sağcı hem de solcu aşırıları kesin olarak reddetmişti. Yahut böyle görünüyordu.

Gelecek sayıda:
SAHNEYE GİREN GÜLÜNÇ BİR ŞAHIS: VON PAPEN

TİYATRO

Necati Cumalı - Nalınlar - Zekî Kız

Oyuncularımızın çoğu, yerli oyunlarda oynamayı memurların Doğu hizmeti çeşidinden zor katlanılacak bir ödev sayarlar. Yabancı eserlerde rol alınca, Batının gösterişli başkentlerinde boy göstermişçesine keyiflenirler...

Bernard Shaw'ın oynaması bir hafta süren «Methuselah'a Dönüş», «Back to Methuselah» adlı oyununda, insan ömrünü çok kısa bulan, yeteri kadar akıllı, bilgili, güçlü olmak için en az üçyüz yıl yaşamamız gerektiğini savunan (biri rahip, biri biyolog) Barnabas kardeşlere göre istemek başarmaktır. Uzun yaşamak için istemek yeter. Bir politikacı şöyle karşı çıkar Barnabas kardeşlere: «Yani, uzun yaşamak için sadece yaşamağı istemekten daha pratik bir teklifiniz yok mu? Sadece istemek ömrü uzatmağa yetseydi hepimiz dünyaya kazık kakardık. Herkes dünya durdukça yaşamağı arzular. Neden yaşamıyor?»

Biyoloğun cevabı şu: «Herkes milyoner olmağı arzular. Neden olmuyor? Neden mi? Çünkü milyoner olmağa özenen adamlar açlıktan gebereceklerini bilseler, bir kenara beş kuruş koymazlar. Hep yaşamak istiyenler içkiyle başı hoş olmayanların, ağzına tütün koymayanların daha uzun yaşadığını bal gibi bilirler. Gene de bir kadeh düşük bira içmeğe, pipolarını daha seyrek doldurmağa yanaşmazlar. Önemsemek, heveslenmek, istemek değildir.» Rahip şöyle devam eder: «Ivır zıvır istekleri, gereklilik inancıyla pekleştirilip yaratıcılığa yöneltilen iradenin mucize yaratan gücüyle karıştırmayın.»

Bizde eli kalem tutanlardan bir çoğu oyun yazmağa heveslenir, özenir ama pek azı bunu gerçekten ister. Necati Cumalı oyun yazmak için canını dişine takmış tek tük yazarlarımızdan biridir. «Nalınlar» ın Ankara Premier'inde alkışlar arasında sahneye çıkınca sevinçten, heyecandan boğazım düğümlendi. Çünkü başarıya ulaşıncaya kadar çektiği çileleri yakından bilirim. Çabuk yılan, yüreksizin biri olsaydı çoktan geçerdi bu sevdadan. Ama engelleri aşacak kadar kuvvetle, güçlükleri yenecek kadar uzun zaman istemesini bildi. Kent oyuncularının «Nalınlar» ı böyle canla başla oynamaları Cumalı'ya bütün çektiklerini, belki bütün çekeceklerini, ödeyecek kadar güzel bir tutum.

Oyuncularımızın çoğu yerli oyunlarda oynamağı memurların Doğu hizmeti çeşidinden zor katlanılacak bir ödev sayarlar. Yabancı eserlerde rol alınca Batının gösterişli başkentlerinde boy göstermişçesine keyiflenirler. Anadolu iç açıcı, sıcak bir yer olmak için [illegible] ister, sahnede bile. Nalınlar'ın insanları bizim insanlarımız renkler bizim sesler bizim. Cumalı Türkçe deyimleri, şive özelliklerini ustaca kullanmış. Tüy değiştirme çağındaki kuş gibi ağır aksak öter güzel Türkçemiz ama ustasının elinde şakıyor. Oyuncuları Ege köylülerinin diliyle konuşturmak bu oyunda pek tatlı olmuş. Ama bütün köy oyunlarında şive taklidine gitmek şart mı? Bir takım tekrarlar, cümle bozuklukları, bölge deyimleriyle köylü ağzı verilemez mi?

Nalınlar, yazarın «Tütün Zamanı» adlı romanı gibi bir kız kaçırma olayı üzerine kurulmuş. Bir çeşit Ferhat ile Şirin öyküsü. Yalnız oyunun ikinci derecedeki kişileri genç sevgililerden daha iyi işlenmiş. Örneğin çöpçatan Döndü Bacı'ya «Şirin» Seherden çok daha zengin bir kişilik verilmiş. Kızın ağabeyi Ömer üzerinde «Ferhat» Osmandan çok daha fazla durulmuş. Anlaşılan genç sevgilileri fazla allayıp pullamadan seyirciye kabul ettirmek, sevdirmek her zaman daha kolay. Mercutio, Romeo'dan, dadısı Juliet'ten daha renkli kişilerdir.

Yazarın sahnede ikiden fazla kişi bulundurmaktan ürküyormuş gibi hareket etmesine akıl erdiremedim. Oyun daha çok dialogue'lar üzerine dayanıyor. İki kişi konuşurken bir üçüncüsü gelmiye görsün, öncekilerden biri başını alıp gidiyor. II nci perdenin V nci sahnesinde Döndü, Muhtar, Seher ve annesi Esma (bence oyunun en hoş sahnelerinden) bir araya gelebiliyorlar nasılsa.

Tiyatro en az lâf kalabalığı kaldıran, en fazla yoğunluk istiyen bir sanat kolu. Cumalı Nalınlar'da öykü tekniğinden iyice sıyrılmış, gevezeliği minimum'a indirmiş ama bazı sahneleri daha da yoğunlaştırmak mümkündü sanırım. Örneğin Esma ile Seher'in biribirlerine rüyalarını anlattıkları (Perde I. sahne V) Osman'ın Seheri mektubunu bulmadan yerin dibine batırdığı, bulduktan sonra göklere çıkardığı (Perde I sahne IX) sahneler çok eğlendirici ama söz uzadıkça etkisini kaybediyor. Döndü'nün en çok hoşuma giden sözlerinden biri şu oldu: «Yavaşlar artık düşman bellediler beni. Gene bahçeme hayvan salmışlar. Gideyim de bir güzel yuvalarını yapayım.» Köy gerçeklerini bu kadar «veciz» bir şekilde veren konuşmalara daha sık raslansın isterdim bu oyunda.

Nalınlar, bütünüyle Türk Tiyatrosunun yüzünü ağartacak bir eser. Bir takım insan kardeşlerimizi daha iyi anlamamıza yardım ediyor, bizi ısındırıyor onlara, dertlerini, sevinçlerini paylaştırıyor. Kız kaçırma olaylarının ekonomik nedenlerini usul usul, nutuk çekmeden ortaya koyuyor.

Bu piyesin ağdalı bir oyun, naturalist bir dekorla ne hale getirilebileceğini düşünen Mahir Canova ile Doğan Aksel'in reji ve dekorda orta oyununa dayanan stilizasyonları büsbütün gözünüzde parlar. Nalınlar, Canova'nın bu sezon Bernarda Alba'nın Evinden sonra ikinci büyük başarısı.

Her zaman batılı rollerde görmeğe alıştığımız Yıldız Kenter, Döndü Bacı'da su katılmamış bir Ege köylüsü oluvermiş. Biz ne desek boş. Döndü Bacısı için en güzel sözü Şükran Güngör'ün Çine'li annesi söylemiş. «Kızım sen bunun mektabından mı çıktın?» Öğrenimini ne kadar ciddiye aldığı bir kelimesinde bile aksamadığı köylü şivesinden, diz çöküp elini başına koyuvermelerinden, o nefis çamaşır yıkamasından belli. Çamaşır yuğma sahnesi bir oyuncunun oyuna neler katabileceğini gösteriyor.

Alev Koral annede çok rahat, çok tabii. Sesine değişik tonlar verebilme bakımından belki takımın bütün oyuncularından daha başarılı.

Muhtarda Şükran Güngör bence bugüne kadar gördüğüm en güzel oyununu oynadı. Konuşması, mimikleri, seke seke yürüyüşü, makyajı kusursuzdu.

Müşfik Kenter kasketi, kilot pantolonu, çizmeleri, sevdiğinin evine ayna tutuşları iç çekişleriyle, Seherin bohçasını kaptığı gibi kaçmasını haklı bulduracak kadar cana yakın bir köy delikanlısı olmuş.

Çiğdem Selışık sevimli bir Seher yalnız köylü şivesini, köylü hareketlerini en az kıvıran o. Kamran Yüce ile Genco Erkal rollerini aksatmadan yürüyorlar.

Necati Cumalının «Derya Gülü» nü gelecek sezon Kent Oyuncularından seyretmek için sabırsızlanıyorum.

Nasıl piyes yazmalı nasıl piyes yazmamalı v.s. konuları üzerinde okuduğum kitaplar, dinlediğim konferanslar sonucunda şu kanıya vardım. İster bütün kuralları kabul et, ister hepsini at, ister tiyatro ister anti—tiyatro, ister komedi, ister trajedi, ister dram, ister melodram yaz, kişi yaratmıyorsan boşver oyun yazarlığına. Kent Oyuncularının Üçüncü olarak Ankaralılara sundukları Aptal Kız oyununu ayakta tutan tek unsur Aptal Kız kişiliği. Çoğu zaman doğru söylediği için komik olan şirin bir ebleheik. Bunun dışında ucuz esprilerden, ucuz merak avlama trüklerinden başka bir şey yok piyeste. Yıldız Kenter'in kompozisyonu nefis. Aptal Kız kişiliği ne kadarını Yazar Marcel Achard'a, ne kadarını rejisör Kamran Yüce'ye, ne kadarını aktris Yıldız Kenter'e borçlu bilemem. (Çok şükür piyesi okumadım) Ama iki saat boyunca seyircileri tek başına oyalayabilmek için Yıldız Kenter kadar zeki bir kız olmak lâzım.

Oyunda başka ne vardı? Hakkını yemeyelim. Zabıt Kâtibi rolündeki Genco Erkal'ın tutulan zabıtları baştan aşağıya yanlış vurgularla okuması, insanı çatlacak kadar komikti.

Sevgi Sanlı

Opera ölüyor gibi...

REPERTUAR

Tosca... Lucia... Manon Lescaut. Verdi... Puccini... Sonra birdenbire geçişsiz Saloma operası... bire geçişsiz Salome operası... nı oynadık diye çocuksu bir şişinme... Oynadınız da ne oldu. dört başı mamur bir fiyasko... Çünkü ne seyircinin seviyesi hazırdı Salome'ye, ne de sanatkârların..

Zaten repertuarın özü, zoru, inceliği buradadır...

Devlet Operası (ağız dolusu), Millî Eğitim Bakanlığına bağlıdır (ağız dolusu). Onun için günün, ânın esintinin bu bakanlığın tepesine getireceği kişilere birazcık opera bilgisi vermek isteriz bu konuda. Yazı serisini bu maksatla hazırladık:

Bizim gibi operası yeni kurulan memleketlerde repertuar bakımından ilk plânda seyirci gelir...

Seyirci gelir demek, yeter derecede müzikal kültürü gelişmemiş toplumun zevkine boyun eğmek değildir. Ondan anlıyor diye peşpeşe can çekişen Lucia'lar, aksıran Manon'lar, feryat ve figan eden Tosca'lar revüsü geçirmek değildir sahneden seneler senesi...

Seyirci ön plânda geliyor demek, seyirciyi yetiştirmek için bütün gücünü plânlı şekilde seferber etmek demektir.

25 seneden beri Devlet Operası bunu yapmış mıdır, yapmamış mıdır?

Yapmamıştır... Bu işe hele son senelerde tamamiyle arkasını çevirmiştir. Kolay günlük başarılar peşinde.

Tosca, Lucia, Manon: Manon, Tosca, Lucia arasında döne dolaşa hem sanatkârın, hem seyircinin posası çıkmıştır.

Repertuar bir kere seyirci bakımından düzenli bir yol izlemelidir. Şu noktadan başladık, şuraya varacağız... Plân program denen budur galiba...

Bizim yolumuz yok... Tosca, Lucia, Manon, ondan sonra pat diye Salome! Arada bir sürü, basamak basamak eserlerin sahneye alınması lâzımken...

Efendim, dünyanın en zor operasını oynadık seyirci anlamadı denemez. Bizim seyirciden Devlet Operası mesuldür beyler... Suçlu ve güçlü beyler...

Repertuarın önce seyirci bakımından ele alınması lâzımdır dedik, sonra da sanatkârlar bakımından...

Opera bir bileşimdir. Her kolu tamam olmalı ki, bütün tam ola... Opera idarecilerinin bir eseri sahneye koymadan önce düşünecekleri noktalar vardır!

1 — Ses imkânları nedir?

2 — Teknik imkânlar nedir?

3 — Para imkânları nedir?

Ses imkânları

Hem sesi hem müzikal nosyonu, hem fizik imkânları yerine bir soprano yoksa, dünyanın hiç bir yerinde Salome operası oynanmağa kalkılmaz. Operanın hesapları riyazidir. Bazı doneler bazı sonuçlar da yoktur. Her şeyde kapris yürürlükte olabilir. Operada olamaz. Kaprisin süzüldüğü opera müessesesinin bir çıkış yolu vardır: Ölüm... Bu da bir çıkış yoludur. Hem de bazen çıkış yollarının en temizi...

Biz dirilmeyecekse, sürünecekse, dejenere olacaksa, ölsün taraftarıyız. Her şey için, her alanda...

Bir çok sesler kendi rolünü bulamadığı için harap olabilir. Ölçü malûmdur. Riyaziyede kapris olmadığı gibi, idarei maslahat da yoktur. Çok kuvvetli dramatik bir sesi, alımlı gösterisi, güçlü bir tamperamanı olmıyan sanatkâr Othello rolünü üzerine alamaz.

Bizde çok şirin bir hâdise olmuştu seneler önce, Sayın Akses sırf rengi siyah diye bir «léger» tenora Othello'yu oynatmak istemişti... Hey yaşıyasınız eşsiz ve öldürücü fantezinizle...

Dünyanın hiç bir yerinde böyle hatalar yapılmaz.

Teknik imkânlar

Sahnenin büyüklüğü, atölyelerin kapasitesi, bütün bunların hesaba katılması gerekmektedir, repertuar hazırlanırken...

Meselâ Samson ve Dalila Operasının sonunda, Samsonun kollariyle bir tapınağı yıkması lâzımdır. Bu yıkıntı gecekondu yıkılmasına benzememelidir. Korkunç bir ihtişamı olmalıdır. Bu korkunç ihtişamı belirtecek imkânlar yoksa, Samson ve Dalila Operası oynanamaz, oynanmamalıdır.

Maddî imkânlar

Bunun ne olduğunu biliyoruz. Başka memleketlerde repertuarı şu kişilerden teşekkül eden bir heyet seçer.

1 — Mesleğinin ehli bir İntendant,

2 — Müzik direktörü (Müzikal ve vokal sorumu taşır),

3 — Baş rejisör (Sahne ve oyunun sorumunu yüklenir),

4 — Teknik müdür (Sahnenin hazırlanması bakımından sorumlu kişidir).

Bütün bu adamlar bir araya gelip seyirci ve sanatkâr bakımından da işi inceden inceye tetkik ettikten sonra repertuar hakkında karar verirler ve bu karar değişmez bütün sene.

Bizde

İnsan, bu konuda da dünyada ve bizde diye ayırmaktan üzülüyor ve utanıyor. Dünyanın yasalarına uymuyor amma yasalarımız.

Bizim Devlet Tiyatrosu kanununun ikinci maddesi der ki: «Repertuar, edebi heyet üyeleri, orkestra şefi ve sanatkârlardan bir mümessil kararlaştırır.»

Biz bunu dahi tatbik etmiyoruz.

Bugün operanın karar tahtasına bir takım opera isimleri diziliyor. İki hafta sonra bu dizi bozuluyor (Artık kim kime kızmışsa, kim kahrından intihar etmişse, kim becermişse, değişikliğin sebepleri böyle fevri sebepler) başka isimler sıralanıyor. Derken bir ay geçmiyor iş gene (yaz boz, boz yaza) sapıyor. Her şey artık günlük.

Opera bu yönde [illegible] bile [illegible]

DİLENCİ

"ALLAH RIZASI İÇİN BAY EKSELANS

— ALLAH RIZASI İÇİN BİR SADAKA OĞLUM...

— AYAĞINIZI ÖPEYİM MÜDÜR BEY, BANA BİRİŞ.

— VELİNİMETİM EFENDİM, BİZ'... MÜSTEŞARLIK İŞİ...

— AMAN ÇOK SIKIŞTIM, ALLAH RIZASI İÇİN BAY EKSELANS, BİRAZ DAHA YARDIM

— HAYDİ, FAKİR AŞIK KULUNUZA GÖNLÜNÜZDEN NE KOPARSA

— AMAN BEGİM BİRAZ KREDİ, BASININ SADAKASI

DİLENCİ DİYE AÇIKÇA PARA İSTİYEN KİŞİYE DİYORUZ. OYSA ÜLKEMİZDE DİLENCİLİK TEMEL DÜZENİ ANLATIR, ÇALIŞMANIN, DÜŞÜNMENİN YERİNE DİLENMEYİ BULMUŞUZ. HER ALINAN BİR HAK DEĞİL LÜTUFDUR. HANİ, AVRUPALIYI TEMSİL EDEN DÜŞÜNEN ADAM GİBİ BİZ DE "DİLENEN ADAM„ HEYKELLERİ DİKSEK YERİDİR

BU DÜZENDEN BİR LÜTUFLA KURTULAMIYACAK GİBİYİZ. BİR ÇIKMAZ DÜZEN BU; TEPEDEN TIRNAĞA DİLENİYORUZ. GÜNLÜK EKMEĞİMİZDEN CENNET'E KADAR DİLENİYORUZ. BU YÜZDEN, ANKARA SOKAKLARINI İŞÇİLER DOLDURUP İŞ İSTERİZ DİYE BAĞIRINCA ŞAŞIRDIK. DİLENMEK VARKEN; YOKSA BİZ ARTIK ÇALIŞMAK, HAKKIMIZI KOPARMAK MI İSTİYORUZ........................ YOKSA BATILILAŞIYOR MUYUZ DERSİNİZ..

— NE OLUR, BİR KERE HADİ HACER BİR KERE NE OLUR SANKİ KIZ

— AMAN PAŞAM! BİRAZ İTHALAT MÜSADESİ ELİNE AYAĞINA DÜŞTÜK..

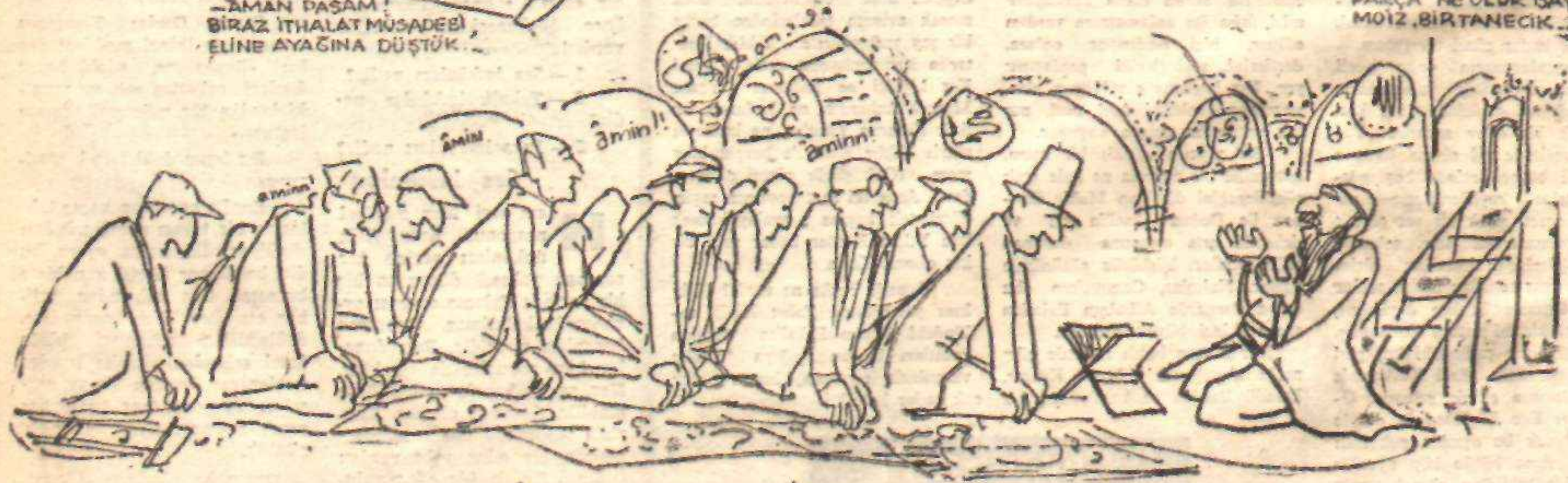

— DİNİNİ SEVİYORSAN OYUNU BANA VER

— BİR TANECİK YEDEK PARÇA NE OLUR BAY MOİZ, BİR TANECİK..

— EY ALLAHIM! SEN BU KULLARININ RIZKLARINI BAĞIŞLA YARABBİ!